

Редакційна колегія:

БАКАЄВ Л.О.,
доктор економічних наук, професор,
заступник директора Інституту світової економіки
і міжнародних відносин НАН України;

БІЛОУСОВ М.М.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії
України при Міністерстві закордонних справ України;

ВІДНЯНСЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, завідувач відділу
всесвітньої історії та міжнародних відносин
Інституту історії НАН України;

ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,
доктор економічних наук, професор;

ГОРІН О.О.,
кандидат історичних наук,
заступник Міністра закордонних справ України;

ГУБЕРСЬКИЙ Л.В.,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України,
ректор Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;

ГУМЕНЮК Б.І.,
доктор історичних наук, професор, ректор Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України;

ЖАЛОБА І.В.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України;

КОПЕЛЬ О.А.,
доктор історичних наук, професор Інституту міжнародних
відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;

КОПИЛЕНКО О.Л.,
доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових
наук України, член-кореспондент НАН України, директор
Інституту законодавства Верховної Ради України;

КУЛЬЧИЦЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, зав. відділом
Інституту історії України НАН України;

МАНЖОЛА В.А.,
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту
міжнародних відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;

МОТИЛЬ О.Дж.,
професор політології, заступник директора Університету
Рутгерс (Нью-Джерсі, США);

ПАЗЕНОК В.С.,
доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН
України, академік Української академії політичних наук;

ПОТАШНИК С.І.,
професор, Герой України, голова Правління
ВАТ "Укрідроенерго"

ТАУКАЧ О.Г.,
головний редактор журналу;

ЦВАТИЙ В.Г.,
кандидат історичних наук, доцент, перший проректор
Дипломатичної академії України при Міністерстві
закордонних справ України;

ШКЛЯР Л.Є.,
доктор політичних наук, професор, заступник голови ВАК.

Рекомендовано до друку Вченою радою Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України
протокол № 01 від 13.10.2010 р.

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Ольга Таукач, Володимир Семенов, Леся Савчин,
Лариса Аврамчук, Валерій Гришаков, Ірина Роговенко.

Позиція авторів не завжди збігається з позицією редакції.
Усі права захищені. Передрук матеріалів без посилання
на "Зовнішні справи" не дозволяється. Редакція не несе
відповідальності за зміст рекламних оголошень.

"Зовнішні справи", науковий журнал

2010, № 9–10. Виходить щомісяця.

Засновники – Міністерство закордонних справ України,
Дипломатична академія України при Міністерстві
закордонних справ України, Державне підприємство "Журнал
Міністерства закордонних справ України "Політика і час".
Адреса редакції: 01018, м. Київ, Михайлівська площа, 1.
Телефон/факс: 38 044 279 39 18

Електронна пошта: o.taukach@mfa.gov.ua
www.uaforeignaffairs.com

Видавець: ДП "Політика і час"

Реєстраційне свідоцтво КВ № 14838-3809 ПР

від 29 грудня 2008 р.

Друк: ТОВ "Вістка".

Тираж 1000 примірників.

Відпускна ціна редакції – 10 гривень.

Передплатний індекс: 74402.

"Зовнішні справи", 2010.

На наших обкладинках:

1 стор. – малюнок Олексія Кустовського

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Від 16 листопада 1996 року світова спільнота щорічно відзначає Міжнародний день толерантності. Сутність толерантності суттєво відрізняється у різних культурах. Англійською мовою толерантність означає готовність і здатність сприймати без протесту особу чи річ. Французькою толерантність – це повага до свободи іншого, його способу мислити, політичних і релігійних уподобань. У Китаї бути толерантним є синонімом уміння виявляти великодушність стосовно інших. Для мешканців арабських країн – це прощення, співчуття, прихильність. Персидською мовою це слово означає витривалість і здатність до примирення. У медицині термін «толерантність» означає відсутність або послаблення реакції на будь-який несприятливий фактор. Визначення толерантності в Преамбулі Статуту ООН звучить так: «...проявляти терпимість і жити разом, у мирі один з одним, як добрі сусіди».

За однією з версій термін «толерантність» бере свій початок від імені французького політика та дипломата Шарля Моріса де Талейрана, який обіймав пост Міністра закордонних справ при трьох режимах – від Директорії до Луї Філіппа. Його ім'я ввійшло в історію як синонім безпринципності та хитрощів. Можливо, тому ідея толерантності зовсім не толерантно сприймається деякими громадськими організаціями та релігійними діячами, які ставляться до неї, як до спроби нав'язати терпимість до багатьох пороків і пустощів.

Кажуть, один наш сучасник на запитання, що таке толерантність, відповів, що любов до серіалів – це і є проявом терпачості. А інший начебто зауважив: «Любити – означає бути терпимим. А серіали тут – ні до чого».

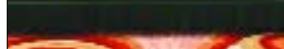
Читаймося!

Наш передплатний індекс 74402

Передплатити „Зовнішні справи” ви можете у наших партнерів:

- ДП „Преса” Тел./факс: +38 (044) 289-07-74;
- ТОВ „НВП „Ідея”, вул. Артема, 84, м. Донецьк. Тел. +38 (062) 304-20-22;
- ООО Фірма „Періодика” Тел. + 38(044) 550-94-51, +38 (044) 550-41-33, через термінали самообслуговування мережі “24 nonstop” та в мережі Інтернет на сайті www.epodpiska.com;
- АТЗТ „Саміт” (Київ, 044), 521-40-50 (багатокан.), 521-23-75;
ТОВ „Саміт-Кременчук” (Кременчук, 0536(6)), 5-69-27, 777-971, 779-755;
філія ТОВ „Саміт-Кременчук” (Полтава, 0532), 63-68-40;
ДП „Саміт-Дніпропетровськ” (Дніпропетровськ, 056), 370-44-23, 370-45-12;
АТЗТ „Саміт-Харків” (Харків, 0577), 142-260, 142-261;
ДП „Саміт-Крим”, (Сімферополь, 0652), 516-355, 516-356;
філія ДП „Саміт-Крим” (Ялта, 0654), 32-41-35,

або придбати в роздріб у редакції журналу „Зовнішні справи” за адресою:
01025, м. Київ-25, вул. Велика Житомирська, 2. Тел./факс: +38 (044) 279-39-18.
Відпускна ціна видання – 10 гривень.

ПОЛІТИКА

5 Ухвалено План дій щодо візової лібералізації для України

6 Українсько-російські відносини: прагматизм стратегічного партнерства

10 Український прорив на азійському напрямку

13 Українсько-американські відносини «перестали бути вулицею з одностороннім рухом»

18 Україна – Канада: інвестиції в майбутнє

22 Вірно поставлене завдання – гарантія його розв'язання

25 Бейрут – Київ: діалог триває

ДОСЛІДЖЕННЯ

32 Проблеми становлення Союзу заради Середземномор'я

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА

36 Міжнародна комісія із захисту річки Дунай: акценти головування України

38 Позиція України та Румунії щодо транскордонного аспекту відновлення ГСХ «Дунай–Чорне море» та його впливу на дельту Дунаю

ЕКОНОМІКА

41 У безвізовому режимі

СУСПІЛЬСТВО

44 Явища толерантності та мігрантофобії в умовах сучасної трудової міграції

ДИПЛОМАТІЯ

48 Справи посольські

АРХІВАРІУС

52 Розбудова дипломатичної служби доби Директорії

ІСТОРІЯ

57 Олександр Шульгин: Інгульська сторінка

5 o'clock

60 Ярмаркова благодійність прижилася на берегах Дніпра

КУЛЬТУРА

62 «Салам!» – іранські раритети в Україні

Ухвалено План дій щодо візової лібералізації для України

22 листопада у Брюсселі відбувся чотирнадцятий саміт Україна – Європейський Союз. У своєму вступному слові Президент України Віктор Янукович підкреслив, що нинішній саміт Україна – ЄС є особливим для його учасників, оскільки визначається для них періодом глибоких реформувальних та трансформацій. Він подякував Президенту Європейської Комісії Жозе Мануелю Баррозу та Президенту Європейської Ради Герману Ван Ромпею за відверту та щирі розмови, яка відбулася перед початком пленарного засідання саміту. В ході роботи саміту лідери підтвердили, що відносини Україна – ЄС засновані на спільних цінностях і спільній історії, а також, що ЄС визнав європейські прагнення України та привітав її європейський вибір. Пролунала думка, що глибина відносин Україна – ЄС визначатиметься впровадженням реформ і подальшим зміцненням спільних цінностей. Сторони обговорили питання поваги прав людини, основних свобод, демократичних цінностей та верховенства права, яке засноване на незалежному та неупередженому судочинстві. Вони наголосили, зокрема, на важливості вільних ЗМІ. За результатами останніх місцевих виборів, лідери підтвердили потребу в подальшому зміцненні демократичного розвитку в Україні, зокрема виборчих рамок. Взявши до уваги останні кон-

ституційні процеси в Україні, сторона ЄС закликала українську владу здійснити конституційну реформу широким та всеохоплюючим способом у тісній співпраці з Венеціанською комісією Ради Європи. Лідери висловили задоволення прогресом, досягнутим у відносинах Україна – ЄС, наголосивши на важливості Угоди про асоціацію України – ЄС. Вони підтвердили спільне зобов'язання щодо створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС з метою забезпечення поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

Схвально був сприйнятий План дій щодо візової лібералізації для України. Документ визначає всі технічні умови, які має виконати Україна для забезпечення прогресу в запровадженні безвізового режиму як довгострокової перспективи для короткотермінових поїздок громадян України. Його реалізація розпочнеться відразу й підлягатиме систематичному моніторингу обома сторонами.

У ході роботи саміту Україна та Європейський Союз досягли домовленості щодо прискорення переговорного процесу стосовно укладення Угоди про асо-

ціацію між Україною та ЄС. «І сподіваюся, ми цю роботу спільно виконаємо також у 2011 році», – наголосив Президент України Віктор Янукович.

19 листопада глави держав та урядів країн-членів НАТО на саміті в Лісабоні схвалили нову Стратегічну концепцію альянсу, в якій закріпили намір «продовжувати і розвивати партнерство з Україною в рамках Комісії Україна – НАТО, ґрунтуючись на рішенні НАТО, яке було прийняте на Бухарестському саміті 2008 року та взяли до уваги євроатлантичну орієнтацію або прагнення кожної країни». У саміті взяв участь Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко. «Найголовніше, – сказав міністр, – що там (у Стратегічній концепції НАТО. – **Ред.**) зафіксовано, що Україна є партнером альянсу, і це в контексті нашого статусу цілком відповідає нашим інтересам, оскільки ми зацікавлені в практичній взаємодії з альянсом у проведенні таких програм».

23 листопада міністри закордонних справ 56 держав-учасників Організації з безпеки і співробітництва в Європі ухвалили рішення про головування України в цій організації у 2013 році. Президент України Віктор Янукович вважає, що це рішення є підтвердженням високої оцінки міжнародною спільнотою досягнень України в будівництві демократичного суспільства, адже ОБСЄ – визнаний авторитет у питаннях демократизації, свободи виборів і дотримання прав людини. В. Янукович також сказав, що головування України надасть більш широкі можливості для зміцнення безпеки на просторі від Ванкувера до Владивостока, оскільки ОБСЄ є центром дискусії щодо майбутньої архітектури європейської безпеки. «Головування України в ОБСЄ також розширює можливості забезпечення національних інтересів України, враховуючи її позаблоковий статус і добровільну відмову від ядерної зброї», – підкреслив Президент України.

Докладніше про ці події – у наступному номері «З.С.»

Українсько-російські відносини: прагматизм стратегічного партнерства

Володимир ЄЛЬЧЕНКО,
Надзвичайний
і Повноважний Посол
України в РФ

Україна вибудовує та розвиває дружні та взаємовигідні відносини з усіма державами. Однак відносини з Російською Федерацією посідають особливе місце серед зовнішньополітичних пріоритетів нашої держави. Зусилля, що спрямовуються Україною на розвиток конструктивного і взаємовигідного співробітництва з північно-східним сусідом, ґрунтуються на розумінні простих і безперечних речей: наші країни пов'язані історією, близькістю культур, традицій, тісно переплетені міжлюдськими контактами і, звичайно, взаємозалежними економічними зв'язками.

Ці беззаперечні та прописні істини, відомі навіть школяреві, і стали відправним пунктом для реалізації ідеї стратегічного партнерства між Україною та Росією. Поглиблене взаємовигідне і конструктивне спів-

робітництво з Російською Федерацією якнайповніше відповідає національним інтересам нашої держави та враховує особливості сучасної політико-безпекової ситуації в регіоні. Саме таке співробітництво за своїм змістом і значенням є однією з визначальних складових комплексного підходу в проведенні зовнішньополітичної діяльності України.

У певний момент сучасної історії двох країн прагматизм і логіку зовнішньополітичних дій замінили надмірна політизація і суб'єктивні емоції. Неминучим наслідком стали охолодження відносин, згорання політичних контактів, стагнація економічної співпраці, накопичення невирішених питань: Україна та Росія переживали кризу відносин. Сукупність негативів підтвердила збитковість такого курсу, відсутність інших успішних, крім стратегічного партнерства, варіантів подальшого розвитку взаємодії між нашими країнами, невідкладна необхідність істотних змін у двосторонньому діалозі.

Мені пощастило. Призначення мене Надзвичайним і Повноважним Послом України в Російській Федерації випало на час суттєвої кореляції політичної поведінки на українсько-російському напрямі. Зняття напруги та повернення дружньої атмосфери довіри у політичний діалог відгукнулося на інших напрямках двосторонніх відносин. Головним завданням для обох країн стало повернення до врівноваженого прагматич-

ного підходу в реалізації завдань стратегічного партнерства, активізація та поглиблення співробітництва з усього спектру міждержавних питань. Ми отримали можливість здійснювати практичні, справді необхідні для обох держав, їх народів і національних економік, кроки назустріч один одному.

Нині на порядку денному переговорного процесу між Києвом і Москвою стоїть ціла низка важливих завдань. Частина з них уже вирішується, частина чекає своєї черги. Перекоаний у перспективі їхнього вирішення. Адже з обох сторін у сьогоднішній українсько-російській взаємодії присутній визначальний фактор, який сприяє знаходженню відповідей і компромісів. Це політична воля і усвідомлення необхідності розвитку дружніх і конструктивних відносин, які базуються на взаєморозумінні та взаємоповазі.

Свідченням готовності та обоюдної прагнення перейти на якісно новий етап співпраці стало повномасштабне відродження інституційного механізму українсько-російського стратегічного партнерства. Могутня машина у вигляді засідань Українсько-Російської міждержавної комісії (УРМК) та її структурних підрозділів після тривалого затишшя запрацювала у цьому році з новою силою. Мало хто, крім експертів, знає, наскільки складна й іноді важка на підйом ця структура. Адже йдеться про взаємодію на найвищо-

му політичному рівні та на рівні виконавчої влади, про спільні засідання за участю глав держав, глав урядів, керівників міністерств і відомств, експертних кіл. Сюди належать комітет з економічного співробітництва, три підкомітети (з гуманітарного, міжнародного співробітництва і з питань безпеки) і тридцять підкомісій, ціла низка робочих груп. Засідання кожної ланки вимагає максимальної підготовки та віддачі. З жодною іншою країною Україна не має такого потужного і розгалуженого інструмента співробітництва.

Проте й робота жодного іншого двостороннього формату не дає таких дивідендів на політичному, економічному та гуманітарному напрямках. Ефективність функціонування УРМК доводиться досягнутими під час її засідань домовленостями, вирішеними питаннями, поставленими керівництвом держави практичними завданнями. Комісія стимулює до послідовного, виваженого і водночас наступального розвитку стратегічного партнерства між Україною і Росією, до пошуку компромісних рішень і нових шляхів кооперації. Тому ми, як і наші російські партнери, особливо зацікавлені у регулярному та успішному проведенні її засідань.

Ось і нині, коли готується до друку ця стаття, триває активна підготовка до Четвертого засідання Українсько-Російської міждержавної комісії, яке відбудеться 26 листопада 2010

року в Москві під головуванням Президента України В.Януковича і Президента РФ Д.Медведева. На ньому мають бути обговорені актуальні питання двосторонніх відносин і міжнародної проблематики, дано оцінку роботі структурних органів УРМК за період з часу проведення Третього засідання Комісії (18 травня 2010 року, м. Київ), визначені завдання на майбутнє.

Як уже зазначалося, активізація взаємовідносин спостерігається нині в усіх сферах двосторонньої співпраці. Проте першим напрямом, який істотно виграв від потепління в українсько-російських відносинах, стали торговельно-економічні зв'язки. І це не дивно. Адже економіка становить фундамент співробітництва між нашими країнами: на Росію припадає майже 30% загального товарообігу України. За вісім місяців 2010 року обсяг взаємної торгівлі товарами і послугами, порівняно з відповідним періодом минулого року, збільшився на 84,3% і становив понад 25 млрд. доларів США. До кінця цього року є всі підстави досягти того максимального рівня товарообігу, який мав місце до кризи, у 2008 році. А це майже 40 млрд. дол. США.

Та це лише перша планка. Між такими державами, як Росія та Україна, річний обсяг торгівлі досить реально довести й до 100 млрд. дол. США. Для цього потрібно, передусім, відновити ті коопераційні зв'язки, які існували за минулих часів, а також розпочати реалізацію низки нових спільних проєктів. У цьому полягає одне з першочергових завдань розвитку сучасної економічної співпраці між нашими країнами.

Особливо перспективною є взаємодія в стратегічних високотехнологічних галузях. Йдеться про космос,

авіацію та авіабудування, нанотехнології, суднобудування, сільськогосподарське і транспортне машинобудування, телекомунікації, енергетичну галузь. Проведення модернізації національної економіки з одночасною синергією в інноваційній сфері мають усі шанси на успіх. А це, у свою чергу, через збільшення кількості робочих місць, інвестиційне стимулювання, посилення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку знайде своє відображення в економічному зростанні та покращенні добробуту громадян обох країн. Така взаємовигода від об'єднання зусиль у високотехнологічних і наукоємних галузях зрозуміла й українцям, і росіянам.

Тому сучасний розвиток українсько-російського співробітництва в торговельно-економічній сфері слід розглядати виключно через призму державницького прагматизму. Саме цим керувалися глави урядів 27 жовтня ц.р. під час Сьомого засідання Комітету з економічного співробітництва УРМК, цій меті було присвячене проведення в Києві Українсько-Російського Ділового форуму «Україна–Росія: інфраструктурні проєкти. Питання модернізації», для цього обидві сторони нині працюють над розробкою комплексної Програми економічного співробітництва України і Російської Федерації на 2011–2020 рр.

Співробітництво в енергетичній сфері

Налаштованість на пошук спільного знаменника у контексті покращення атмосфери в українсько-російських відносинах стала особливо відчутною у робочих відносинах між національними енергетичними компаніями наших держав, які буквально впродовж

півроку з формату постійного з'ясування «хто кому і скільки винний за газ» перейшли у формат конструктивного діалогу. Зняття політичної напруги з переговорного процесу щодо постачання і транзиту енергоносіїв вивело взаємодію між НАК «Нафтогаз України» і ВАТ «Газпром» на рівень співробітництва, в основі якого лежать взаємоповага і дотримання національних інтересів.

На рівні Міністерства палива та енергетики України і «Росатома» триває робота з підготовки кредитного договору з РФ для виконання підписаної 9 червня 2010 року угоди про співробітництво в будівництві енергоблоків № 3 і № 4 Хмельницької АЕС.

Потужним проєктом має стати будівництво в Україні заводу з виробництва ядерного палива та спільна розробка уранових родовищ на території України.

До головних питань, на які в перспективі має дати відповіді енергетична складова стратегічного партнерства між Україною і Росією, на даному етапі належать:

- системна координація цінової і тарифної політики в енергетичній сфері;

- наповнення реальним змістом діяльності міжнародного газотранспортного консорціуму за участю України, Росії та Європейського Союзу, що припускає, зокрема, спільне управ-

ління магістральними газопроводами;

- модернізація існуючих і будівництво нових енерготранспортних коридорів території України з одночасним доведенням російській стороні економічної недоцільності будівництва альтернативного шляху «Південний потік»;

- участь українських компаній у розробці нафтових і газових родовищ у Сибіру та Арктиці;

- спільний розвиток атомної енергетики включно з будівництвом нових, більш безпечних АЕС;

- спільна розробка і впровадження енергозберігаючих технологій.

Водночас Україна має зберегти та зміцнити свою роль головного транзитера російських вуглеводнів до Центральної і Західної Європи.

Регіональне співробітництво

Особливе місце в наших відносинах завжди займало регіональне співробітництво. Розвиток прямих економічних зв'язків між регіонами України та РФ, вирішення спільних питань міжрегіонального та прикордонного співробітництва, а також реалізація спільних заходів і проєктів у всіх сферах галузевого співробітництва сприятиме вирішенню практичних завдань, додасть імпульсу залученню нових інвестицій, зростанню інновацій,

економічному регіональному розвитку. Три чверті двостороннього торговельного обігу – це торгівля між регіонами, і наше завдання й надалі зміцнювати ці тенденції.

4 жовтня 2010 року у Геленджіку (Краснодарський край РФ) відбувся перший Українсько-Російський міжрегіональний форум під патронатом і за участю Президентів України та Росії. Цей захід став результатом домовленостей Глав обох держав, досягнутих 21 квітня 2010 року в м. Харків та 17 травня 2010 року в м. Київ, і черговим підтвердженням дієвості сучасного політичного діалогу на найвищому рівні. Підписана у його рамках Програма міжрегіонального і прикордонного співробітництва України та Російської Федерації на 2011–2016 роки визначила пріоритетні завдання у цій сфері на найближчу перспективу. Продовженням такого діалогу має стати проведення у 2011 році в Донецьку другого Міжрегіонального форуму.

Перспективним напрямом для регіонального співробітництва, як підтверджує практика європейських країн, є функціонування євро регіонів. Уже нині на теренах України та Росії діють євро регіони «Дніпро» (Чернігівська, Брянська області), «Слобожанщина» (Харківська, Белгородська області) та «Ярославна» (Сумська, Курська області). 29 жовтня ц.р. було підписано Угоду про створення євро регіону «Донбас» (Луганська, Ростовська області). Нині опрацьовується питання створення євро регіону «Азов» (АР Крим, Донецька, Запорізька, Ростовська області, Краснодарський край). Разом з тим діяльність цих євро регіонів потребує наповнення реалізацією інфраструктурних

проектів, розробкою та виконанням цільових програм – таких, як «Сіверський Донець», підтримка малого та середнього бізнесу, вдосконалення режиму прикордонної торгівлі, включаючи торгівлю сільгосппродукцією, заохочення на вигідних умовах кредитно-інвестиційних ресурсів для фінансування діяльності господарюючих суб'єктів регіонів.

Співробітництво в сфері транспорту

Пожвавлення економічних зв'язків і активна підготовка до проведення в Україні Євро-2012 та в Росії Універсиади-2013 і зимових Олімпійських ігор-2014 винесли на передній план денного необхідність покращення та оптимізації транспортного сполучення між нашими державами.

Серед основних проектів, завданням яких має стати полегшення комунікації, є і масштабні інфраструктурні проекти, пов'язані з розбудовою міжнародних транспортних коридорів: Україна має максимально використовувати своє геополітичне розташування, своїми інфраструктурними мережами та магістралями доводити звання центру перетину осей Захід–Схід та Північ–Південь.

Тому реалізація в найближчій перспективі проектів, які нині активно обговорюються на українсько-російських переговорах, максимально відповідає нашим національним інтересам. Це і будівництво та експлуатація транспортного переходу через Керченську протоку «Крим–Кубань», і завершення будівництва швидкісної автомобільної дороги «Москва–Київ» і «Москва–Харків–Сімферополь», і активізація роботи зі спільної експлуатації залізнично-поромної переправи між

портами Крим (Україна) – Кавказ (Росія), а також збільшення її пропускної спроможності, продовження спільної роботи з розвитку 5-го і 7-го міжнародних транспортних коридорів, реалізація проекту зі створення залізничного сполучення Москва–Відень транзитом територією України з використанням широкої колії 1520 мм.

Амбітним проектом, який відповідатиме сучасним технологіям та вимогам, може стати будівництво високошвидкісної залізничної траси між Києвом та Москвою.

Прикордонне співробітництво та питання державного кордону

Продовженням і неодмінною умовою поглиблення регіонального співробітництва та співробітництва у сфері транспорту має стати вирішення актуальних питань прикордонного співробітництва.

До них належать питання уніфікації документів, необхідних для перетину українсько-російського державного кордону, переходу до принципу «єдиного вікна» при оформленні таких документів, надання преференцій для мешканців прикордонних областей обох країн при перетині кордону, запровадження інноваційних систем. Усі ці завдання визначені як пріоритетні у сфері двосторонньої прикордонної взаємодії і нині триває їхнє експертне опрацювання.

І Україна, і Росія виходять з того, що спрощення прикордонно-митних та інших видів контрольних процедур матиме безпосередній практичний вплив на повсякденний комунікаційний обмін між обома країнами, результатом якого стане створення максимально комфортних умов при перетині кордону та

значне зростання міждержавних людських та товарних потоків. Цього чекають, без перебільшення, мільйони громадян обох наших країн.

Додатковим стимулом покращення транспортного сполучення має стати запровадження прикордонного і митного контролю на початковій і кінцевій станціях потяга № 1/2 за маршрутом Київ–Москва–Київ. Переваги від започаткування такого механізму зрозуміє кожний, кому хоч раз доводилося на кордоні серед ночі відчутти на собі тривалі контрольні процедури.

Проблема демаркації сухопутної частини українсько-російського кордону кілька років залишалася «замороженим» питанням у наших двосторонніх відносинах. Але вже в ході свого першого візиту до Москви Президент України В.Янукович домовився із Президентом Росії Д.Медведевим про необхідність розблокувати цю проблему. 17 травня ц.р. в Києві президенти України й Росії підписали відповідну міждержавну угоду. Нещодавно угода набула чинності та незабаром має відбутися перше засідання спільної демаркаційної комісії.

На порядку денному – вирішення питання делімітації морського кордону. Ми відійшли від практики політизації прикордонних питань, і цей факт уже сам по собі є важливим досягненням. Київ виходить із того, що між незалежними суверенними державами мають бути оформлені всі кордони, і ми бачимо, що наші російські партнери розділяють цю позицію. Звичайно, досі існують певні розбіжності в підходах із цих питань. Зокрема, в питанні розмежування Азовського моря відсутнє єдине розуміння сторін щодо узгодження протяжності ук-

раїнських і російської берегових ліній. Але це — предмет виважених дипломатичних переговорів.

Українська сторона послідовно відстоює точку зору про необхідність якнайшвидшого розмежування суміжних морських просторів у Азово-Керченській акваторії. Позиція нашої держави в питанні делімітації Керченської протоки не змінилася. Ми наполягаємо на необхідності визнання кордону відповідно до міжреспубліканського (адміністративного) кордону між УРСР і РСФСР, а російська сторона вважає, що в колишньому СРСР між союзними республіками адміністративний кордон по морю не встановлювався. Ця відмінність у підходах переговорних команд наших двох країн поки що не дає змоги просунутися в переговорному процесі так швидко, як нам би цього хотілося. Триває кропітка робота на рівні експертів із пошуку взаємоприйнятних рішень. З огляду на позитивну налаштованість з обох сторін, є усі підстави сподіватися, що наявні питання будуть вирішені в найближчому майбутньому в дусі добросусідських відносин.

Співробітництво в культурно-гуманітарній сфері

Згортання активних робочих контактів між обома країнами негативно вплинуло і на культурно-гуманітарну присутність України в Росії. Спостерігалася тенденція до значного зменшення українського культурного залучення в Росії, скорочення значного числа театральних концертних гастролей, виставок, поширення друкованих видань.

З березня цього року культурно-гуманітарне співробітництво значно активізувалося: після трирічної перерви відновив свою

роботу Підкомітет з питань гуманітарного співробітництва, була підписана низка документів, спрямованих на розвиток двосторонньої співпраці у цій сфері.

Україна та Росія спільними заходами відзначили на широкому міжнародному рівні 65-ту річницю Перемоги у Великій Вітчизняній війні. У рамках офіційного візиту Президента РФ Д.Медведева в Україну 17–18 травня ц.р. російський лідер вшанував пам'ять жертв Голодомору.

У Росії вперше видано підручник української мови для студентів гуманітарних факультетів університетів РФ. Згідно з Угодою про першочергові заходи з розвитку науково-освітнього співробітництва на 2010–2012 рр. заплановане проведення в 2011 році Днів освіти та науки України в РФ і в 2012 році – Днів освіти та науки РФ в Україні.

Триває робота з підготовки до спільного відзначення у 2014 році 200-річчя з дня народження Т.Шевченка під патронатом Глав України та Росії.

Наступного року очікуємо запуск ретрансляції на території РФ одного з українських національних телеканалів.

Водночас деякі питання з гуманітарного сектора, які становлять для нас значний інтерес, на сьогодні залишаються невирішеними. Нагальною проблемою на сьогодні є відсутність українських шкіл як у Москві, де проживає понад чверть мільйона українців, так і в інших російських регіонах – місцях компактного проживання вихідців з України, а також підтримка українських громадських організацій. Розуміння необхідності вирішення цих питань в Україні є. Тепер ми намагаємося здобути розуміння і з російського боку.

Останні зміни та зрушення в українсько-російських

відносинах, практичні тактичні кроки для забезпечення стратегічної мети – розбудови широкомасштабного і рівноправного партнерства – підтвердили, – модель стратегічного партнерства між Україною й Росією, яка утворюється сьогодні, є найбільш життєздатною й плідною з точки зору довгострокових інтересів українського й російського народів. Ніякої іншої альтернативи цій моделі просто не існує.

Прагматичний підхід України до вирішення двосторонніх питань дозволив сконцентруватися на головних завданнях порядку денного українсько-російських відносин і посилив повагу як російських партнерів, так і світової спільноти до практичних зовнішньополітичних кроків нашої країни. У Росії зміцнюється розуміння того, що Україна – нормальна європейська держава із серйозним потенціалом, але також і зі своїми національними інтересами, які можуть не завжди й не в усьому збігатися з російськими інтересами. Але водночас – що Україна може й готова бути одним із найбільш важливих і надійних міжнародних

партнерів Росії. Що об'єднання українського й російського потенціалів на рівноправній і взаємовигідній основі в таких галузях, як авіабудування, космічна сфера, нанотехнології, енергетика, машинобудування, сільське господарство й багато інших сприятиме швидшому й ефективнішому вирішенню спільних для України й Росії завдань модернізації. А це, у свою чергу, допоможе нашим країнам зайняти й утримувати лідируючі позиції у світовому розподілі праці.

Безумовно, саме в такому характері українсько-російських відносин зацікавлена й сама Україна. Але не менш важливим завданням і для Києва, і для Москви є створення умов для забезпечення стабільності та довгостроковості нинішнього характеру двостороннього партнерства. Ніхто не повинен сумніватися в тому, що нинішня атмосфера в українсько-російських відносинах, нинішня обопільна настроєність на всебічний розвиток і зміцнення нашого співробітництва – це всерйоз і надовго. І це – головний здобуток і виграш у нашому стратегічному партнерстві.

Український прорив на азійському напрямку

Юрій КОСТЕНКО,
Надзвичайний
і Повноважний Посол
України в Китайській
Народній Республіці

Останні роки Китай демонструє вражаюче та стабільне зростання національної економіки. Наприкінці липня цього року за результатами економічного розвитку у другому кварталі китайська економіка обігнала японську й стала другою за обсягами ВВП у світі. У минулому році доларовий ВВП КНР у поточних цінах поступався японському всього на три з невеликим відсотка. Відтепер Китай є головним економічним гравцем азійського регіону. У наступному році, за прогнозами міжнародних експертів, зокрема американської аналітичної служби HIS Global Insite, Китай обжене США за обсягом випуску промислової продукції. США займали лідируючу позицію у цьому секторі економіки останні 110 років. І, як прогнозують сьогодні Всесвітній

банк і Goldman Sachs, у 2025 році Китай може стати першою економічною державою світу.

Серед основних причин, які привели КНР до такого успіху, світові експерти називають політичну та економічну незалежність, стабільність цієї країни. Той факт, що Китай став другою економікою світу є наслідком стійкого 30-річного екстенсивного розвитку країни: з місцевих сіл у міста переїжджає дедалі більше людей, що сприяє швидкому зростанню промислового виробництва. В останні 10 років щорічне зростання ВВП Китаю становить не менше 9,5%, однак середній показник ВВП на душу населення в Китаї перебуває на рівні приблизно 3800 доларів США, який значно відстає від показників Японії, США та європейських держав.

Китай постійно посилює свою економічну впливовість через щорічне збільшення інвестицій за кордоном, перетворюючись на одне з великих світових джерел прямих іноземних інвестицій. За три квартали 2010 року інвестиції китайських компаній за кордоном, не враховуючи фінансовий сектор, становили понад 36 млрд. доларів – це на 10% більше, ніж за такий самий період минулого року. У той час як у розпал кризи у 2009 році загальний обсяг прямих іноземних інвестицій у світі скоротився на 40%, китайські компанії збільши-

ли власні інвестиції на більш ніж 14%. Це справді дивовижні показники. Наприкінці 2009 року більше 12 тисяч китайських компаній володіли понад 13 тисячами закордонних підприємств, розташованих в 170 країнах і регіонах світу.

За оцінками світових експертів, фінансова криза не суттєво вплинула на хід розвитку національної економіки КНР. Передбачається, що новий 12-й п'ятирічний план розвитку КНР на 2011–2015 роки базуватиметься на «п'яти рушійних силах», які, на думку китайських фахівців, посилюють і доповнюють одна одну, це – індустріалізація, урбанізація, інформатизація, інфраструктурна модернізація та економічна глобалізація. Китайські експерти визначають, що наступний п'ятирічний період буде ключовим для Китаю щодо зміни моделі економічного розвитку країни.

Китай стає не тільки азійським «двигуном» світового економічного зростання. Зростає його політико-економічний авторитет. Сьогодні Китай виступає одним із ідеологів багатополлярної світової економіки, відстоюючи надання країнам, ринки яких динамічно розвиваються, більших прав в управлінні впливовими міжнародними закладами, перш за все Міжнародним валютним фондом. Нещодавній перерозподіл квот у МВФ, який відбувся у Південній Кореї

у ході засідання міністрів фінансів «Великої двадцятки», зростання майже вдвічі в них частки КНР і вихід його за цим параметром на третю позицію після США і Японії свідчить про беззаперечне визнання міжнародним товариством внеску цієї держави у розвиток світової економіки.

Не можна сказати, що Україна не звертала увагу на дедалі зростаючий вплив КНР у сучасному світі, на динамічний розвиток її економіки. Двічі, у 90-х роках і на початку нового століття, були зроблені досить суттєві спроби підняти до стратегічного рівень співпраці з Пекіном. Але, на жаль, тоді на заваді матеріалізації цих сподівань стала ціла низка обставин. По-перше, наші перманентні внутрішньополітичні негаразди помножені на надмірні очікування значних дивідендів від політики орієнтації на західних партнерів не дали політичному керівництву України вибудувати ґрунтовні та, в першу чергу, реальні основи стратегії на східному векторі й скористатися перевагами більш тісної взаємодії з Китаєм, підключитися до колосальної позитивної енергетики його розвитку. По-друге, не виправдано легковажним було наше ставлення до надзвичайно чутливих для КНР спроб зарубіжних країн підтримувати політичні контакти з Тайванем. Як наслідок, й майже все перше десяти-

ліття нового століття двосторонні українсько-китайські відносини розвивались зовні у позитивному ключі, але не було в них ні тієї теплоти та глибини розуміння, яке визначає характер взаємодії між партнерами, тим паче стратегічними, ні значних спільних інвестиційних проєктів в Україні чи Китаї.

Українські та китайські ЗМІ визначили як проривний, історичний, доленосний державний візит Президента України В.Януковича до КНР, що відбувся на початку вересня 2010 року. Є всі підстави вважати його саме таким. Зустрічі Президента України із найвищим політичним керівництвом КНР проходили у надзвичайно теплих, дружніх, конструктивній атмосфері. Сторони продемонстрували готовність вжити дієвих заходів для наповнення двосторонніх відносин стратегічним змістом і максимально ефективно використати наявний потенціал українсько-китайського співробітництва у перспективних сферах. Виведення взаємодії між двома державами на рівень стратегічного партнерства як найповніше відповідає національним інтересам України. Справді, стратегічне партнерство з країною, яка на наших очах стрімко перетворюється на один із потужних політичних та

економічних центрів світу, яка, попри наслідки світової фінансової кризи, пережитою нею, до речі, з найменшими втратами, має можливість і виявляє готовність уже найближчим часом здійснити суттєві інвестиції в українську економіку, відкриває перед нашою державою надзвичайно великі можливості.

На українсько-китайському саміті в Пекіні були підтверджені раніше висловлені позиції з найбільш актуальних для двох країн питань. Для нашої країни принципово важливим є досягнення домовленості щодо продовження консультацій стосовно подальшого посилення гарантій ядерної безпеки, наданих Україні Китаєм ще у 1994 році. Перетворення нині діючої міжурядової комісії з питань торговельно-економічного співробітництва на якісно новий орган із значно ширшими повноваженнями – комітет із співпраці між двома країнами як дійовий механізм координації взаємодії двох держав у галузі торгівлі та економіки, сільського господарства, науки й техніки, космосу, освіти та культури – є вагомим свід-

ченням спільного прагнення вийти на нові далекосяжні горизонти в багатьох сферах. Підписані понад двадцять двосторонніх документів, переважна більшість яких стосується різних економічних проєктів, проведені переговори представниками ділових кіл, які супроводжували Президента України, створюють реальні перспективи активізації взаємовигідного інвестиційного співробітництва сторін.

Кілька місяців, які минули після успішного візиту Президента України до КНР, засвідчили налаштованість сторін на ефективну реалізацію досягнутих з китайськими партнерами домовленостей. На запрошення Партії регіонів, Україну відвідав член Політбюро ЦК КПК, секретар парткому провідної в індустріальному відношенні

провінції Гуандун Ван Ян. Його зустрічі із вищим керівництвом нашої держави підтвердили прагнення Китаю йти накресленим шляхом до стратегічного партнерства з Україною. Набули подальшого розвитку й динамізму домовленості у сфері економіки. Зокрема, триває підготовка будівництва швидкісної залізничної магістралі між Києвом та міжнародним аеропортом «Бориспіль» – одного із десяти проєктів національної ваги, визначених найпріоритетнішими Президентом і урядом України. Новими документами підкріплена взаємна зацікавленість Міністерства вугільної промисловості України та Державного банку розвитку КНР працювати над інвестиційними проєктами з технічного переоснащення, модернізації та реконструкції вугільних шахт Донбасу. Опрацьовуються також проєкти в галузі автомобільної індустрії, залучення китайських інвестицій у розвідку та видобування вуглеводів та уранової руди в Україні, побудову електростанцій альтернативної енергії, зокрема вітрової, в Криму, та в агропромисловий комплекс.

Зазначені перші кроки з виконання домовленостей, досягнутих у ході державного візиту Президента України до КНР, дають підстави сподіватися, що з третьої спроби вже найближчим часом буде укладено договір про принципи стратегічного партнерства між нашими державами. Проте, хоч би якої політичної ваги не був документ, його поло-

Президент України Віктор Янукович та Голова КНР Ху Дзіньтао під час підписання спільної заяви у Пекіні 2 вересня 2010 року

ження потребують наповнення конкретними справами, реальною політикою. Потрібне концептуальне переосмислення нашого ставлення до країн Азії, і у першу чергу КНР, не лише як до наших перспективних економічних партнерів, але як і до вагомій політичній сили, яка вже сьогодні активно впливає на розвиток світових процесів. Не слід забувати, що чотири десятиліття КНР є постійним членом Ради Безпеки ООН і згідно з його Статутом, разом з іншими ядерними державами, несе особливу відповідальність за мир і стабільність на нашій планеті. До того ж, як вже зазначалося, з 1994 р. КНР є гарантом безпеки нашої держави. Отже, новий погляд на відносини з КНР як на взаємодію партнерів вимагає від державних структур, і в першу чергу від дипломатичної служби, суттєвого коригування нашого сприйняття сучасного світу на користь одного з найпотужніших центрів сили, яким стає Китай. Змістовне наповнення стратегічного партнерства має базуватися на довгострокових інтересах, його незалежності від геополітичних та кон'юнктурних змін; на відкритості та транспарентності, оскільки українсько-китайське стратегічне партнерство не спрямоване проти будь-якої сторони або в інтересах третіх країн. Воно має також бути закоріненим на взаємному врахуванні інтересів та принципових питань для двох країн. У першу чергу це стосується нашого уважного ставлення до чутливих для китайської сторони питань, наприклад характеру відносин зарубіжних держав з Тайванем.

Необхідно також чітко розуміти й правила гри з китайськими партнерами в економічній сфері. Так, державний і приватний бізнес Піднебесної готові реалізувати й фінансувати, причому шляхом надання пільгових кредитів, крупні проекти в нашій державі, але лише за умови отримання державних гарантій. Китайці – прагматики й до того ж добре інформовані про ризики, на які наражаються іноземні інвестори в нашій країні, й намагаються себе від них застрахувати. Довіру китайських інвесторів нам ще треба завоювати. Економічна взаємодія з китайськими партнерами має бути вулицею із двостороннім рухом. Український бізнес має шукати свою нішу в динамічному економічному розвитку різних регіонів КНР. Наші зустрічі з китайськими експертами, зокрема у Державному комітеті розвитку та реформ КНР, свідчать про реальну перспективу залучення українського бізнесу до участі в реконструкції та перебудові промислових об'єктів у Північно-Східному Китаї, значна частина яких будувалася в 50-х роках минулого століття за допомогою СРСР.

Традиційна дружба українського та китайського народів, відсутність між нашими країнами будь-яких суттєвих проблемних питань, вагомі політичні кроки керівництва України і КНР, здійснені протягом останнього року, дають чудові підстави для широкої та динамічної взаємодії громадськості двох держав, активних кроків у взаємозбагаченні їх давніх культур. Фактично сьогодні в нашій країні існує лише кілька неурядових ор-

Посол України в КНР Юрій Костенко вручив орден «За заслуги» III ступеня академіку Гуань Цяо за значний внесок у розвиток українсько-китайських відносин, зокрема, багатолітнє співробітництво з українськими науковцями в галузі електросварювання

ганізацій, які об'єднують політиків, бізнесменів, культурологів, зацікавлених у розвитку українсько-китайської співпраці: Товариство «Україна–Китай», Асоціація українсько-китайського співробітництва, Ділова рада «Україна–Китай». Цього вкрай мало. Осередки вивчення китайської мови, унікальної культури численних народів КНР у формі Інститутів Конфуція існують нині лише в Луганському, Київському та Харківському університетах. І в Китаї дуже мало неурядових організацій, головною метою діяльності яких є сприяння плідному розвитку двостороннього співробітництва. Се-

ред них можна назвати Союз китайсько-української дружби в Китайському національному товаристві дружби з закордоном, Спільку випускників українських вузів, Асоціацію китайсько-українського культурного співробітництва, недавно створений Український науково-дослідний центр в Чжецзянському педагогічному університеті.

Отже, перехід до якісно нових відносин, до стратегічного партнерства з Китайською Народною Республікою потребує чимало зусиль. Наступні роки засвідчать, чи скористалися ми цим унікальним історичним шансом.

Українсько-американські відносини «перестали бути вулицею з одностороннім рухом»

Інтерв'ю Надзвичайного і Повноважного Посла України у США Олександра Моцика

Протокольне фото з Президентом США Бараком Обамою відразу після вручення Надзвичайним і Повноважним Послом України в США Олександром Моциком вірчих грамот. Вашингтон, Білий дім, 28 червня 2010 р.

«З.С.»: Церемонія вручення вірчих грамот президенту США Бараку Обамі відбулася 28 червня ц.р. За цей нетривалий час, що минув від Вашого офіційного вступу на посаду Надзвичайного і Повноважного Посла України у США, чи помітили Ви нові тенденції, нову якість українсько-американських відносин, пов'язаних зі зміною політичного керівництва держави?

– На момент мого вручення вірчих грамот українсько-американські відносини вже ввійшли в активну фазу реалізації нового порядку денного стратегічного партнерства, який було визначено під час візиту Президента України Віктора Януковича до Сполучених Штатів у квітні цього року. В основу наших двосторонніх відносин глави держав заклали відкритість, прагматизм і взаємовигоду, що, безперечно, є запорукою міцності та перспективності стратегічного партнерства між Україною та США.

У спільній заяві за результатами зустрічі Президентів у Вашингтоні суттєво розширено спектр питань, що становлять взаємний інтерес: починаючи з реформ у галузях енергетики та економіки, і закінчуючи співпрацею у сфері оборони, зміцненні демократії та захисту прав людини. Наші інтереси співпадають також у контексті

протидії новим викликам і загрозам ХХІ ст. Стратегічного характеру набула співпраця між Україною та США на таких напрямках, як зміцнення миру і стабільності в регіоні та світі, боротьба із міжнародним тероризмом, нерозповсюдження та ядерна безпека.

Президент США Барак Обама та загалом Адміністрація США високо оцінили рішення України позбутися запасів високозбагаченого урану до часу проведення наступного Саміту з ядерної безпеки 2012 року. Після добровільної відмови України від третього у світі ядерного арсеналу, цей крок став черговим важливим внеском нашої держави у міжнародні зусилля в галузі ядерного роззброєння і нерозповсюдження.

Сподіваємося, що Президент Обама прийме запрошення від Глави Української держави відвідати наступного року Україну, у тому числі для участі у саміті з нагоди 25-річчя аварії на Чорнобильській АЕС.

Серед найближчих двосторонніх заходів на порядку денному українсько-американських відносин – наступне засідання Комісії стратегічного партнерства на рівні глав зовнішньополітичних відомств, яке попередньо планується на початок 2011 року у Вашингтоні.

Важливо, що всі робочі групи у рамках Комісії стратегічного партнерства, за винятком енергетичної, яка відбудеться у переддень засідання Комісії у Вашингтоні, нещодавно провели свої перші або чергові засідання, окресливши чіткі завдання взаємовигідної практичної співпраці.

Відтак, ми маємо сприятливу атмосферу для подальшого наповнення стратегічного партнерства між Україною та США новими різноплановими проектами.

Та якщо говорити про нові позитивні тенденції, то вже сьогодні можемо констатувати, зокрема, зростаючу динаміку українсько-американського політичного діалогу, у тому числі на найвищому та високому рівнях; підвищення статусу та координуючої ролі Комісії стратегічного партнерства, в якій з липня цього року головує керівники зовнішньополітичних відомств; активізацію діяльності робочих груп цієї Комісії; розширення спектру і посилення результативності міжгалузєвої взаємодії.

В одній зі статей Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко влучно сказав, що українсько-американські відносини «перестали бути вулицею з одно-

стороннім рухом». Справді, Україна сьогодні зацікавлена у стратегічному партнерстві зі Сполученими Штатами такою ж мірою, як і Сполучені Штати зацікавлені у стратегічному партнерстві з Україною. Потенціал наших відносин є надзвичайно великий, і про це, зокрема, говорив Президент Барак Обама під час вручення мною вірчих грамот.

Ми будемо наше стратегічне партнерство на фундаменті не лише спільних цінностей, серед яких – демократія та верховенство права, а й реальних прагматичних потреб і можливостей. А їх, повірте, стає щоразу більше. Адміністрація США високо оцінює та підтримує рішучість керівництва України на шляху модернізації та системних реформ, побудови демократичної, правової держави, зміцнення міжнародних позицій нашої держави, – і це, у свою чергу, відкриває нові горизонти для взаємодії із Сполученими Штатами.

«З.С.»: Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко напередодні візиту в Україну держсекретаря США Хіларі Клінтон наголошував на необхідності налагодження інституційного діалогу між нашими країнами з широкого кола питань. У яких сферах такий діалог уже відбувається?

– Дієвий інституційний діалог є невід'ємною складовою стратегічного партнерства між Україною та США. Наскільки важливим є його подальша активізація показало, зокрема, липнєве засідання Комісії стратегічного партнерства у Києві. Насамперед, показовим у цьому контексті стало рішення не лише підвищити рівень головування в Комісії до міністерського, а й розширити спектр її діяльності за рахунок створення двох нових робочих груп – з питань науки і технологій та з питань політичного діалогу та верховенства права, а також підгрупи з ядерної енергетики в рамках робочої групи з питань енергетичної безпеки.

На постійній основі працюють вже існуючі механізми міжгалузевої співпраці. Зокрема, оборонні консультації наприкінці вересня у Вашингтоні дозволили визначити пріоритети в галузі військового та військово-технічного співробітництва; засідання робочої групи з нерозповсюдження та експортного контролю підтвердило її роль як практичного механізму зближення позицій у сфері міжнародної безпеки та роззброєння; вкрай важливе значення мали проведені в Києві у жовтні засідання Ради з торгівлі та інвестицій і двосторонній бізнес-форум; про практичні аспекти взаємодії йшлося в рамках засідання групи з енергетичної безпеки у Вашингтоні; в ході консультацій з консульсько-правових питань в Києві американська сторона висловила готовність до подальшої лібералізації режиму взаємних поїздок громадян України та США.

Уже тривалий час досить успішно розвивається українсько-американська співпраця щодо наукових та освітніх програм. Очікуємо, що зі створенням окремої робочої групи з питань науки і технологій, яка провела своє перше засідання в Києві 9–10 листопада, цей напрям стратегічного партнерства між Україною та США набуде системного та планованого характеру, і, відповідно, стане ще більш дієвою та результативною наша взаємодія.

«З.С.»: Які перспективи у 2011 році матиме розвиток українсько-американського партнерства у сфері науки і технологій після листопадового інавгураційного засідання відповідної робочої групи українсько-американської Комісії стратегічного партнерства? Чи можна говорити про конкретні спільні проекти? Які інститути та організації представлятимуть українську сторону?

– Звичайно, це – Державний комітет з питань науки, інновацій та інформатизації, Міносвіти та науки, Національна академія наук, Національне космічне агентство, Міноборони, низка науково-дослідницьких центрів при університетах України. Міністерство закордонних справ, у межах компетенції, надає сприяння у розвитку науково-технологічного співробітництва України з іноземними державами.

Та свою відповідь на це запитання хотів би розпочати з відомої істини: щоб зберегти міцні позиції у світі та бути досить конкурентоспроможною державою в нинішній період глобалізації та інноваційного розвитку, Україна має докладати безперервних зусиль для розвитку свого наукового і технологічного потенціалу. У цьому контексті співпраця зі США, які на сьогодні є однією з найбільш прогресивних країн з точки зору науки і технологій, набуває особливого значення і перспективності. У свою чергу, Сполучені Штати високо оцінюють професіоналізм українських науковців та значний потенціал науково-дослідної бази в Україні.

З ратифікацією у 2009 році Угоди між Урядом України та Урядом США про співробітництво у сфері науки і технологій, підписаної у грудні 2006 року у Вашингтоні, була створена належна договірно-правова база для нарощування взаємовигідної співпраці на цьому напрямі.

Про серйозність намірів сторін свідчить, зокрема, прийняте рішення створити у рамках Комісії стратегічного партнерства вище згадану окрему робочу групу з науки і технологій.

Показовим є те, що вже на першому засіданні цієї робочої групи у Києві було досягнуто цілу низку домовленостей про започаткування спільних проектів у таких сферах, як нанотехнології; біотехнології, інформаційні технології; безпека систем зв'язку; дослідження у сфері енергоефективності; безпека продовольства та навко-

О.Моцик з сенатором Річардом Лугаром, співголовою Комітету закордонних справ

О.Моцик зі Збігнєвом Бжезінським, колишнім радником Президента США з питань національної безпеки, одним із найвидатніших політологів Америки

лишнього природного середовища; біомедичні дослідження та подолання інфекційних захворювань; боротьба зі зміною клімату.

Значні перспективи має взаємодія між нашими фахівцями у сфері освоєння космічного простору, зокрема, на виконання Загальнодержавної космічної програми України на 2008–2012 роках. Космічна галузь займає важливе місце у науковій думці України та США та дозволяє охопити майже всі сфери суспільного життя – промисловість, зв'язок, захист довкілля, охорону здоров'я.

Сподіваємося, що, опираючись, передусім, на свої власні можливості, а також за сприяння США, інших партнерів, ми зможемо забезпечити справжній технологічний прорив, що допомагатиме створенню в Україні додаткових робочих місць, досягненню стійкого економічного зростання та соціального добробуту, дозволить нашій державі на рівних конкурувати із рештою світу науки й технологій.

«З.С.»: Поки що американські інвестиції становлять лише 3% від усіх іноземних інвестицій в економіку України. Що заважає американському бізнесу працювати в українських умовах? Які прогнози на наступний 2011 рік?

– Зростання обсягів іноземних інвестицій в Україні значною мірою залежить від реалізації розпочатих Урядом України системних реформ у різних галузях.

Саме тому український уряд спрямовує свої зусилля на реформування дозвільної системи, регуляторної політики і ліцензування, врегулювання адміністративних послуг, спрощення процедури започаткування й виходу з бізнесу, створення адаптованої до вимог ЄС і СОТ сучасної системи технічного регулювання, реформування митних процедур, сприяння розвитку підприємництва, а також створення ефективних механізмів із залучення інвестицій і захисту прав інвесторів.

Дії української влади на цьому напрямі користуються підтримкою Вашингтона. Сполучені Штати надають всебічне сприяння Україні у сфері підтримки реформ та лібералізації економіки, розвитку сприятливого для торгівлі та інвестицій бізнес-клімату, розширення і диверсифікації торгівлі товарами і послугами. Зокрема,

Агентство США з міжнародного розвитку USAID реалізує в Україні проекти, спрямовані на створення сприятливого клімату для підприємницької діяльності, кредитування бізнесу, створення прозорої надійної фінансової системи і розвиток ринку капіталів.

Як відомо, на сьогодні Сполучені Штати входять у десятку найбільших інвесторів в економіку України. Прямі американські інвестиції в нашу державу становлять близько 1,2 мільярдів доларів. В Україні працює 165 американських підприємств і більше півтори тисячі підприємств з американським капіталом.

Водночас, потреба української економіки в іноземних, у тому числі американських, інвестиціях набагато більша, ніж їх фактичний обсяг на сучасному етапі. Лише місцева інфраструктура України згідно з розрахунками Світового банку вимагатиме інвестицій на 29 мільярдів доларів упродовж наступних 10 років.

На двосторонньому рівні діє низка домовленостей, спрямованих на подолання перешкод в торгівлі та інвестиціях між нашими державами. Це, зокрема, Договір про заохочення та взаємний захист інвестицій, Угода про торговельне та інвестиційне співробітництво, Хартія про стратегічне партнерство.

У 2008 році створено спільний українсько-американський орган – Раду з торгівлі та інвестицій, у рамках якої на щорічній основі проводяться двосторонні консультації. До складу Ради входять представники ділових кіл та урядових структур двох держав, з українського боку цей орган очолює Міністр економіки України, з американського – Торговельний представник США.

Рада розглядає конкретні торговельні та інвестиційні питання, що представляють інтерес для двох держав, а також сприяє розв'язанню торгових та інвестиційних проблем між сторонами. Під час останнього засідання цього двостороннього органу, яке відбулося 14 жовтня цього року в Києві, було узгоджено План дій з удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні, домовлено про створення робочих груп з питань сільського господарства та митної справи, розпочато співпрацю з метою врегулювання комерційних спорів, які, переважною мірою, стосуються повернення ПДВ та оцінки товарів на митниці.

Вступ України до Світової організації торгівлі сприяє поліпшенню інвестиційного клімату в нашій державі. Важливу роль у цьому контексті також відіграла програма відновлення співробітництва України з Міжнародним валютним фондом.

Таким чином, внутрішні реформи в Україні, а також активізація співпраці в рамках СОТ та по лінії МВФ загалом позитивно вплинуть на зростання американських інвестицій в економіку України.

Ми докладатимемо максимум зусиль для залучення американського приватного капіталу для інвестування в об'єкти нафтогазової галузі України. Системні реформи в цій галузі мають створити умови для залучення приватних інвестицій до кожного сегменту цього сектора – розвідки, видобування, транспортування, збереження, розподілу запасів вуглеводнів, а також модернізації нафто- і газотранспортних мереж. Також ми працюємо

над надходженням закордонних інвестицій у агропромислову галузь, розвиток транспортної інфраструктури, науково-технічну і інноваційну діяльність України.

Нашими амбітними завданнями є підвищення позиції України в міжнародному рейтингу Світового банку за простотою ведення бізнесу «Ведення бізнесу – 2012» на 40 позицій – зі 142 на 102 місце, приріст прямих іноземних інвестицій на 0,5 мільярду доларів щорічно і досягнення в 2014 році загального обсягу залучених в економіку України прямих іноземних інвестицій на рівні 77 мільярдів доларів США.

«З.С.»: Як, за Вашим прогнозом, може вплинути на економічні контакти лібералізація візового режиму з Україною? Які категорії наших співгромадян і коли можуть очікувати на певні зрушення у цьому питанні?

– Президент України Віктор Янукович запропонував своєму американському колезі посилити контакти між обома країнами, не обмежуючись їх урядовими колами і вивівши їх за межі столиць. Президент Обама підтримав цю ідею та висловив переконання, що її реалізації могло б сприяти посилення економічних контактів та активізація співпраці в галузі торгівлі та інвестицій. Виходячи з цього, ми розглядаємо питання лібералізації візового режиму для громадян України як один із важливих чинників, котрі можуть позитивно вплинути на поживлення міжрегіональних ділових контактів зі Сполученими Штатами.

На сьогодні ми активно працюємо над проектом міжурядової угоди про порядок оформлення віз, якою, зокрема, має бути передбачено процедуру оформлення деяким категоріям громадян України багаторазових віз терміном до десяти років, у тому числі й для тих осіб, які прямують до Сполучених Штатів з метою бізнесу. Приємно зазначити, що в ході переговорного процесу американська сторона демонструє підтримку необхідності подальшої лібералізації режиму взаємних поїздок громадян обох держав.

«З.С.»: Як Ви оцінюєте перспективи співробітництва у форматі ГУАМ–США? Яка роль у налагодженні цього діалогу належить Україні?

– Україна нині головує в ОДЕР–ГУАМ і зміцнення співпраці по лінії ГУАМ–США, безперечно, належить до ключових пріоритетів нашого головування.

Переконаний, що співробітництво між ГУАМ та США має добрі перспективи та солідний потенціал для нарощування, оскільки, знову ж таки, інтерес до цього – взаємний. Це підтвердили, зокрема, результати засідання Ради міністрів закордонних справ держав ГУАМ, а також зустрічі у форматі «ГУАМ–США», які відбулися в Нью-Йорку 24 вересня цього року.

Наразі існує можливість поглиблення співробітництва

Прийом у Посольстві України в США з нагоди 19-ї річниці Незалежності України. Привітати Україну з національним святом прийшла американський астронавт українського походження Хайдемарі Стефанишин-Пайпе

та взаємодії з американською стороною з таких актуальних питань, як боротьба з міжнародним тероризмом, наркотрафіком і торгівлею людьми. Існує заінтересованість ГУАМ і США в реалізації спільних проектів з енергопостачання та енергозбереження.

Важливе значення для подальшої практичної співпраці у форматі ГУАМ–США матиме чергова зустріч Національних координаторів із керівництвом Держдепартаменту, яку планується провести найближчим часом у Вашингтоні.

«З.С.» Якою мірою Україна використовує потужне українське лобі в Америці для пожив-

влення відносин у сфері політики, економіки, науки, освіти, культури?

– Нинішньому високому рівню стратегічного партнерства між Україною та Сполученими Штатами значною мірою ми завдячуємо активності численних українських громадських організацій, серед яких – Український Конгресовий Комітет Америки, Українська Федерація Америки, Вашингтонська група, Український Народний Союз, Українсько-американська Координаційна Рада, Фундація США–Україна, «Нова Українська хвиля» та багато-багато інших.

До найбільш відомих результатів тісної взаємодії України та української громади США за останнє десятиліття належать: зняття поправки Джексона–Веніка, вступ України в СОТ, визнання Сполученими Штатами ринкового статусу України, виділення земельної ділянки у Вашингтоні для встановлення пам'ятника жертвам Голодомору 1932–1933 років в Україні.

Уже стало доброю традицією, що українські організації в США, спільно з Посольством, проводять міжнародні конференції, круглі столи та семінари, на які запрошуються представники Адміністрації США, конгресмени, громадські діячі, журналісти та експерти з різних галузей.

Важлива роль належить американським українцям у розвитку ділових контактів, а також міжрегіонального співробітництва між Україною та Сполученими Штатами.

Українська громада робить вагомий внесок у справу підвищення іміджу України в США, підтримання української історичної та культурно-освітньої спадщини, мови, звичаїв і традицій українського народу на теренах Америки.

Україна зацікавлена у подальшому розвитку конструктивного діалогу та співпраці із закордонним українством, у тому числі українською діаспорою США. Ми хотіли б завжди бачити в наших співвітчизниках в Америці надійного партнера, який розуміє важливість консолідації сил всього українства задля нашої спільної справи – розбудови незалежної, соборної, демократичної та ви-

сокорозвиненої держави, а також зміцнення стратегічного партнерства між Україною та США.

Переконаний, що завдяки нашим спільним зусиллям як єдиної великої української родини ми зможемо забезпечити подальший поступ України на шляху цивілізаційного розвитку.

«З.С.» Напевно, з усіх сфер життєдіяльності міжнародне культурне співробітництво – найменш витратне і водночас – найбільш резонансне та ефективне. Які Ваші враження від 8-го Вашингтонського фестивалю української культури?

– Важко погодитися, що міжнародне культурне співробітництво є найменш витратне. Адже на організацію і проведення, наприклад, гастролей відомих українських творчих колективів чи виставок українських митців у Сполучених Штатах потрібні чималі фінансові кошти. Але насправді – це справді ефективні витрати, які завжди дають позитивний результат в частині ефективної іміджевої політики.

Україна надзвичайно багата своїми талановитими особистостями в галузі науки, культури та мистецтва, які відіграють роль «послів української творчості за кордоном».

Завдання держави і, зокрема, закордонних дипломатичних установ – максимально сприяти і підтримувати їхню творчість, демонструвати її всьому світові, а відтак допомагати їм гідно представляти талановитість Української держави та якісно доповнювати українськими творчими здобутками світову культурно-мистецьку спадщину.

А щодо вражень від Вашингтонського фестивалю української культури, то скажу одне, бути там – надзвичайно велика приємність. Уявіть собі, велична українська церква, за нею – величезна зелена галявина, далі – мальовниче озеро. І скрізь – Україна: у мові, костюмах, піснях і танцях, виробах народних умільців, смачних стравах. Ось насправді де знайдеш, як казав Павло Тичина, «чуття єдиної родини», і справді пишаєшся, що ти – українець.

Хотів би зазначити, що Вашингтонський фестиваль – один із багатьох подібних заходів, які традиційно щороку відбуваються на теренах Сполучених Штатів. Такі «острівці українства» в Америці є практично скрізь, і коли відвідуєш їх, щоразу переконуєшся: Україна є там – де є українці.

«З.С.» Які пріоритетні завдання стоять перед очолюваною Вами дипломатичною місією у наступному році?

– Поглиблення стратегічного партнерства зі Сполученими Штатами входить у першу трійку найважливіших пріоритетів зовнішньої політики України. Тому в 2011 році, як і в кожному наступному, перед Посольством стоять ключові завдання – зміцнення українсько-американських відносин на основі Хартії про стратегічне партнерство шляхом практичної імплементації існуючих та розвитку нових стратегічно важливих проектів.

У цьому контексті важливим є забезпечення подальшої активізації двостороннього діалогу, в першу чергу на найвищому рівні. Президент Б.Обама має запрошення від Президента В.Януковича відвідати Україну в зручний для нього час; Глава Української держави також готовий здійснити візит до США в інтересах посилення

стратегічного партнерства. Важливим є посилення контактів між урядовцями двох країн, а також активізація зв'язків між Верховною Радою України і Конгресом США за результатами проміжних конгресових виборів 2010 року.

Ми зацікавлені участю американських експертів у процесі вдосконалення виборчого законодавства України.

Розраховуємо на максимальну ефективність роботи новостворених і уже існуючих двосторонніх міжгалузевих механізмів. Ключова роль у координації їх діяльності незмінно відводитиметься Комісії стратегічного партнерства, чергове засідання якої планується на початок 2011 року у Вашингтоні. Триватиме робота робочих груп у рамках цієї Комісії.

Україна й надалі співпрацюватиме зі США та іншими країнами в рамках багатосторонніх форматів із протидії новим викликам ХХІ ст., зокрема, на напрямі протидії міжнародному тероризму, наркотрафіку, кіберзлочинності, піратству, іншим злочинам, залишатиметься активним учасником процесів посилення стабільності та безпеки – як регіональної, так і глобальної.

Одним із пріоритетів залишатиметься двостороння взаємодія у галузі нерозповсюдження ядерних матеріалів. Україна підтверджує рішення про вивезення з національної території високозбагаченого урану за умови відповідного фінансового і технологічного сприяння і компенсації з боку США. Важливим залишається також практичне сприяння з боку США з метою утилізації твердого ракетного палива, яке зберігається в Україні.

Очікуємо на активізацію інвестиційної та технологічної участі американських компаній у проектах енергетичного та агропромислового секторів України, таких як видобування сланцевого газу та шахтного метану, розробка покладів енергоносіїв на шельфі Чорного моря, виробництво біопалива та біоенергії, впровадження біотехнологій у сільськогосподарському виробництві тощо.

Ми зацікавлені у співпраці з метою модернізації енергетичної системи України, диверсифікації та убезпечення українських джерел ядерного палива.

Працюватимемо над лібералізацією в'язового режиму для громадян України.

Особливу увагу буде приділено поглибленню торговельно-економічного співробітництва, розширенню кооперації на підприємницькому рівні. Робитимемо все залежне від Посольства з метою покращення показників двостороннього товарообігу та виправлення ситуації, спричиненої глобальною економічною кризою.

Плануємо активізувати розвиток співробітництва на рівні органів місцевого самоврядування двох держав, налагодження партнерства між державними і приватними секторами в регіонах України з метою підтримки малого та середнього бізнесу.

Реалізуватимемо цілу низку проектів з метою зміцнення гуманітарного співробітництва зі Сполученими Штатами.

Отже, бачимо, наскільки різноплановими є українсько-американські відносини, цілі – масштабні й спрямовані на стратегічну перспективу.

Підготовлено для «З.С.»

Україна – Канада: інвестиції в майбутнє

**Ігор ОСТАШ,
Надзвичайний
і Повноважний Посол
України в Канаді**

Україна та Канада – дві країни, які розташовані у різних півкулях світу, але зв'язані через океан сотнями тисяч ниточок родинних зв'язків кількох поколінь, які роблять наші двосторонні відносини насправді особливими. Канада – країна Великої вісімки, яка має міцні відносини з Україною, яка першою у Західному світі визнала незалежність України й нараховує другу після Росії закордонну українську громаду. Країна, в

якій з гордістю кажеш, що ти українець.

Сьогодні можна стверджувати, що українсько-канадські відносини знаходяться у точці верхнього екстремуму від часу встановлення дипломатичних зносин між нашими державами.

Про високу інтенсивність розвитку співпраці між Україною та Канадою на сучасному етапі, зокрема, свідчить високий рівень політичного діалогу між нашими державами, який упродовж двох останніх років став чи не найактивнішим за всю історію двосторонніх відносин. Сьогодні можна із впевненістю стверджувати, що наша політична співпраця цілковито відповідає духу Особливого партнерства, задекларованого між нашими країнами ще у 1994 році. Серед досягнень слід відзначити початок переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між нашими державами, підписання «Дорожньої карти»

пріоритетів українсько-канадських відносин, активні політичні та бізнесові контакти, важливі для нас спільні інвестиційні проекти. Водночас головний події цього року – візиту Прем'єр-міністра Канади до України, передувала серія двосторонніх переговорів у рамках міжнародних форумів на рівні глав держав і урядів і міністрів закордонних справ України та Канади, які дозволили не лише активно просувати порядок денний пріоритетних питань двосторонньої співпраці, а й сприяли вирішенню ряду проблемних питань у наших відносинах. Зокрема, Президент України та Прем'єр-міністр Канади провели окремі зустрічі 12 квітня в рамках саміту з питань ядерної безпеки у м.Вашингтон та 23 вересня під час роботи на 65-й сесії ГА ООН у Нью-Йорку. При цьому слід зазначити, що в сучасній канадській міжнародній практиці проведення двох і більше зустрічей Прем'єр-міністра країни з іноземним колегою впродовж одного року не є звичайною практикою, а радше має поодинокий характер. Мабуть, єдиним традиційним виключенням у цьому є регулярні переговори глав канадського уряду з президентами США. Водночас, якщо додати до згаданого дві окремі зустрічі міністрів закордонних справ наших держав –

3 травня в рамках Оглядової конференції з розгляду дії Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (м.Нью-Йорк, США) та 3 липня на зустрічі керівників зовнішньополітичних відомств «Спільноти демократій» (м.Краків, Польща), то загальна політична картина стає щонайменш приємною.

Немає сумніву, що такий активний розвиток політичного діалогу між нашими державами, зумовлений плідною співпрацею по дипломатичній лінії та підсилений рядом вагомих ініціатив в інших сферах, сприяв організації та проведенню першого за останні одинадцять років та другого в історії українсько-канадських відносин візиту Прем'єр-міністра Канади до України. Відвідання С.Гарпером нашої держави 25–26 жовтня та зустрічі з її керівництвом відкрили ряд нових сторінок та перспектив для майбутніх спільних починань. Цей візит став логічним продовженням двостороннього

політичного діалогу після щорічних зустрічей та власне обміну державними візитами Президента України до Канади у травні 2008 року та Генерал-губернатора Канади в Україну у квітні 2009 року. Слід зазначити, що такий активний порядок денний контактів та візитів на найвищому рівні неодноразово відзначався як в канадських ЗМІ, так і представниками дипломатичного корпусу Оттави. Варто також нагадати, що 5–9 вересня 2009 року відбувся перший за всю історію двосторонніх відносин візит Спікера Палати громад парламенту Канади в Україну.

З іншого боку, політичний діалог між нашими державами не лише обмежувався активним обміном візитами та регулярними зустрічами високого рівня. Україна та Канада як справжні партнери підтримували постійні контакти між дипломатичними, оборонними та безпековими відомствами з усіх актуальних для двох держав питань двостороннього та міжнародного порядку денного. У зв'язку з цим мені приємно зазначити, що цього року вдалося знову відновити механізм щорічних консультацій з питань політики і безпеки між нашими зовнішньополітичними відомствами, які відбулися 26 травня в Києві. Наступний раунд буде проведено вже у 2011

році в Оттаві. Крім того, наступного року в Києві запланований черговий українсько-канадський стратегічний семінар, в якому візьмуть участь представники міністерств оборони, закордонних справ, а також незалежні експерти з двох держав.

Згадуючи про військовий компонент, зазначу, що ми радо вітали у поточному році подальше активне залучення України до канадської Програми з питань співробітництва у галузі військової освіти. У рамках цієї Програми, починаючи з 1993 року, вже понад 1000 військовослужбовців та цивільних службовців Міністерства оборони та Збройних сил України пройшли лінгвістичну та професійну підготовку.

Разом з цим, упродовж останніх років у торговельно-економічних відносинах між Україною і Канадою вдалося досягти справжнього прориву. Головним його проявом стало оголошення про початок офіційних двосторонніх переговорів щодо підписання Угоди про вільну торгівлю.

Цій події передував довгий та непростий шлях.

Першою етапною подією стало поновлення практики проведення двосторонніх бізнес-форумів. Так, 12–14 березня 2008 р. у м.Дніпропетровськ відбувся українсько-канадський бізнес-саміт, у якому взяли

участь понад 300 учасників. У рамках роботи саміту була підписана Угода про співпрацю між Торгово-промисловою палатою Дніпропетровської області та Українсько-Канадською торговельно-промисловою палатою. Наступний бізнес-форум було проведено 27 травня 2008 року в м.Торонто за участю Президента України. У ньому взяли участь близько 100 представників приватних компаній та науково-дослідних організацій обох країн.

Важливим етапом на шляху до оголошення про початок українсько-канадських переговорів про вільну торгівлю стало підписання 22 листопада 2008 року Меморандуму про співпрацю в галузі ядерної енергетики між НАЕК «Енергоатом» і канадською державною корпорацією «Атомік Енерджі оф Кенеді».

4 червня 2009 року відбулося підписання Меморандуму про співпрацю між Одеським морським торговельним портом і найбільшим канадським атлантичним Портом Галіфакс. Далі було укладення Меморандуму про взаєморозуміння між Мінпаливенерго України та канадською компанією ЕС-ЕН-СІ-Лейвелін-Інтернешнл, а також досягнення домовленості між Національним космічним агентством України та канадською компанією ЕМ-ДІ-ЕЙ щодо будівництва першого ук-

раїнського супутника зв'язку та його кредитування Канадським агентством розвитку експорту.

Нарешті, 22–23 вересня 2009 року відбувся візит до України Міністра міжнародної торгівлі та азіатсько-тихоокеанського транспортного коридору Канади, головним результатом якого й стало оголошення про початок українсько-канадських переговорів щодо створення зони вільної торгівлі. А вже у листопаді 2009 року в Оттаві відбулися перші двосторонні консультації щодо відповідної угоди. Наступним етапом у безпосередньому просуванні на цьому став перший раунд українсько-канадських переговорів, який відбувся у Києві з 17 по 21 травня 2010 року. Другий раунд переговорів має відбутися у середині грудня 2010 року. Загалом, враховуючи вже досягнуті результати, ми цілком реально очікуємо на підписання українсько-канадської угоди про вільну торгівлю вже наступного року.

Тим часом продовжувалося поглиблення українсько-канадської співпраці у різноманітних галузях. 29–30 вересня 2009 року в Києві пройшов Українсько-Канадський космічний та авіаційний бізнес-саміт, в якому взяли участь представники 10 авіакосмічних компаній Канади та 46 підприємств та інститутів авіаційної та кос-

мічної галузей України.

21 травня поточного року в м.Торонто відбувся українсько-канадський фармацевтичний семінар. До складу української делегації увійшли 43 учасники, серед яких представники профільних державних інституцій, представники малого та середнього бізнесу України.

У цьому році посилена увага приділялася організації двостороннього бізнес-форуму, який відбувся 10–14 червня 2010 року в м.Едмонтон (провінція Альберта, Канада). За його результатами були закладені підвалини для плідної співпраці між нашими підприємцями у галузі сільського господарства, енергетики та фінансів. Наступний форум має відбутися у 2011 році вже в Україні в Івано-Франківській області та Львові.

Слід зазначити, що вагому роль, зокрема і у розвитку торговельно-економічних відносин між Україною і Канадою, відіграє співпраця між регіонами двох країн. Наприкінці вересня-початку жовтня цього року відбувся візит до України делегації провінції Саскачеван на чолі із заступником Глави Уряду провінції та Міністром фінансів К.Кравцем. 21–25 листопада 2010 року цю канадську провінцію відвідала делегація Житомирської області на чолі з Головою ОДА С.Рижук, в ході якого було підписано Меморандум про співробітництво між двома регіонами. Триває підготовка візиту делегації Автономної республіки Крим на чолі з Головою ради міністрів В.Джарти, а також Львівської області на чолі з головою ОДА В.Горбалем до провінції Онтаріо.

Україна також продовжує залишатися одним із основних реципієнтів канадської технічної допомоги. Підтвердженням особливого місця, яке наша держава займає в зовнішній технічній допомозі Канади, стало її включення у лютому 2009 року до списку 20 країн, на які спрямовується основна частина (понад 80%) фінансової допомоги в рамках проєктів Канадського агентства міжнародного розвитку. Україна – єдина європейська країна у цьому списку.

Канадська допомога Україні традиційно була орієнтована на забезпечення демократичного державного управління (підвищення рівня відповідальності та підзвітності урядових установ, підвищення ролі громадськості у формуванні урядових рішень, та, особливо, забезпечення верховенства права), вдосконалення регіонального врядування та економічний розвиток українських регіонів, розвиток приватного сектора економіки (з особливою увагою до малого бізнесу), реформування сільськогосподарського сектора, зміцнення кредитно-фінансового сектора.

Починаючи з 2009 року, реалізуються нові пріоритети канадської технічної допомоги, проголошені Міністром міжнародного співробітництва Б.Одою: формування сприятливого середовища для ведення бізнесу, підвищення безпеки продовольства, молоді і діти. При цьому у співпраці з Україною головним пріоритетом обрано формування сприятливого середовища для ведення бізнесу.

26 жовтня 2010 року під час візиту до України

Прем'єр-міністр Канади С.Гарпер оголосив про запускування шести нових проєктів технічної допомоги, зокрема, у сфері економіки та системи юстиції, збільшивши таким чином загальну суму такої допомоги нашій державі на 36 млн.дол.

Приємно зазначити, що сьогодні Канада для України є четвертим найбільшим донором технічної допомоги у світі.

Загалом, у ході візиту до України Прем'єр-міністра Канади С.Гарпера висловлювалася впевненість, що Україна та Канада мають створити такі дієві механізми співпраці, які дали б можливість отримати позитивний результат за всіма напрямками двосторонніх відносин, насамперед в поглибленні торговельно-економічних відносин. До таких було, зокрема, віднесено Угоду про вільну торгівлю, сприяння бізнесовим колам двох держав, продовження практики двосторонніх бізнес-форумів. Одним з пріоритетних завдань також було названо реалізацію контракту між ДП «Укркосмос» та компанією «MDA» щодо створення Національної супутникової системи

зв'язку України, яка, серед іншого, покликана забезпечити висвітлення Чемпіонату Європи з футболу у 2012 році.

Інтенсивний розвиток політичного діалогу та торговельно-економічного співробітництва між нашими країнами органічно доповнюється культурно-гуманітарної співпрацею, адже Канада – це країна, де проживає понад 1 мільйон 200 тисяч українців, де існують сотні українських громадських організацій, понад 90 шкіл, в яких вивчається українська мова та культура, десятки українських танцювальних ансамблів та хорів, десятки пам'ятників українським історичним діячам, сотні пам'яток, пов'язаних з історією Українського народу. Саме тому для нас особливо важливим є подальший розвиток міжособистісних контактів двох народів, включаючи збільшення можливостей для спільних поїздок, а також відкриття нових можливостей для вивчення культури та традицій двох держав. У цьому році таким практичним кроком стало підписання 25 жовтня у присутності Президента України В.Януковича та

Прем'єр-міністра Канади С.Гарпера міжурядового Меморандуму про взаєморозуміння стосовно молодіжних обмінів, що дозволить українській та канадській молоді віком від 18 до 35 років отримувати кращі можливості для подорожування, проживання та праці в країні, що приймає. Для українців цей меморандум також є однією зі сходинок на шляху до скасування візового режиму з боку Канади, беручи до уваги, що візовий режим для канадців було скасовано нашою країною ще у 2005 році.

Сьогодні ми також прагнемо реалізувати проект навчання в канадських коледжах та стажування в готелях й інших закладах туристичної інфраструктури близько 300 українців з метою підготовки нашої країни до прийому Євро-2012.

Іншим внеском у поглибленні цього напрямку є започаткована 20 років тому Канадсько-Українська парламентська програма, яка реалізується на кошти української громади Канади, і в рамках якої студенти українських вищих навчальних закладів мають можливість пройти стажування в Парламенті Канади. Цього року 23 українські інтерни, які прибули на двомісячний термін, мали змогу на практиці познайомитися з основами де-

мократичного державного управління, особливостями розвитку громадянського суспільства, а після повернення в Україну – використовувати набутий досвід для розвитку нашої держави. Особливістю цьогогорічної програми стажування стала організація в її рамках міжнародної конференції «Модель України: політика у сфері освіти та виборів», що пройшла 11–12 листопада і про рівень проведення якої свідчить вітання, надіслане її учасникам від Прем'єр-міністра Канади С.Гарпера, а також участь Посла України в Канаді та керівника канадської дипустанови в Києві.

Особливістю Канади є те, що українська культура становить органічну частинку національної культури та є складовою багатокультурної мозаїки цієї країни. Можна сміливо стверджувати, що це є наслідком того, що українці з 1891 року проживають на канадській землі й разом з представниками інших народів сумлінно та наполегливо роблять свій внесок в успішний розвиток Канадської держави.

Наступного, 2011 року, головною подією нашої співпраці в культурній сфері стане урочисте відзначення 120-річчя поселення українців в Канаді. Водночас вже цього року прелюдією до відзначення

цього ювілею стало Всеукраїнське турне Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України ім. П. Вірського, у рамках якого найкращих українських танцюристів вітали шквалом оплесків у 25 канадських містах від Ванкувера до Оттави. У січні наступного року офіційна програма відзначення 120-ї річниці відкриється прем'єрою балету «Українська різдвяна танцювальна фантазія», що є спільною постановкою Українського ансамблю «Шумка» з м.Едмонтон та ансамблю ім. П.Вірського за участю танцюристів Балетної трупи Національної опери України та Канадського королівського балету з м.Вінніпег. Крім того, планується концертне турне Канадської капели бандуристів, яка налічує понад 40 учасників, по 10 українських містах, включаючи м.Канів, де представники Капели висловили бажання заспівати панахиду пам'яті Великого Кобзаря. Наступного року також планується завершити проект встановлення пам'ятника Т.Шевченку в столиці Канади – місті Оттава, та встановити барельєф українського митця О.Кошиця в м.Вінніпег, який буде подарований громадою міста Богуслав.

Разом із тим, центральним

заходом урочистих святкувань стане проведення 11 травня 2011 року, вперше в історії, в Парламенті Канади Українського дня, до якого залучені з канадської сторони Канадсько-Українська парламентська група дружби та Конгрес українців Канади. У цей день на Парламентський схил запрошуються продемонструвати свої таланти та творчість найкращі українські танцюристи, музиканти, співаки та митці з Канади та України.

Таким чином, у 2010 році було збережено та закладено міцні підвалини для активного й змістовного українсько-канадського діалогу в усіх сферах на найближчу перспективу. Досягнення останніх років засвідчують обопільне бажання та готовність наших держав розвивати активний, чесний та взаємовигідний діалог, свідченням чому є ряд нових ініціатив та проєктів, які розраховані як на коротку, так і середньотермінову перспективу. І можна стверджувати, що ці проєкти та ініціативи є інвестиціями в майбутнє України та Канади, розвиток двосторонніх відносин та міжлюдських контактів між нашими країнами.

Вірно поставлене завдання – гарантія його розв'язання

«З.С.»: Наскільки динамічно сьогодні розвиваються білорусько-українські відносини?

– Успіхів достатньо, нам є чим пишатися. Та є й невирішені завдання. Головне, існує розуміння того, що і як необхідно вирішувати. Необхідний час. Багато чого досягнуто в галузі економіки, успішно реалізується «Дорожня карта», визначена президентами двох країн, розвивається багатопланове співробітництво в гуманітарній сфері, встановлено теплі людські контакти.

Що приємно, і навесні, і влітку, і восени цього року постійно йшли консультації. Немає таких питань, які були б засунуті у «довгий ящик». Зрозуміло, що ці питання не з простих, окремим із них скоро виповниться два десятки років, але політична воля з обох сторін для розв'язання та пошуку підходів є.

Чи може співробітництво між нашими країнами стати ще більш активним, продуктивним і плідним? Так, може. І офіційний Мінськ, і офіційний Київ знають, що для цього треба робити, за рахунок чого активізувати резерви. Але проблеми, які існують, – об'єктивні. Діалог з цього приводу ведеться на різноманітних рівнях. Частина питань вже вирішена цього року, частина буде вирішена у наступному, а деякі питання доведеться відсунути на більш пізні строки.

«З.С.»: Серед пріоритетних складових Українсько-Білоруського двостороннього співробітництва – економічна сфера, зокрема, – енергетика, промисловість, транспорт. Які механізми поживлення співпраці у цих галузях і які дивіденди це обіцяє обома країнам? Які існують можливості поглиблення співпраці у сферах машинобудування і переробки ресурсів?

– По-перше, хочу наголосити на деяких досить важливих моментах. Слід зазначити, що 2010-й фактично став роком, який повернув динаміку двостороннього співробітництва на рівень докризового 2009 року. І нині ми маємо вийти на рекордний обсяг взаємного товарообігу, який був у 2008 році, – це майже п'ять мільярдів доларів. Це підбадьорюючий, гарний показник.

По-друге, якщо подивитися останні угоди нашого співробітництва, в них визначена дуже велика, об'ємна програма, яка передбачає конкретну взаємодію в енергозабезпеченні. Те, що ми нині говоримо про транспортування венесуельської нафти через територію України для Білорусі, лише окремий фрагмент співробітництва в

**Роман БЕЗСМЕРТНИЙ,
Надзвичайний
і Повноважний Посол
України в Республіці
Білорусь**

цій винятково важливій царині. Ми маємо спільно вирішувати складні питання експорту української електроенергії до Білорусі, її транзиту до прибалтійських країн, поставок комплектуючих для будівництва енергокомплексів.

А співробітництво у машинобудуванні, особливо важкому, у металургії, в агропромисловому комплексі, у харчовій галузі... Величезні масштаби, привабливі перспективи, які обіцяють велику спільну вигоду, тільки, як кажуть, працюй разом із сусідами засукавши рукава. Підписано численні угоди, вони відкривають надійну дорогу для плідної взаємодії.

У нас дуже тісна співпраця з Білоруссю в рамках міжурядової українсько-білоруської комісії. Це ще раз підтверджено на її дев'ятнадцятому засіданні, яке відбулося 30 вересня 2010 року в Мінську. Нині опрацьовуються режими співробітництва, особливо в торгівлі. Для нас дуже важливо мати таку систему, яка органічно погоджувала б два певних фактори, вигідних як для України, так і для Білорусі. Суть її в

наступному: Україна забезпечує участь і реалізацію білоруських товарів на ринку СОТ, а Білорусь – реалізацію наших товарів у рамках Митного союзу. Якщо нам удасться спільно опрацювати й впровадити на практиці такий механізм, думаю, він принесе більш дивіденди обома державам.

Коли взаємні інтереси України та Білорусі втілюються в спільні проекти й програми, це дуже добре. Для нашої країни досить актуальне завдання – виробництво сільгосптехніки. Особливо середні трактори, думаю, в 2011 році підуть і важкі, 300-сильні. У Білій Церкві та Херсоні вже працюють СП, наш білоруський партнер – знаменитий МТЗ. Ну, а в Білорусі діє СП з виробництву автобусів «Богдан», кранів «Силач» на базі українських розробок, відомі українські горілчані та пивоварні компанії теж активно працюють на білоруському ринку – створюють СП з розливу власної продукції.

У нашій країні дуже затребувані екскаватори, дорожня техніка, тому нині опрацьовується варіант співробітництва з метою їхнього подальшого випуску в Україні. Нам потрібна сільгосптехніка для комплексної збірки та заготівлі кормів, тому що в нас даний сектор слабкий. Тому дуже важливе співробітництво з білоруськими підприємствами, які випускають таку сільгосптехніку, і вся необхідна для цього робота ведеться.

А техніка для комунального господарства? 30 вересня

підписаний договір про довгострокову виробничу кооперацію між «Белкоммунмашем» і Чернігівським машинобудівним заводом. Довгостроковий тому, що українських містам потрібна така техніка, починаючи зі збирання сміття, очищення та миття вулиць і т.д. Тобто повний її комплекс. Я вже не кажу, наприклад, про техніку для обслуговування трас і доріг.

Досить важлива й нова галузь для нашого співробітництва – виробництво доїльних цехів. Сьогодні Україна та Білорусь спільно будують такі цехи в Німеччині та Голландії на основі комплектуючих, які випускають підприємства наших двох країн. Це дуже гарний проект, у його реалізації досягнуто серйозних успіхів.

Ще одна галузь нашої взаємодії – освоєння космосу. Ті напрацювання, які були в системі військово-промислового комплексу України та Білорусі, сьогодні дуже ефективно використовуються у цивільних цілях. Підписано спільний досить детальний план співробітництва в даному сегменті, триває активна робота із взаємного обміну досліджень в даній галузі.

Є хороші плани по так званому 9-му транзитному коридору, який йде через Мінськ–Гомель–Київ. Тут треба побудувати сучасні дороги, мости, розбудувати інфраструктуру. Активізувалося регіональне співробітництво!

Особисто я сьогодні не бачу таких перешкод, які могли б зашкодити успішній реалізації численних спільних проектів і програм. Є політична воля у керівництва двох наших держав, є прагнення спільно вирішувати важливі справи. Ну а працьовитість українців і білорусів загальноно відома. Тим паче, якщо вона підкріплена щирою дружбаю, яка має давні традиції.

«З.С.»: Чи можна сказати, що робота над «дорожньою картою» близиться до завершення?

– У квітні цього року відбулася зустріч президентів двох наших держав. Вони прийняли заяву, в якій визначені актуальні та конкретні завдання з розширення двостороннього співробітництва в різних сферах життя. Після зустрічі в Гомелі перші віце-прем'єри наших країн підписали так звану дорожню карту, у якій відпрацьовано понад 20 питань.

Нещодавно міждержавна комісія проаналізувала стан їхньої реалізації. Шість пунктів виконано повністю, з інших ведеться робота, думаю, до нового року більшість

буде виконано. Адже є питання довгострокові, середньострокові. Спільно вироблений механізм співробітництва, особливо в сфері економіки, досить і досить ефективний, він допомагає знімати будь-які перешкоди.

«З.С.» Парламент Білорусі ратифікував рішення щодо демаркації українсько-білоруського кордону. Які впливи матиме цей крок на подальший розвиток двостороннього співробітництва?

– Договір ратифіковано, підписано президентами України і Республіки Білорусь, залишилися тільки остання стадія – обмін ратифікаційними грамотами. Причина настільки тривалих переговорів по обміну – так званий борг, який декларується білоруською стороною, але не визнається українською. Ми не розуміємо, яке відношення наша країна має до боргу, який сформувався ще до створення України як незалежної держави. Дискусія триває, консультації ведуться постійно.

Є кілька проблем, які необхідно вирішити. Відповідь на це запитання нещодавно дав Президент Республіки Білорусь. Він сказав, що є «невеликі питаннячка», які необхідно вирішити, але це не має впливати на остаточне вирішення ситуації по кордону.

Можу констатувати: як українська, так і білоруська сторона ведуть відкриту дискусію. Ми чітко бачимо проблему та обговорюємо її. Думаю, якщо буде добра воля, більшість проблемних питань вдасться вирішити

Ансамбль Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова (м.Київ) під час виступу перед студентами та викладачами Білоруського державного педагогічного університету ім. М.Танка

Українські студенти разом із членами української діаспори Мінська та представниками Посольства України відвідали с.Косути – місце народження автора першої Конституції України, гетьмана Пилипа Орлика

Столиця Республіки Білорусь — Мінськ

швидко, як і зобов'язує нас план, підписаний віцепрем'єрами.

«З.С.»: Значну увагу лідери України та Білорусі приділили культурному співробітництву. Які додаткові можливості надасть реалізація підписаних угод для української діаспори в Білорусі?

— Здійснюється низка заходів, спрямованих на забезпечення підтримки закордонних українських громад, активізується співробітництво з питань забезпечення прав національних меншин. Триває робота зі створення українсько-білоруської міжурядової двосторонньої комісії з питань забезпечення прав національних меншин.

Реалізуються конкретні кроки з метою розширення та зміцнення законодавчої бази співпраці із закордонними українцями. Це дасть змогу посилити правовий захист закордонних українців, урегулювати координацію та взаємодію заінтересованих центральних органів виконавчої влади щодо надання підтримки закордонним українцям у задоволенні їхніх культурних, мовних, освітніх та інформаційних потреб, повніше використовувати

духовний, культурний і науковий потенціал закордонних українців для утвердження позитивного іміджу України та зміцнення позицій української нації у світі.

У стані завершення процедура погодження Порядку використання у 2010 році коштів, передбачених державним бюджетом для здійснення заходів, спрямованих на задоволення культурних, освітніх та інформаційних потреб закордонних українських громад.

Важливим елементом механізму забезпечення зв'язків із закордонним українством залишається діяльність Національної комісії з питань закордонних українців.

Варто активізувати співробітництво з представниками політичної та підприємницької еліти країн перебування з кін закордонних українців для підтримки зовнішньополітичного курсу України, розвивати двосторонні відносини та залучати іноземні інвестиції в економіку нашої країни, ефективно використовувати координаційні ради українських організацій для надання широким колам закордонного українства об'єктивної інформації та роз'яснення сучасної зовнішньої та внутрішньої політики України з метою підтримки авторитету нашої держави,

продовжувати роботу серед українських громад із популяризації статусу закордонного українця.

«З.С.»: Які основні завдання стоять перед дипломатичною місією України в Білорусі в новому 2011 році?

— У наступному році необхідно реалізувати все, про що йшлося вище, та при цьому розуміти, що наступний рік — це рік 20-річчя Незалежності України. Ювілейні дати стовпів української думки, літератури, мистецтва є добрим для цього засобом. Тим паче наступний рік планується як рік української культури в Республіці Білорусь.

Завдання — важлива річ. Вірно поставлене завдання — це гарантія його розв'язання.

Посольство України в Мінську

Бейрут – Київ: діалог триває

Ліван однією з перших арабських країн визнав незалежність України 30 грудня 1991 року. Дипломатичні відносини між двома країнами було встановлено 14 грудня 1992 року шляхом обміну нотами.

Посольство України в Бейруті започаткувало свою діяльність у серпні 1995 року, а Посольство Лівану відкрилося в Києві у лютому 2006 року.

Політичні контакти між двома країнами розпочалися на міжпарламентському рівні. У серпні 1995 року в Бейруті перебувала делегація України на чолі із заступником голови Верховної Ради О.Дьоминим, яку супроводжувала група представників ділових кіл України. 18 серпня 1995 року глава української делегації взяв участь в офіційному відкритті Посольства України в Ліванській Республіці. У грудні 1995 року в Києві перебу-

Країна: Ліван
Територія: 10 тис кв.км.
Населення: близько 4 млн. чол.

Столиця: Бейрут (1,5 млн. жителів). Найбільші міста: Тріполі (200 тис.), Захле (200 тис.), Сайда (100 тис.), Тір (70 тис. жителів).

За угодою Сайкса-Піко від 1916 року Ліван у 1918 році було передано під протекторат Франції. Незалежність Лівану було проголошено 26 листопада 1941 року. Франція визнала незалежність Лівану 22 листопада 1943 року.

З 1975 по 1990 рр. у Лівані точилася Громадянська війна, основною причиною якої була боротьба за владу між християнською та мусульманською конфесіями. Війна закінчилася через рік після підписання 1989 року Таїфської угоди, яка, зокрема, визначила чіткий розподіл влади в країні між християнами та мусульманами (шіїтами та сунітами).

До 2000 року південний Ліван перебував під ізраїльською окупацією. Інші території перебували під

контролем Сирії, військовий контингент якої був дислокований у Лівані.

Внаслідок "Кедрової революції" 2005 року Сирія вивела з Лівану свої війська.

12 липня–14 серпня 2006 року мав місце ізраїльсько-ліванський збройний конфлікт. Після його закінчення згідно з резолюцією РБ ООН 1701 (2006 р.) на півдні країни було значно посилено Тимчасові сили ООН (ТСООНЛ) та розташовано підрозділи ліванської армії.

Цікаві факти: Ліван (назва походить від семіто-хамітського кореня "лаб(в)ан" – "білий", колір засніжених гір) згадується в Біблії більше за 70 разів; ліванський кедр був основним матеріалом при будівництві першого храму в Єрусалимі царем Соломоном 3000 років тому. За кордоном проживає понад 12 млн. ліванців, які володіють значними капіталами. Серед них – мексиканець ліванського походження Карлос Слім Гелу – найбагатша на сьогодні людина світу (53,5 млрд. дол. США).

З ліванського боку у 2001 році в Україні з візитом перебував Міністр оборони, а у 2004 році – Міністр виховання та вищої освіти.

Значною подією у розвитку двосторонніх відносин став офіційний візит Президента України Л.Кучми до Лівану 22–23 квітня 2002 року. В ході візиту було підписано три угоди: Конвенцію про уникнення подвійного оподаткування, Міжурядову угоду про повітряне сполучення та Міжурядову угоду про співробітництво в галузі освіти та наукових досліджень.

Нового імпульсу двостороннім відносинам надав офіційний візит в Україну 8–9 липня 2003 року президента Лівану Еміля Ла-

вала парламентська делегація Лівану на чолі з віцепрем'єром І.Ферзлі. У ході візиту був підписаний Меморандум про розвиток міжпарламентських українсько-ліванських відносин.

Активізації співробіт-

ництва між двома країнами сприяв офіційний візит прем'єр-міністра Лівану Рафіка Харірі до Києва 24–25 березня 1996 року. Важливим у політичному плані стало підписання в ході цього візиту Спільного комюніке, а також документів, які заклали основу договірно-правової бази двосторонніх відносин – Угоди про торгівлю і співробітництво в економічній галузі та Угоди про заохочення та взаємний захист інвестицій.

У 1999–2001 роках Ліван відвідували Заступник міністра закордонних справ України та Повноважний Представник України на Близькому і Середньому Сході, а у 2002 р. – міністр освіти та науки України.

Зустріч Міністра закордонних справ України Костянтина Грищенка із Президентом Лівану Мішелем Сулейманом

худа на чолі представницької делегації. У ході візиту була суттєво зміцнена договірно-правова база, зокрема, укладено п'ять угод – про співробітництво в галузі науки і технологій, про співробітництво в галузі культури, про співробітництво в галузі медицини і охорони здоров'я, про співробітництво в галузі туризму та про співробітництво в митних справах.

Починаючи з 2005 року, інтенсивність політичного та економічного співробітництва помітно знизилася. Це пояснюється насамперед складною безпековою ситуацією в Лівані (масові демонстрації з вимогами про виведення сирійських військ, викликані вбивством у лютому 2005 р. колишнього Прем'єр-міністра Лівану Рафіка Харірі; війна між Ізраїлем та “Хизболлах” влітку 2006 р.; кількомісячне збройне протистояння між ліванською армією та ісламськими екстремістами в таборі палестинських біженців “Нагр ель-Баред” 2007 року, в якому загинули 168 військовослужбовців; переростання політичного протистояння між парламентською більшістю і опозицією у збройні сутички в Бейруті та інших містах у травні 2008 року, внаслідок чого загинуло 68 осіб). Несприятливою була й політична ситуація в Лівані (тривала криза, пов'язана з виходом міністрів від опозиції зі складу коаліційного уряду наприкінці 2006 р. та закінченням повноважень Президента Е.Лахуда у листопаді 2007 р., яка була вирішена підписанням угоди в Досі у травні 2008 р., що відкрило шлях до обрання нового президента і відновлення роботи уряду;

проведення парламентських виборів у червні 2009 р. та тривале формування нового коаліційного кабінету, яке завершилося 9 листопада 2009 р.).

Для кращого розуміння причин такої ситуації в Лівані необхідно брати до уваги його особливості. Ліван є багатоконфесійною та багатонаціональною країною (при населенні близько 4 млн. загалом нараховується 18 різних релігійних течій християнства і мусульманства, які активно впливають на політичну ситуацію, що є однією з причин її нестабільності). Це обумовлює систему державного устрою Лівану, що базується на міжконфесійному розподілі вищих посад (президент – християнин-мароніт, прем'єр-міністр – мусульманин-суніт, голова парламенту – мусульманин-шиїт) та рівній кількості місць у парламенті (по 64 для християн і мусульман).

Уряд національної єдності, створений у листопаді 2009р., є фактично мініпарламентом і включає міністрів різних політичних партій, які мають часто протилежні погляди з таких важливих питань, як подальша доля зброї, що належить “Хизболлах”, повноваження державних органів, приватизація, виборча та адміністративна реформи, конфесіоналізм, відносини Лівану з країнами Заходу, з одного боку, і з Сирією та Іраном – з іншого, близькосхідне врегулювання. Це значною мірою ускладнює прийняття рішень із нагальних питань внутрішньої та зовнішньої політики. Свідченням цього є гострі суперечки в останні тижні між парламентською більшіс-

Зустріч Міністра закордонних справ Костянтина Грищенка з Головою Національної Асамблеї Лівану Набігом Беррі

тю та опозицією довкола Спеціального трибуналу ООН для Лівану в справі вбивства колишнього Прем'єр-міністра Рафіка Харірі, які ставлять під загрозу подальше існування уряду. “Хизболлах” та її союзники, побоюючись звинувачень у причетності шиїтської партії до злочину, заявляють, що цей судовий орган є “ізраїльським проектом” і з ним необхідно припинити всілякі зносини, тоді як глава кабінету Саад Харірі та його політична сила підтримують діяльність трибуналу.

Незважаючи на складну політичну та безпекову ситуацію в Лівані, у 2010 році здійснено кроки, спрямовані на відновлення двостороннього українсько-ліванського політичного діалогу на високому рівні. Йдеться насамперед про офіційний візит до Бейрута 17–18 жовтня цього року Міністра закордонних справ України Костянтина Грищенка, який став першим в історії двосторонніх відносин. Це був також перший візит Міністра закордонних справ (після його призначення) до арабської країни, який засвідчив, що Україна приділяє належну увагу розвитку співробітництва з арабським світом.

Візит підтвердив заці-

кавленість ліванських політиків і бізнесменів до розвитку всебічної співпраці з Україною.

Під час зустрічей з ліванськими посадовцями Міністр закордонних справ України обговорив питання інтенсифікації політичного діалогу, активізації торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва, розвитку співпраці в освітній сфері. Відбувся обмін думками щодо актуальних регіональних питань, зокрема, перспектив близькосхідного врегулювання.

У рамках візиту глава українського зовнішньополітичного відомства зустрівся з Президентом Ліванської Республіки Мішелем Сулейманом, Головою Національної асамблеї Набігом Беррі, провів переговори з Міністром закордонних справ та у справах емігрантів Ліванської Республіки Алі аль-Шамі.

Відбулася зустріч Міністра з представниками ліванських ділових кіл.

Глава українського зовнішньополітичного відомства дав інтерв'ю провідній ліванській арабомовній газеті “Аль-Нагар” та Центральному агентству новин “Аль-Марказія”.

З метою подальшої активізації політичного діалогу на високому та найвищому

рівнях наразі опрацьовуються строки здійснення офіційного візиту до Києва Прем'єр-міністра Ліванської Республіки Саада Харірі на запрошення Прем'єр-міністра України Миколи Азарова (I півріччя 2011 року) та узгоджуються конкретні терміни проведення у лютому 2011 року офіційного візиту до Києва Голови національної Асамблеї Ліванської Республіки Набіга Беррі (візит планувався наприкінці травня 2010 року, однак із об'єктивних причин був перенесений ліванською стороною на пізніший час).

У Національній асамблеї Лівану та Верховній Раді України створені депутатські групи з міжпарламентських зв'язків відповідно з Україною та Ліваном (українську групу очолює Тарас Чорновіл, ліванську – Мішель Муса). Опрацьовується питання запрошення ліванськими парламентаріями їхніх українських колег здійснити візит до Бейрута.

Планується також проведення в I півріччі 2011 року в Києві політичних консультацій між МЗС двох країн на рівні заступників Міністра.

Договірно-правова база українсько-ліванських відносин

Договірно-правова база українсько-ліванських відносин включає 15 чинних угод (10 міждержавних/міжурядових та 5 міжвідомчих). Слід відзначити насамперед Угоди про торгівлю та економічне співробітництво; про сприяння та взаємний захист інвестицій; Конвенцію про уникнення подвійного оподаткування, а також Угоди про співробіт-

Зустріч із Міністром закордонних справ Лівану Алі аль-Шамі

ництво в галузі освіти та наукових досліджень; про повітряне сполучення; про співробітництво в галузі культури; про співробітництво в галузі туризму.

У жовтні 2010 року остаточно погоджено й парафоровано тексти Угоди про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах і Угоди про екстрадицію. На початку листопада 2010 року погоджено проект Угоди про взаємне визнання документів про освіту, наукові ступені та вчені звання.

На завершальній стадії опрацювання перебувають проекти Угоди про реадмісію та виконавчого Протоколу до неї, а також Угоди про торговельне судноплавство.

Крім того, започатковано роботу з метою укладення договірних документів про співпрацю між вищими навчальними закладами України та Лівану та щодо міжрегіонального співробітництва. Зокрема, у жовтні 2010 року в ході візиту до Лівану делегації Національного університету "Львівська політехніка" було підписано Угоду про співробітництво між цим навчальним закладом та Американським університетом науки і технологій Бейруту.

Опрацьовується питан-

ня укладення угоди між ТПП Львівської області та Торгово-промисловою і сільськогосподарською палатою Захле і Долини Бекаа.

Торговельно-економічне та інвестиційне співробітництво

Іншою особливістю Лівану є те, що попри складну політичну та безпекову ситуацію та фінансову кризу, що вразила багато провідних держав світу, його економіка демонструє помітну стабільність завдяки чіткій роботі банківської системи та активізації будівельної і туристичної сфери. В останні роки в Лівані робиться багато для того, щоб повернути країні славу "Близькосхідної Швейцарії", провідного банківського та фінансового центру регіону (при населенні близько 4 млн. в Лівані налічується 66 комерційних банків).

Кредитні обмеження в США, Європі та деяких країнах Перської затоки змусили багатьох ліванських експатріантів та громадян інших арабських країн перемістити велику частину своїх активів до ліванських банків. Активи 66 ліванських банків на кінець 2009 року досягли 114 млрд. дол. США (при валовому внутрішньому

продукту 33 млрд. дол. США за 2009 рік). За інформацією Центрального банку Лівану, в той час як США та країни Європи борються з міжнародною фінансовою кризою, ліванські банки зіштовхнулися з безпрецедентним зростанням грошових переказів із-за кордону, які в 2009 році становили 7 млрд. дол. США. Бейрут наразі розглядається багатьма вкладниками як зона відносної фінансової стабільності.

У 2009 р. Ліван відвідали майже 2 млн. іноземних туристів, головним чином із арабських нафтових монархій та Європи, що дало можливість отримати прибуток у 7 млрд. дол. США і стало одним з важливих факторів успішного розвитку економіки (у 2010 р. очікується 2,5 млн. іноземних туристів).

У країні активно будуються дороги, мости, житлові та офісні будинки, що потребує великої кількості металу та виробів з нього, які становлять значну частину вагу українського експорту.

Все це створює сприятливі умови для торговельно-економічного співробітництва між Україною та Ліваном, яке за останні роки характеризується позитивною динамікою. За даними Держкомстату України, товарообіг між двома країнами за 2009 рік становив 697,6 млн. дол. США, з них 694,1 млн. дол. США становить український експорт та 3,5 млн. дол. США – український імпорт. Попри світову фінансову кризу, товарообіг зріс удвічі порівняно з 2008 роком. За Україною зберігається суттєве позитивне сальдо (99%).

За перші дев'ять вісім мі-

сяців 2010 року товарообіг між нашими країнами становив 722,6 млн. дол. США.

У 2009 році змінилася загальна структура експорту української продукції порівняно з 2008 роком. Зокрема, група “Чорні метали та вироби з них” становить 54% (у 2008 році – 93,4%), “Зернові культури” – 22% (у 2008 році – 4,7%), “Енергетичні матеріали: нафта та продукти її перегонки” – 16% (у 2008 році – 1%).

За цей же період у структурі ліванського експорту в Україну група “Меблі: ліжка, матраци та інше” становить 21%, “Пластмаса та вироби з неї” – 16%, “Папір, картон” – 14%, “Перероблені овочі, фрукти” – 11%, “Цитрусові, горіхи” – 8%, “Кава, чай, спеції” – 7%.

Упродовж 2009 року Ліван імпортував, за даними ліванської митниці, 1 млн. 214 тисяч тон різної металопродукції, в тому числі 247 тисяч тон з України, що є 20% від загального обсягу. Водночас, за даними української митниці, ліванські компанії вивезли з України 1 млн. 305 тисяч тон різної металопродукції, тобто лише 18% металопродукції було ввезено на ліванський ринок безпосередньо з України, а

решта реекспортувалося до інших арабських країн.

Збільшення експорту продукції металургійного комплексу на ліванський ринок, зокрема розширення його асортименту, вимагає насамперед підвищення якості продукції та дотримання вимог відповідних міжнародних стандартів виробництва.

Водночас ліванський споживач готовий на сьогодні розширити закупки з України наступних видів продукції металургійного комплексу:

- труби різного діаметру, в т.ч. нікельовані;
- довгопрофільна продукція, така як кути та всі види брусів та балок;
- гальванізовані листи та котушки, гарячекатані та холоднокатані листи та котушки, гофровані листи;
- металева арматура для будівельних та ремонтних робіт;
- готові металлоконструкції.

Упродовж 2009 року Ліван імпортував 1 млн. 44 тисячі тон різних зернових культур, в тому числі з України 274 тис. тон, що становить 26% від загального обсягу. В 2009 році Україна збільшила експорт зернових до Лівану в 3,4 разу. Всі зернові, закуплені ліванськими компаніями в

Україні, завезені на місцевий ринок.

Водночас, як свідчать переговори з представниками ліванських бізнесових кіл, існують можливості для розширення експорту до Лівану з України зернових та олійних культур, зокрема, пшениці продовольчої та фуражної, ячменю та кукурудзи.

Співпраця між нашими країнами не має обмежуватися простим товарообміном. Наразі є можливість диверсифікації економічного співробітництва шляхом залучення промислового, технологічного та науково-технічного потенціалу України для реалізації стратегічних економічних проектів на території Лівану. Необхідно передбачити в цих проектах трансфер сучасних українських технологій.

Також є перспективи співробітництва в енергетичній сфері. Українські компанії могли б брати участь у спорудженні теплових електростанцій з поставкою вітчизняних турбін; будувати в гірських районах Лівану міні-гідроелектростанції та дамби, споруджувати ЛЕП, постачати широкий спектр енергетичного обладнання (трансформатори, генератори тощо).

Наразі увага ліванських бізнесменів привернута до передових розробок київського підприємства “Квазар” в галузі сонячної енергетики, що в умовах Лівану є вкрай вигідним. У Лівані катастрофічно не вистачає електроенергії. Потужності ліванських електростанцій становлять 1500 Мвт при фактичній потребі країни в 2300 Мвт, що змушує запроваджувати погодинне нормування електропостачання та ши-

роке використання місцевих дизельних генераторів.

Україна також зацікавлена в реалізації на території Лівану державних проектів на тендерній основі, зокрема, на постачання пасажирських автобусів для громадського транспорту, розширення морських портів та поглиблення їх акваторії, будівництва гідротехнічних та берегових споруд, будівництва 35 км залізниці від Тріполі до сирійського кордону.

Посольством наразі опрацьовується питання щодо візиту Міністра транспорту і громадських робіт Лівану Газі Аріді в Україну на запрошення ТОВ “Автомобільний дім “Богдан” для ознайомлення з його продукцією з метою її можливої закупки для громадського транспорту Бейрута.

Достатня сировинна база обох країн є хорошою передумовою для створення спільних виробничих потужностей у харчопереробній галузі.

На початку ц.р. в Лівані перебували представники української компанії “Терра Фуд” (торгова марка “Тулчинка”), які провели переговори з зацікавленими бізнесменами щодо можливості виходу його продукції на місцевий ринок, а також ринки інших арабських та мусульманських країн. Наразі компанія “Терра Фуд” розпочала експорт українського вершкового масла на місцевий ринок.

Зацікавленість у ліванських бізнесменів викликає також сільськогосподарська техніка: колісні та гусеничні трактори невеликої потужності, сіялки, плуги, борони, культиватори. Крім того, ліванських фермерів цікавлять міне-

Спілкування з ліванськими бізнесменами

ральні добрива українського виробництва.

Перспективними сферами українсько-ліванського торговельно-економічного співробітництва залишаються сільське господарство, енергетика, промисловість, будівництво, іригація і водне господарство, транспорт.

Відповідно до укладеної у 1996 році двосторонньої торговельно-економічної угоди, створено Міжурядову українсько-ліванську комісію з торговельно-економічного співробітництва. На сьогодні Головою Української частини Комісії призначено Міністра економіки В.Цушка, Головою Ліванської частини – міністра економіки та торгівлі Лівану Мохамеда Сафаді. Наразі ведеться активна підготовка до проведення першого засідання Міжурядової українсько-ліванської комісії з питань торговельно-економічного співробітництва в Києві 29–30 листопада ц.р. Започаткування роботи Комісії має забезпечити механізм міжвідомчої координації двостороннього економічного співробітництва.

Станом на вересень місяць 2010 року загальний обсяг ліванських інвестицій в економіку України досяг 20 млн. 200 тисяч дол. США. На території України зареєстровано 56 підприємств за участю ліванського капіталу. Серед цих підприємств лише кілька займаються виробництвом. Загалом в галузевій структурі розподілу ліванських інвестицій в Україні переважає торгівля та громадське харчування – на цю галузь припадає близько 85% загального обсягу інвестицій. Серед інших галузей можна виокремити харчову промис-

ловість і заготівлю.

Під час зустрічі з ліванськими бізнесменами 17 жовтня ц.р. Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко привернув їхню увагу до кроків, які здійснюються керівництвом України для створення сприятливих умов іноземним інвесторам, і запропонував розглянути можливість участі у реалізації масштабних проєктів, зокрема в рамках підготовки до проведення в нашій країні Чемпіонату Європи з футболу Євро-2012.

Культурно-гуманітарне співробітництво

Культурно-гуманітарного співробітництва передбачає здійснення цілеспрямованих заходів з популяризації в Лівані надбань української культури, культурної спадщини, традицій.

Популяризації українського мистецтва сприяли виступи дитячих колективів: Ансамблю ім. Вірського, спортивно-хореографічного ансамблю “Візінова” (Центр дитячої та юнацької творчості Солом’янського району м. Києва) та ансамблю “Кияночка”. За ініціативи та сприяння Посольства 1 грудня 2009 р. в Палаці ЮНЕСКО в Бейруті відбувся фестиваль українського дитячо-

го танцю, у якому взяли участь вищезгадані молодша група Ансамблю ім. Вірського та ансамбль “Візінова”, а також ліванські дитячі аматорські танцювальні гуртки. Вечір став справжнім святом мистецтва та дружби між дітьми та народами України та Лівану. На заході були присутні представники ліванського уряду, депутати парламенту, генералітет, дипломатичний корпус, діячі мистецтв, духовенство, мешканці столиці та інших міст, українські громадяни, які проживають у Лівані.

Традиційно підтримуються зв'язки з талановитими співвітчизниками, які постійно проживають у Лівані, зокрема, відомою українською піаністкою Тетяною Примак-Хурі; ліванською художницею українського походження Наталкою Дзядик-Хабіб; з Оленою Салібою – керівником дитячої студії малюнку.

До кінця 2010 року також плануються виступи в Лівані українських мистецьких колективів, проведення “Дня України” в одному з Ліванських університетів.

Проводяться заходи з нагоди пам'ятних дат в житті України. Так, 29 листопада 2009 р. Греко-като-

лицький патріарх Антіохії і всього Сходу, Олександрій та Єрусалима Грегоріос III відслужив у Бейруті панахиду в пам'ять жертв Голодомору в Україні, а 25 квітня 2010 р. православний митрополит Бейрута Еліас Ауді відслужив молебень пам'яті героїв і жертв Чорнобиля. У рамках відзначення 65-ї річниці Перемоги над фашизмом спільно з посольствами Російської Федерації, Казахстану та Вірменії у травні ц.р. відбувся офіційний прийом, на який були запрошені представники ліванського офіційного керівництва, парламенту, бізнесової та ділової еліти, дипломатичного корпусу та української громади. Проведено виставку репродукцій картин та фотографій з тематики Великої Вітчизняної війни в університеті “Баламанд” (Північний Ліван). До участі у заходах, які проводяться Посольством з відзначення важливих дат в історії України, постійно залучаються українські громадяни та члени їхніх змішаних сімей, які проживають в Лівані.

Дві країни тривалий час співпрацюють у питанні навчання ліванських студентів в українських навчальних закладах. Цьому сприяє робота Посольства

Відкриття Українського культурного центру

Виступ молодшої групи ансамблю ім. П.Вірьського

з пропагування серед ліванської громадськості можливостей здобуття якісної та доступної вищої освіти в Україні. Наразі в Україні навчається близько 660 ліванських студентів. Основні спеціальності – медичні, інженерні, технічні. На 2010 рік урядом України виділено п'ять стипендій для навчання в Україні громадян Лівану. Загалом нараховується кілька тисяч ліванців, які закінчили українські навчальні заклади і успішно працюють в Лівані та інших країнах світу. Багато з них займаються активною громадською діяльністю у складі Асоціації випускників вузів колишнього СРСР.

Опрацьовується питання щодо започаткування вивчення української мови студентами Вищого коледжу Шуф (м. Бааклін, Гірський Ліван). Налагоджуються прямі зв'язки між українськими та ліванськими навчальними закладами. Так, наприкінці жовтня 2010 року відбувся візит до Лівану ректора Національного університету “Львівська політехніка” (м. Львів) професора Юрія Бобало на запрошен-

ням президента Американського науково-технологічного університету в Бейруті Хіям Сакр. У ході візиту було підписано Угоду про співпрацю між двома університетами і домовлено про обмін студентами, науковцями та спортивними колективами. Ліванська делегація відвідає Львів у травні 2011 року.

За ініціативи активістів української громади та за сприяння Посольства створено і започатковано діяльність громадської неурядової організації “Український культурний центр”. Планується, що на її базі працюватимуть різноманітні творчі та спортивні гуртки, бібліотека, недільна школа з вивчення української мови. Опрацьовуються питання щодо надання сприяння “Українському культурному центру” у розробці і функціонуванні веб-сайту, підготовці та випуску його щомісячного періодичного видання.

Розвивається молодіжний обмін між двома країнами. Зокрема, за сприяння Посольства влітку 2009 та 2010 років ліванські діти відпочивали в Міжнародному дитячому центрі

“Артек”, де взяли участь у Міжнародних дитячих фестивалях “Змінимо світ на краще”.

Значний потенціал існує для розвитку двосторонньої співпраці у сфері туризму. Важливим у цьому плані є взаємне поширення інформації про Україну та Ліван як привабливих і доступних туристичних партнерів. Щороку Україну відвідують близько двох тисяч ліванських туристів. Збільшенню кількості ліванських туристів покликаний сприяти, серед іншого, випуск Посольством інформаційно-іміграційного журналу про Україну до 20-ї річниці Декларації про державний суверенітет України та 19-ї річниці Незалежності України.

Невеликий за територією Ліван має багато цікавих природних, історичних, релігійних культурних пам'яток, розвинену готельну мережу, однак цей потенціал поки що недостатньо використовується українськими туроператорами.

Загалом варто зазначити, що культурно-гуманітарні зв'язки між двома народами історично розвивалися з часів паломництва українців на Святу землю, їхньої діяльності в установах Царської Росії в Лівані. Особливо слід виокремити видатного науковця українського походження (народився в м.Новоград-Волинську), сходознавця, славіста, історика літератури, письменника, публіциста й перекладача Агатангела Юхимовича Кримського, який у 1896–1898 роках був відряджений Петербурзьким Лазаревським інститутом східних мов до Лівану. А.Кримський жив у ліванській

сім'ї, працював у бейрутських рукописних сховищах та бібліотеках і зібрав багатий матеріал про звичаї, традиції і побут ліванців, особливості арабської мови у цьому регіоні. Вчений написав бейрутський цикл віршів “Пальмове гілля”, йому належать цікаві роботи про лінгвістичні відповідності в арабській та українській мовах. Значна частина його оригінальних листів з Лівану зберігається у Центральній науковій бібліотеці Академії наук України.

24 жовтня ц. р. Посольство разом із диспредставництвами інших країн, акредитованих у Лівані, взяло участь у благодійному “дипломатичному базарі”, який відбувся в Палаці ЮНЕСКО в Бейруті. Було представлено вироби народних промислів України, українські сувеніри, іміджеві продукцію про Україну. Зібрані кошти перераховано на допомогу постраждалим від повені в Пакистані.

Захист прав та інтересів українських фізичних і юридичних осіб в Лівані

Політична і безпекова ситуація в Лівані та близькосхідному регіоні в цілому, яка характеризується перманентним загостренням напруги та періодичними спалахами насильства, особливості адаптації громадян України до проживання в умовах країни, де релігійні та культурні традиції значно відрізняються від українських, вимагають підвищеної уваги до питання захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб України в Лівані.

На постійному консульському обліку перебуває близько двохсот, на тимча-

совому – понад 2300 громадян України. Здебільшого це українки, одружені з громадянами Лівану, та їхні діти. Враховуючи релігійні особливості ліванського шлюбного законодавства, захист прав цієї категорії громадян вимагає постійної уваги, зокрема в тому, що стосується прав та обов'язків подружжя відносно дітей, встановлення опіки.

У грудні 2009 року забезпечено повернення на Батьківщину двох українських моряків, членів екіпажів суден, які затонули в Середземному морі поблизу ліванських берегів.

Проблемні питання

По-перше, виходячи з реалій країни, особливої уваги потребує відпрацювання механізму захисту прав жінок, одружених з громадянами Лівану та їхніх дітей. Суть питання полягає в тому, що зважаючи на особливості ліванського законодавства, після прибуття до Лівану таких змішаних сімей, як правило, укладається релігійний шлюб. У подальшому, в разі розірвання такого шлюбу, згідно з чинним законодавством Ліванської Республіки, опікунство над неповнолітніми дітьми передається по чоловічій лінії, зокрема опікуном стає її законний батько, або батько батька (дід), а також, якщо опікун бачить загрозу своєму опікунству і висуває позов з цього приводу, то приймається відповідне рішення і постановою суду про заборону на виїзд дітей за межі Лівану. В деяких випадках питання ускладнюється також тим, що громадянки України набувають громадянства Ліванської Республіки.

Уже впродовж кількох років на контролі Посольства знаходиться ряд справ про повернення дітей громадян України, яким було заборонено виїзд за межі Лівану після розірвання шлюбу між їх батьками. На сьогодні правовий механізм вирішення подібних питань відсутній. Укладення Угоди між Україною та Ліваном про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах,

текст якої остаточно узгоджений і парафований у жовтні 2010 року, дасть змогу у майбутньому вирішувати подібні питання.

По-друге, ліванське законодавство про працю передбачає, що іноземні громадяни можуть влаштуватися на роботу лише у випадку оформлення робочої візи. Таким чином, громадяни України, які приїхали до Лівану як члени сімей, навіть після оформлення дозволу на постійне проживання в країні обмежені в праві працевлаштування.

Додаткових механізмів захисту потребують також громадяни України, які приїхали в Ліван у ролі артистів нічних клубів та кабаре. Як правило, вони готові працювати за будь-яких умов, не вникаючи в особливості контрактів, які вони підписують. Здебільшого це документи, в яких права українських громадян абсолютно не захищені – відсутні положення про медичні витрати, страхування від нещасних випадків, придбання квитків для повернення в Україну тощо.

Баальбек, Храм Бахуса

Усе це дає підстави говорити, що назріла нагальна необхідність ініціювання укладення угоди про взаємне працевлаштування громадян, яка сприятиме створенню правових рамок та визначенню певних обов'язкових вимог, за яких громадяни України зможуть працювати в Лівані, та навпаки.

Розвиток взаємовигідного співробітництва України з Ліваном

У політичному плані Ліван є одним з активних учасників близькосхідного мирного процесу, від позиції якого значною мірою залежать перспективи врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту, безпека і стабільність у регіоні. У 2010–2011 роках він є непостійним членом Ради Безпеки ООН від групи арабських країн. Ліван вважається найбільш демократичною країною в арабському світі, підтвердженням чого стало успішне проведення у 2009 році парламентських виборів, визнаних міжнародною спільнотою чесними і прозорими.

Поряд з цим Ліван становить інтерес для України як ринок товарів, послуг і технологій, перспективний інвестор капіталів, транспортний, торговельний і фінансовий центр і посередник у стратегічно важливому регіоні Близького Сходу.

Запланована на найближчий рік низка заходів ставить за мету подальше зміцнення двосторонніх відносин, насамперед шляхом активізації політичного діалогу та розширення торговельно-економічного співробітництва.

Здійснюються практичні кроки для забезпечення належних умов дипломатичної присутності України в Лівані. Зокрема, до кінця 2010 року планується завершення спорудження нової будівлі Посольства загальною площею понад 2000 кв.м, яке здійснюється за сприяння відомого ліванського бізнесмена і друга України Рафіка Дау.

*За матеріалами
Посольства України
в Ліванській Республіці*

Проблеми становлення Союзу заради Середземномор'я

Євген РЯБІНІН,
кандидат політичних наук

Європа – це одна велика кляптева ковдра, під яку прагнуть потрапити мільйони людей чи шляхом вступу своєї країни до ЄС, чи за допомогою імміграції. А ще ЄС нагадує великий листковий пиріг, в який хочуть вчепитися головні геополітичні гравці. Але багато що залежить від тих, хто пише рецепт цього пирога. Нині пиріг можна розділити за кількістю крему (тобто фінансів і впливу). Сьогодні Європа (мають на увазі ЄС) складається з країн, які є фінансовими та інституційними локомотивами

ЄС, тобто з вагонів середньої ланки й тих, кого вищезазначені локомотиви тягнуть за собою. До першого локомотиву, на мою думку, відносяться: Франція та Німеччина, до другого – країни Бенілюксу, Італія, Велика Британія, у середині європейського «потяга» перебувають Данія, Ірландія, Португалія, Іспанія, Австрія, Фінляндія, Швеція. А такі країни, як Греція, Угорщина, Польща, Румунія, Болгарія, Кіпр, Мальта, Словенія, Словаччина, Чехія та Прибалтійські країни – це ті, хто замикає потяг із 27 вагонів. Хтось, можливо, і не погодиться з такою градацією, але факт залишається фактом. Німеччина та Франція є основними фінансовими донорами всього Євросоюзу, тому, на мій погляд, мають повне право на верховенство в організації, неофіційне, звичайно, оскільки в ЄС, як і в СРСР, всі члени рівні, хоча ми розуміємо, що хтось із них усе одно «рівніший» за інших. Крім того, саме Німеччина допо-

The contemporary political situation in the world is characterized by the processes of globalization on the one hand, and regionalism on the other. Nowadays we could observe the formation of regional organizations that strive for playing key role in the world politics. Union for the Mediterranean is an organization that could become one of the prominent political actors on the political map of the world. The author analyses its merits and imperfections, tries to present objective and unambiguous viewpoint on the current problems of this region.

могла деяким країнам Євросоюзу подолати фінансову кризу, яка могла істотно підірвати основи не лише єдиної валюти, а й всього об'єднання в цілому.

Німеччина прагне визначити конфігурацію Європи майбутнього, щоб опинитися у вигіднішому положенні. Цим пояснюється той факт, що керівництво ФРН, як попереднє, так і сьогодиннє, заявляє про плани перетворення інститутів ЄС на якусь єдину державу, подібну до Німеччини. Крім того, за свідченням експертів, Німеччина – одна з найбільш кредитоспроможних країн світу: вона має профіцитний бюджет і позитивне сальдо торговельного балансу.

Романо Проді у своїй роботі «Задум об'єднаної Європи» зазначає той факт, що «Франція виявила далекоглядність, за що нині заслуговує на вдячність від усієї Європи. Як одна з країн-переможниць вона змогла кинути погляд далі за тодішню реальність і розвинути новий союз на мірів, світу, солідарності, політичної та економічної інтеграції. Франція є життєво важливою частиною

історичного процесу, який веде до будівництва Європейського Союзу».

Франція та Німеччина, як вже було сказано, є локомотивами ЄС, але чи може у потяга бути два локомотиви? Так, але розташовуються вони з голови або хвоста потяга, які тягнуть поїзд залежно від напрямку його руху. Безумовно, ЄС не може обійтися без Франції та Німеччини і завдяки цим країнам ЄС знаходиться на нинішньому рівні розвитку. Ми маємо враховувати внесок інших держав у загальну справу будівництва Союзу, але потрібно прийняти як належне, що саме ці дві країни мають вирішальне слово щодо поточного та подальшого розвитку об'єднання. Досить навести приклад Туреччини, вступ якої блокують саме ці дві держави-лідери. Головне, щоб вони не тягли потяг у різні боки одночасно. Для того, щоб цього не сталося, ці країни мають свої зони впливу: Німеччина контролює північний схід, Франція – південно-західний напрямком. На чому ґрунтується думка автора? Так склалося історично, що Франція більше співпрацювала, отже, і

контролювала південний напрямок, а саме північно-африканські країни, які апріорі не можуть бути членами ЄС через географічні причини. Розуміючи, що все-таки поступається трохи Німеччині, Франція форсувала розвиток південного напрямку і створення Середземноморського Союзу. Німеччина блокувала ці зусилля, а коли народження нової структури стало неминучим, ФРН виступила проти самої назви, оскільки вона нагадувала «Європейський Союз». Тож нова організація стала називатися «Союз заради Середземномор'я».

Що ж представляє собою «Союз заради Середземномор'я», і наскільки важким було його створення? Предтечею Союзу став Барселонський процес.

Барселонський процес чи Євро-Середземноморський діалог сформувався як дієвий інструмент реалізації Нової інтеграційної стратегії ЄС щодо країн південного Середземномор'я, проголошеної в 1992 році. Він став важливим і ефективним міжнародним форумом, на порядку денному якого стоять ключові питання з розвитку країн-членів Євросоюзу і держав півдня Середземномор'я, ефективної відповіді на виклики ХХІ ст. (загрози міжнародної безпеки, зростання масштабів незаконної торгівлі зброєю, масової неле-

гальної міграції, діяльності міжнародних терористичних організацій, включаючи наркобізнес, тощо), вирішення проблеми досягнення стійкого прогресу в політичному і соціально-економічному розвитку держав півдня Середземномор'я. Результатом Барселонського процесу став Союз заради Середземномор'я, до якого входять 27 країн-членів ЄС та 16 країн Південного Середземномор'я. Лівія вважається країною спостерігачем, оскільки лідер Лівії відмовився приїхати на організаційний саміт, назвавши нову організацію змовою з підризу єдності арабських і африканських країн. Унікальність цієї інтеграційної організації полягає в тому, що в її роботі беруть участь Ізраїль і Палестина водночас. Практично Барселонський процес об'єднує всі країни Середземномор'я, що створює сприятливі, певною мірою, виняткові передумови поетапного вирішення комплексу найгостріших проблем, з якими стикаються держави однієї з найважливіших у геополітичному відношенні району світу, включаючи проблему близькосхідного врегулювання.

Євросоюз, який є своєрідним локомотивом Барселонського процесу, в цілому послідовно дотримувався впродовж усієї історії свого існування задекларованої спрямованості на партнерство у вирішен-

ні поставлених перед спільнотою завдань, на сприяння розвитку країн південного Середземномор'я, підтримку інтеграційних тенденцій у межах Середземноморського діалогу, основа діяльності якого закладена так званою Барселонською декларацією 1995 року.

Однією з цілей проекту було просування Франції на ключові позиції в європейському діалозі з середземноморським регіоном, лідерство в технологічному розвитку північноафриканських країн і прямий доступ Євросоюзу до газових родовищ Північної Африки. Газопровід, який у майбутньому зможе доставляти африканський природний газ до Європи, знаходиться у стадії активного будівництва.

Зокрема, у 2008 році уряд Ізраїлю ухвалив рішення щодо додаткового фінансування будівництва газопроводу з Єгипту в північному напрямку для збільшення потенційної пропускної здатності.

У разі успіху проекту Франція має стати лідером в середземноморському регіоні, а згодом і лідером ЄС і ключовою фігурою світової політики, значно зміцнивши свої геополітичні позиції.

Зовнішньополітичне відомство Німеччини, країни, яка займає лідируючі позиції в Європейському Союзі, спочатку було вкрай стурбоване можливим зміцненням позицій Франції, і як наслідок, можливим ослабленням впливу ФРН. Також, не будучи середземноморською державою, Німеччина не могла претендувати на безпосередню участь у Середземноморському союзі, а змушена була б виз-

Авторство первісного проекту належало особистому раднику Ніколя Саркозі – Анрі Гено, який згодом в уряді Саркозі обіймав посаду спеціального радника при президенті Франції

нати роль Франції як посередника в політичному діалозі з країнами Середземномор'я та країнами-постачальниками африканського природного газу.

Лише після внесення змін до початкового плану, які обумовили рівну участь всіх країн ЄС у діалозі Середземноморського союзу, Німеччина погодилася підтримати його утворення. Рішення про початок цього процесу було ухвалено на саміті ЄС.

13 липня 2008 відбувся установчий саміт Середземноморського союзу в Парижі, на якому були представлені 43 держави.

Однак на стадії попереднього опрацювання проекту із зацікавленими сторонами (державами та інституціями ЄС, країнами Півдня) виникла низка принципових проблем і розбіжностей.

Ставлення деяких європейських країн, зокрема Німеччини, і союзних інституцій до ініціативи Середземноморського союзу спочатку було доволі настороженим. Виступи Саркозі не містили відповіді на запитання щодо структури, формату відносин

між передбачуваними учасниками, джерел фінансування майбутньої організації. Хоча політичний характер заяв і не припускав технічної деталізації проекту, виступи Саркозі (місцями вкрай емоційні) яскраво демонстрували претензії Франції на лідерство не тільки в Середземноморському регіоні, а й у Євросоюзі. Така постановка питання не могла задовольнити головного політичного конкурента Франції в ЄС – Німеччину. Її позиція полягала в тому, що новий Союз увіб'є клин у єдність ЄС, якщо в ньому братимуть участь лише прибережні країни, і створить структуру, паралельну Барселонському процесу. До того ж невдоволення Берліна полягало у неприйнятній для нього ідеї можливого фінансування нового проекту з бюджету ЄС, наповнення якого істотно залежить від Німеччини.

Політика протидії ідеї Саркозі з боку Берліна призвела до того, що на сторінках європейських видань стала з'являтися інформація про можливе створення ще одного союзу, який об'єднував би країни Балтійського моря. Тому стало явним, що без підтримки ЄС (наднаціонального інституту) проект Середземноморського союзу буде приречений на провал. Єврокомісар із зовнішніх зв'язків і політики добросусідства Б.Фер-

реро-Вальднер в інтерв'ю каналу «Євроньюз» 07.12.2007 р. зазначила, що ЄС зможе схвалити новий французький проект з умовою, якщо він залишиться в рамках Барселонського процесу. Таким чином, Францію закликали стримати свої зовнішньополітичні амбіції і рахуватися з процесом, започаткованим ЄС;

До труднощів додалося неоднозначне (навіть негативне) ставлення до цього проекту деяких країн Півдня Середземномор'я. Переконати їх взяти участь в оновленому партнерстві виявилось не просто.

Країни Північної Африки спочатку позитивно відреагували на пропозиції Саркозі, який особисто в Алжирі, Тунісі, Марокко та Єгипті закликав побудувати Союз «заради майбутнього», але згодом почали наполягати, як і європейські колеги, на «роз'ясненні» нового характеру відносин. Під цими «роз'ясненнями» малося на увазі, хто з країн Півдня отримає, хоча б неофіційно, преференційний статус, у якій столиці буде розташовано штаб-квартиру (на сьогоднішній день це Барселона) нового Союзу. На тлі суперництва північноафриканських держав за неформальне лідерство додатковою темою для полеміки стала участь Ізраїлю в Союзі для Середземномор'я. Зокрема, на думку Алжиру, ініціатива Саркозі не має служити підставою для нормалізації відносин арабських країн з єврейською державою в рамках нового Союзу, хоча саме ця пропозиція містилася в тексті виступу Саркозі в Тулоні. Утім, не всі арабські держави були налаштовані настільки вороже по відношенню до вход-

ження у Союз Ізраїлю. Однак, позиція, заявлена Алжиром, свідчить про досі нерозв'язні протиріччя, які стоять на шляху «досягнення миру і стабільності в регіоні» – головної мети Барселонського процесу.

Ще одним каменем спотикання стала безкомпромісна позиція лівійського керівництва. Лівія, яка має з 1999 р. статус спостерігача в Барселонському процесі, попри активне зближення з Заходом в останні роки, категорично відкинула ідею участі держави в Союзі для Середземномор'я. Каддафі, котрий претендує на роль лідера Африканського союзу і «об'єднувача» Африки, вважає, що участь країн Північної Африки в європейському проекті розколе континент. Напередодні установчого саміту Союзу для Середземномор'я у Тріполі з метою вироблення загальноарабської позиції відбувся арабський мінісаміт за участю Сирії, Мавританії, Тунісу, Алжиру і Марокко. Виступаючи на його відкритті, лівійський лідер заявив: «Якщо Європа хоче співпрацювати з нами, для цього існує Ліга арабських держав або Африканський союз... ми не приймаємо ситуації, коли Європа домовлятиметься з окремою групою країн».

Позиція лівійського керівництва свідчить про те, що ця держава з відносно невеликим населенням і значними нафтогазовими ресурсами поки що не зацікавлена в запропонованому «партнерстві» тією самою мірою, що й сусіди Лівії, які розраховують на додаткові політичні та економічні дивіденди. На думку Каддафі, ця пропозиція є «принизливою», оскільки «ми не голодні й не собаки,

і нам не треба кидати кістки». Лідер лівійської революції пророкував Союзу незавидне майбутнє: «Цей проект приречений на провал. Це мінне поле. Він сприятиме терактам з боку ісламістських груп, які побачать в ньому проект хрестоносців і наноситимуть удари по мусульманських країнах-членах... Я не порадив би своєму народу брати участь в цій абсурдній балаканині, в цьому колоніальному проекті». Судячи з того, що всі арабські країни регіону, за винятком Лівії, були присутні на установчому саміті Союзу для Середземномор'я в Парижі, позиція Каддафі не знайшла підтримки у членів Ліги арабських держав.

Непроста ситуація виникла і з питання про включення Туреччини в новий формат відносин. Річ у тім, що Н.Саркозі, ще будучи кандидатом у президенти, неодноразово виступав проти членства Турецької республіки в Європейському Союзі. За його словами, «Європа не може розширюватися до нескінченності. Якщо Європа хоче мати ідентичність, вона повинна мати кордони і таким чином – межі... Для Туреччини немає місця в Європейському Союзі, оскільки це не європейська країна. Проте Туреччина – велика середземноморська держава, разом із якою середземноморська Європа зможе сприяти об'єднанню Середземномор'я». Саме у

форматі учасника Середземноморського союзу, а не в ролі можливого повноправного члена ЄС, Саркозі представляв майбутнє турецько-європейських відносин.

Цілком природно, що ідею нового Союзу спочатку зустріли дуже стримано у Туреччині, оскільки ця держава вже кілька років має статус кандидата на вступ до Євросоюзу. Тому участь Туреччини в установчому саміті Союзу для Середземномор'я залежала від позиції, яку займе Брюссель. Тільки після того, як Європейська комісія підтвердила непорушність позиції щодо продовження переговорів з Туреччиною про її вступ до ЄС, Анкара прийняла пропозицію взяти участь в оновленому Барселонському процесі.

Для того, щоб Середземноморський союз міг досягти реалізації поставлених перед ним завдань, необхідні деякі зміни.

По-перше, Європа більше підтримує вільну торгівлю на словах, ніж на практиці. Наприклад, все ще існує безліч бар'єрів

для торгівлі сільськогосподарською продукцією між Північчю і Півднем. І згадайтеся, яка країна очолює опозицію будь-якого значного відкриття європейського сільськогосподарського ринку. Так, це Франція.

По-друге, хоч би яким повільним був процес відкриття реального середземноморського ринку, бар'єри для більш вільної торгівлі між країнами Ліги арабських держав настільки ж значні.

По-третє, чудово те, що в Парижі Саркозі покладе початок зусиллям із залучення Сирії до дипломатичного процесу. Ми також повинні сподіватися, що його спроби виступити в ролі посередника у врегулюванні відносин між палестинцями на Західному березі з Ізраїлем, будуть успішними.

Нарешті, Європа має вирішити, наскільки серйозно вона ставиться до всіх складових Барселонського процесу, як, наприклад, плюралізм, громадянське суспільство, верховенство закону й демократія.

Чи справді Європа вважає, що загальне поняття прав людини має стати однією з основ середземноморського партнерства? Якщо так, то що в Європі пропонується зробити з цього приводу? Якщо це просто слова, то краще від

них утриматися. Європейці можуть дискредитувати себе й важливі принципи, коли їхні слова не відповідають їхнім діям.

Багато хто в регіоні сприймає запропонований союз як нав'язування штучної ідентичності, не пов'язане ні з цивілізаційними, ні з геополітичними, ні з соціокультурними чинниками. «Ми не середземноморці, ми – араби», – кажуть представники країн Магрибу, тим самим підкреслюючи свою відмінність від європейців і відсутність ентузіазму втілювати новостворену «середземноморську ідентичність» та грати в «геополітичні ігри» Парижа.

Крім того, розвиток середземноморського діалогу й далі затьмарюється невирішеним палестино-ізраїльським конфліктом, дискусії навколо якого традиційно заганяли європейсько-середземноморські заходи в глухий кут через неможливість досягти консенсусу. В останні роки цей «традиційний» регіональний конфлікт доповнився перманентним гострим протистоянням між Ліваном і Сирією.

Африканські партнери переважно кажуть про подолання бідності й пряму допомогу найбіднішим верствам населення як про обов'язок багатих країн перед бідними, про нерівні

умови конкуренції та невирішені питання доступу продукції бідних країн на ринок благополучного Євросоюзу. Представники ЄС, у свою чергу, підкреслюють неефективність управління, недбале використання, а також розкрадання міжнародної допомоги, нездоланну корупцію, необхідність боротьби з нелегальною міграцією, організованою злочинністю та тероризмом. Крім того, для Союзу також важливо вирішувати проблеми навколишнього середовища, зміцнювати співробітництво та взаємодопомогу всередині Середземноморського регіону в сфері економіки (зона вільної торгівлі, інвестиції, розвиток транспортної інфраструктури, енергетична безпека, створення та передача нових технологій тощо), розвивати культуру, систему освіти, охорону здоров'я, боротьбу проти нерівності та несправедливості.

Створеному Союзу заради Середземномор'я доведеться «розгрібати» численні питання, що дісталися йому в спадок від не надто успішної історії Середземноморської асоціації. Головне питання на порядку денному – чи не стануть протиріччя в середині ЄС проблемою для розвитку Середземноморського регіону?

Міжнародна комісія із захисту річки Дунай: акценти головування України

Микола МЕЛЕНЕВСЬКИЙ,
Посол з особливих
доручень Міністерства
закордонних справ
України, глава делегації
України при Міжнародній
комісії із захисту
річки Дунай

Наступний 2011 рік має стати плідним у контексті головування України в міжнародних організаціях. Це й Рада Європи, і підготовка до головування в ОБСЄ та Центральноєвропейській ініціативі.

Зокрема, важливою віхою у зовнішньополітичному житті країни має стати президентство України у Міжнародній комісії із захисту річки Дунай, яке переходить до нашої держави з 1 січня та триватиме впродовж усього 2011 року.

Слід зазначити, що Міжнародна комісія із захисту річки Дунай є флагманом Європейського Співтовариства у збереженні та сталому розвитку Дунайського регіону, яка формує напрями співробітництва Дунайських країн у питаннях управління водними ресурсами басейну та спрямовує їхні зусилля на досягнення спільних цілей розвитку.

Комісія була створена у 1998 році з метою виконання положень Конвенції щодо співробітництва з охорони та сталому використанню річки Дунай, підписаної 29 червня 1994 року у Софії 14 країнами Дунайського регіону. Для України Конвенція

набула чинності у 2002 році, коли був прийнятий Закон України про її ратифікацію.

З того часу Україна активно залучається до спільної діяльності Дунайських країн в рамках комісії, що не лише сприяє просуванню інтересів нашої держави у контексті розвитку Українського Придунав'я, посиленню ролі України у Дунайському регіоні, а й відповідає євроінтеграційним прагненням України.

Згідно з правилами Міжнародної комісії із захисту річки Дунай, головування у комісії здійснюється договірними сторонами по черзі, в алфавітному порядку (англійською мовою), впродовж одного року.

Так, у 2011 році черга переходить до України, яка вперше головуватиме у комісії.

Відповідно до рішення уряду, функції Президента комісії виконуватиме Посол з особливих доручень Міністерства закордонних справ України, глава делегації України при Міжнародній комісії із захисту річки Дунай Микола Меленевський, який погодився відповісти на запитання журналу "Зовнішні справи".

“З.С.”: Нещодавно Вам було доручено виконувати функції Президента Міжнародної комісії з захисту річки Дунай. Чи є у Вас досвід роботи на подібних посадах?

– Справді, до літа ц.р. я займав посаду заступника Генерального секретаря Виконавчого секретаріату Центральноєвропейської ініціативи. Це одна з найперших регіональних організацій, що утворилася в Європі після падіння Берлінського муру, яка об'єднує 18 країн Центральної та Східної Європи у їх прагненні відстоювати та просувати європейські цінності та стандарти. Екологічне співробітництво є вагомою складовою діяльності Організації, яка, до речі, активно долучалася до розробки Дунайської стратегії ЄС. Досвід, набутий мною в той час, а це була чи не єдина посада керівної ланки, яку обіймав тоді представник України при міжнародних організаціях, має стати у нагоді в ході виконання функцій Президента Міжнародної комісії із захисту річки Дунай.

“З.С.”: Які переваги від головування у комісії може отримати Україна та які, на Вашу думку, основні пріоритети президентства нашої держави?

– Нещодавня робоча поїздка Президента України на Івано-Франківщину продемонструвала, що керівництво

держави дедалі більшу увагу приділяє питанням захисту навколишнього природного середовища та екологічної безпеки.

Довкілля є нашою спільною власністю із сусідами, тож і підходи до вирішення питань збереження довкілля мають бути спільними та добросусідськими. При цьому необхідно враховувати різний рівень економічного розвитку країн, які належать до басейну Дунаю, та різний ступінь їхньої спроможності у вирішенні одномасштабних по суті проблем.

Головування нашої держави у Міжнародній комісії із захисту річки Дунай дає можливість привернути особливу увагу до потреб і необхідності надання відповідної допомоги державам-сторонам комісії, які не є членами ЄС. Така політика обумовлена не лише прагненням підтримати зазначені країни у їх бажанні дотримуватись європейських стандартів захисту довкілля, а й забезпечити їх потреби в експертній та фінансовій допомозі для виконання домовленостей, схвалених у рамках комісії.

З іншого боку, для України досить актуальною є проблема розвитку Українського Придунав'я як у контексті поліпшення соціально-економічного становища населення, котре проживає в регіоні, так і розбудови судно-

плавства в українській частині Дунайської дельти. Сфера дії комісії надає можливість активно просувати інтереси нашої країни і в цьому напрямі.

Що ж до пріоритетів українського головування, то вони були розроблені профільними міністерствами і відомствами України і будуть представлені на схвалення главам делегацій країн комісії на черговому Постійному засіданні у грудні ц.р. Серед них, я назвав би зараз такі.

Це – гармонізація політик Дунайських країн у сфері охорони та сталого використання водних ресурсів з урахуванням положень Водної рамкової директиви ЄС. Передбачається запровадити План управління басейном річки Дунай на національних рівнях; надавати консультаційну та фінансову допомогу країнам, передусім, не членам ЄС, у розробці та виконанні власних національних планів і впровадженні басейнового принципу управління водними ресурсами; посилити координацію діяльності країн із питань попередження та боротьби з паводками.

Важливим пріоритетом президентства України буде продовження забезпечення ефективного контролю за відповідністю інфраструктурних проектів у басейні ріки Дунай принципам сталого розвитку, зокрема, сприяння започаткуванню комплексного екологічного моніторингу усієї дельти річки Дунай, а також удосконалення системи оповіщення при виникненні надзвичайних ситуацій, спричинених техногенними чи екологічними катастрофами. Зокрема, нещодавня техногенна катастрофа в Угорщині рельєфно продемонструвала нашу тісну взаємозалежність із сусідами, особливо тими, які розташовані вгору за течією Дунаю, та ефективність системи раннього оповіщення, яка діє в рамках Міжнародної комісії з захисту річки Дунай.

Зусилля під час головування планується також спрямувати на забезпеченні узгодженості політики комісії та регіональних проектів і ініціатив у сфері сталого використання водних ресурсів басейну річки Дунай. Зокрема, йдеться про активну участь Міжнародної комісії із захисту річки Дунай у підготовці та подальшій реалізації Стратегії ЄС для Дунайського регіону, а також можливе ухвалення меморандуму про співробітництво між комісією та Рамковою конвенцією щодо захисту та сталого розвитку Карпат, у діяльності якої Україна бере активну участь. Безумовно, на стрижні усієї діяльності головування впродовж року стоятимуть розвиток співробітництва в рамках комісії з метою захисту законних інтересів України.

“З.С.”: На сьогодні у рамках комісії функції президента виконує Словенія. Чи була у Вас нагода перейняти Словенський досвід і як Ви оцінюєте роль Секретаріату Міжнародної комісії із захисту річки Дунай у наданні допомоги Україні в ході її головування у комісії?

– На моє запрошення 8–9 листопада ц.р. з робочим візитом в Україну перебувала делегація Міжнародної комісії із захисту річки Дунай у складі чинного Президента комісії, представника Словенії Міті Бріцелі та Виконавчого секретаря Філіпа Веллера.

Було обговорено пріоритети українського головування та план-графік роботи комісії на 2011 рік. Центральним заходом під час головування України має стати про-

ведення Міжнародної зустрічі міністрів довілля п'яти країн басейну річки Тиса, під час якої має бути ухвалено План інтегрованого управління басейном річки Тиса; реалізацію ініціативи України щодо комплексного аналізу стану довілля Дунайської дельти, а також підготовку планів управління басейнами річок Прут та Сірет, що також є нашою новацією.

Ми плануємо широко застосовувати у рамках комісії практику нарад “Трійки”, що дало б змогу забезпечити наступність і прогнозованість розвитку діяльності комісії, затвердити її, так би мовити, “регіональну власність”.

Виконавчий секретар комісії Філіп Веллер у ході свого візиту до України запевнив у готовності Секретаріату надавати всебічну підтримку виконанню Україною функцій президента комісії та реалізації основних пріоритетів українського головування. На мою думку, роль Секретаріату в процесі формування та реалізації політики в рамках Міжнародної комісії із захисту річки Дунай є дуже важливою і вона, сподіваюсь, сприятиме інтеграції зусиль країн-членів у напрямі досягнення спільних цілей збереження та сталого розвитку Дунайського басейну.

“З.С.”: Які Ви бачите труднощі та перешкоди у виконанні Україною функцій президента комісії?

– Скажу, виходячи з попереднього досвіду, що ідей і експертних спроможностей у нашої країни набагато більше, ніж наявних ресурсів для їхньої реалізації.

Отже, ми сподіваємось на підтримку профільних міністерств і відомств і місцевих органів влади, які могли б надати організаційну та фінансову допомогу щодо проведення міжнародних заходів на території України, запланованих графіком роботи комісії.

З метою забезпечення головування України у комісії, нами було створено міжвідомчу робочу групу з представників Міністерства закордонних справ, Міністерства охорони навколишнього природного середовища та Державного комітету водного господарства.

Користуючись нагодою, хотів би висловити особисту вдячність керівництву та співробітникам Міністерства охорони навколишнього природного середовища України та Державного комітету водного господарства України за їх активну участь та підтримку; ініціативність, висловлення низки пропозицій, спрямованих на побудову ефективної політики нашої країни в рамках Міжнародної комісії з захисту річки Дунай.

Підсумовуючи, хотів би додати, що забезпечення гідного виконання Україною функцій президентства у Міжнародній комісії із захисту річки Дунай є спільною справою всіх причетних Центральних органів виконавчої влади України. Адже воно, насамперед, має бути спрямоване на захист права народу України на безпечне довкілля, сприяння його соціально-економічному розвитку та добробуту. Посилення нашої ролі на геополітичній арені Дунайського регіону є також однією зі сходнок наближення нашої держави до майбутнього членства в ЄС.

Антоніна КАРНАУХОВА,
перший секретар Департаменту
зовнішньоекономічного співробітництва
(спеціально для “З.С.”)

Позиція України і Румунії щодо транскордонного аспекту відновлення ГСХ «Дунай–Чорне море» та його впливу на дельту Дунаю

(Досліджуємо тему)

Андрій СКЛЯР,
аспірант Дипломатичної
академії України
при МЗС України

*(Закінчення.
Початок у №7–8)*

Звинувачуючи Україну в порушенні екологічного балансу в дельті річки Дунай Румунія тим часом створює передумови до нанесення екологічних збитків всьому регіону шляхом проведення заходів із реконструкції власної частини дельти, а також розвитку судноплавства та інших видів діяльності.

Найбільш згубний вплив для України становлять дії сусідньої держави на Кілійському рукаві, яким проходить державний кордон з Румунією. Ще на початку ХХ ст., задля підвищення водостоку Сулинського рукава, на місі Ізмаїльський Чатал було споруджено стромоспрямовуючу дамбу. Якщо до проведення відповідних гідротехнічних робіт стік

вод Дунаю розподілявся між Кілійським і Тульчинським рукавами у співвідношенні 7:3, то після побудови дамби середньорічний стік води Кілійським рукавом зменшився на 28% і становить приблизно 54% від загального стоку.

Це зумовлює зменшення об'ємів водообміну в Придунайських озерах, проблеми з питною водою (8% питної води українці отримують з Дунаю), відмирання другорядних рукавів (таких як Степовий та Дунаєць). Зменшення водного стоку Кілійського рукава знижує спроможність води до самоочищення і, в перспективі, може призвести до екологічної катастрофи та знищення унікальної дельти Дунаю.

Серйозні зміни в екосистемі дельти викликають й інші дії румунів — будівництво на своїй території штучних водоканалів, які відбирають щорічно близько двох кубічних кілометрів протоку, скидання в українсько-румунські води мулу та піску, піднятого із Сулинського та Георгіївського рукавів [9].

Очікувати на зміну підходів Румунії щодо розвитку Дунаю не доводиться, оскільки останнім часом роботи з вдосконалення можливостей судноплавства в румунській час-

тині дельти інтенсифікувалися.

21 вересня 2006 року Парламент Румунії схвалив Закон № 363/2006 "Про затвердження Плану облаштування національної території", яким передбачено розроблення мережі внутрішніх навігаційних шляхів і портів, проведення робіт з модернізації та облаштування річкових портів, транзитних шляхів. На території нижнього Придунав'я і безпосередньо БРДД заплановано створення низки нових штучних каналів, проведення розчищень існуючих проток для потреб судноплавства на внутрішніх водних шляхах по Дунаю до Чорного моря через канали "Суліна", "Чернавода" і "Георгіївський", а також проектування низки нових об'єктів (портів, залізничних та автомобільних мостів) [10].

При цьому, застосування компенсаторних заходів здійснюється на недостатньому рівні, оскільки "План підтримки стійкого розвитку Біосферної резервації "Дельта Дунаю" (т.зв. "Майстер План"), розроблений в 2004 році, розцінюється місцевими екологічними організаціями та незалежними експертами як такий, що "повністю проігнорований Урядом Румунії". При цьо-

му зазначається, що "його реалізація по-справжньому так і не була розпочата" [11]. Хоча завдання, поставлені згаданим документом передбачали завершення робіт до 2015 року, однак неналежне виконання комплексної програми (розробленої передусім з метою покращення інфраструктури суб'єктів господарювання, транспорту і зв'язку Дунаю, вдосконалення моніторингу екосистеми дельти, застосування природоохоронних заходів) зумовило порушення питання щодо її модернізації.

Врешті, з огляду на очевидний згубний вплив подібних дій Румунії в дельті Дунаю, в березні 2009 року Україна внесла на розгляд Конвенції Еспоо контрподання щодо порушення Румунією положень Конвенції при здійсненні господарської діяльності у дельті Дунаю, яка має негативний транскордонний вплив на українську територію. У результаті, комітет розглянув подання України щодо наступних порушень з боку Румунії, які, на її думку, мали очевидні ознаки негативного екологічного транскордонного впливу в таких аспектах:

- проведення робіт з покращення навігації Сулинського рукава;
- укріплення берегів та

будівництво комунікацій Георгіївського рукава;

- побудова штучних каналів між Сулинським і Георгіївським рукавами;

- скидання ґрунту, забрудненого важкими металами до Кілійського рукава;

- реалізація "Плану облаштування національної території";

- перерозподіл стоку річки Дунай.

На розгляд Конвенції Еспоо українською стороною було представлено відповідні підтверджуючі матеріали (дані фото- та відеозйомки скидання ґрунту в прикордонних водах, знімки з космосу літографічних змін на Кілійському рукаві тощо), на яких зафіксовано як проведення робіт, так і їхні "результати".

Природно, Румунія заперечувала всі висловлені звинувачення, підкріплюючи свою позицію наступним:

- усі дії в дельті спрямовані на виконання Конвенції про режим судноплавства на Дунаї (т.зв. Белградська конвенція, 1948 року – міжнародно-правовий механізм, що регулює судноплавство на р. Дунай);

- роботи, які проводились румунською сторо-

ною, переважно були реалізовані до ратифікації нею Конвенції Еспоо (обидві держави підписали Конвенцію в 1991 р., однак якщо Україна ратифікувала документ в березні 1999 року, то Румунія зробила це лише в березні 2001 року).

У лютому 2010 року під час 18-го засідання Комітету з впровадження Конвенції Еспоо було оприлюднено висновки розгляду претензій України стосовно дій Румунії в дельті Дунаю, які, на жаль, не виправдали очікувань України.

Майже по всіх пунктах, щодо яких висловлювала стурбованість українська сторона, було прийнято рішення про неналежність їх до питань, які мають бути предметом розгляду Конвенції. Зокрема, щодо реалізації "Плану облаштування національної території" повідомлялося: хоча сам документ містить низку проектів, які потенційно підпадають під розгляд Конвенцією Еспоо, однак в цілому документ є законодавчим актом, який не може розглядатись у форматі Конвенції.

Стосовно питання побу-

дови штучних каналів між Сулинським і Георгіївським рукавами докази, надані українською стороною, було визначено як не досить надійні і такі, що не створюють повноцінного враження про відповідну ситуацію. Крім того, зазначалося, що відсутні факти проведення таких робіт вже після ратифікації Румунією Конвенції Еспоо.

Лише щодо найбільш очевидного пункту (скидання ґрунту, забрудненого важкими металами до Кілійського рукава) Комітет із впровадження Конвенції Еспоо підтвердив його можливий значний негативний транскордонний вплив. При цьому, однак, було зазначено: такі дії Румунії пов'язані із підтримкою існуючих глибин, до того ж не встановлено наявності в цьому ґрунті токсичних та небезпечних відходів. Крім того, Комітет зазначив, що не було надано доказів про намагання України обговорити ці проблеми раніше у форматі Конвенції Еспоо [12].

Своїм рішенням Комітет з впровадження Конвенції Еспоо припинив розгляд подання України, рекомендувавши урядам обох зацікавлених держав інтенсифікувати переговори щодо підготовки двосторонньої угоди або вжиття інших заходів з метою виконання своїх зобов'язань у рамках Конвенції.

Таким чином, хоча сам факт розгляду подання України принципово засвідчив неналежний рівень виконання Румунією положень Конвенції, жодних практичних результатів нашої державі досягти

не вдалося. Посилаючись на відсутність зворотної сили міжнародного документа, яким є Конвенція Еспоо, та підтверджуючи право Румунії на діяльність в дельті Дунаю задля виконання Белградської конвенції, було фактично проігноровано факти, наведені Україною щодо недружніх дій сусідньої держави та їх шкідливого впливу на регіон нижнього Придунав'я.

Утім, простежується й інший негативний ефект цього рішення в близькій перспективі – у травні 2011 року має бути прийняте остаточне рішення щодо транскордонного впливу самої України в дельті Дунаю.

Ситуація з розподілом голосів наразі є зручною для Румунії та сприяє її намірам: із 42-х членів Конвенції Еспоо – 27 це країни-члени Європейського Союзу, деякі є кандидатами на вступ до ЄС. Одні з них готові підтримати Румунію через почуття солідарності (наприклад Молдова, яка традиційно підтримує Румунію), інші – тому що розраховують на підтримку офіційного Бухареста в Брюсселі [13]. Це може поставити під сумнів неупередженість та об'єктивність майбутнього рішення.

Втім, Україна має всі підстави для очікування адек-

ватного рішення Конвенції Еспоо, яке дозволить обом державам продовжити розвиток можливостей дельти Дунаю. Найважчий потенціал дає підстави продовжувати розвиток проекту ГСХ, який має значні переваги перед аналогічними румунськими каналами. Ці переваги полягають, передусім, у наступному:

- характеристики природного рукава дозволяють здійснювати судноплавство українським ходом цілодобово у двох напрямках (судноплавство штучним румунським каналом може відбуватись лише в світлий час доби і тільки в одному напрямі);

- пряма економічна вигода від вибору українського ГСХ полягає у низькій вартості каналного збору, яка становить 0,14 дол. США/м³, при ставці лоцманського збору – 0,0011 дол. США за проведення 1 м³ вантажу на милю (у зв'язку із запуском українського ГСХ тариф за проходження суден румунським каналом було зменшено вдвічі, але й нині він більше за український і становить 40 євро-центів) [14];

- ГСХ має непересічне значення для відновлення соціально-економічного життя української частини низького Придунав'я.

Глибоководний судновий хід доводить свою ефективність і перспектива його функціонування

прямо залежить від координації дій місцевої та державної влади, з метою забезпечення надійного балансу між дотриманням економічних інтересів та екологічної безпеки, а також припинення спекуляцій навколо самого проекту. Очевидно, цього можливо досягти з одного боку – зусиллями щодо дотримання вимог природоохоронних конвенцій та суміжних міжнародних ініціатив, учасницею яких є Україна, а з іншого – плано-мірним і послідовним відстоюванням своєї позиції як у двосторонньому, так і у міжнародному форматі.

Україна і Румунія мають дійти згоди щодо взаємної вигоди від координації дій у дельті Дунаю. Важливе значення для стійкого розвитку регіону полягає у досягненні дієвих домовленостей щодо плануван-

ня, взаємного оповіщення та спільних консультацій при розгляді усіх масштабних проєктів, які можуть мати значний вплив на довкілля, що виходить за рамки територіальних кордонів.

Список використаної літератури

1. Історія Дунайського біосферного заповідника. Проєкт організації території Дунайського біосферного заповідника і охорони його природних комплексів [електронний ресурс] / Дунайський біосферний заповідник. Національна академія наук України // режим доступу до документа – www.dbr.org.ua.

2. Указ Президента України "Про створення Дунайського біосферного заповідника" від 10.08.1998 року № 861/98 [електронний ресурс] / Законодавство України // режим доступу до документа – <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Указ Президента України "Про розширення території Дунайського біосферного заповідника" від 02.02.2004 року № 117/2004 [електронний ресурс] / Законодавство України // режим доступу до документа – <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Закон України "Про природно-заповідний фонд України" від 16.06.1992 року № 2456-XII [електронний ресурс] / Законодавство України // режим доступу до документа – <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. "Румунія звинувачує Україну в порушенні норм міжнародного права" 10.03.2008 року [електронний ресурс] / Інформаційне агентство

"УНІАН" // режим доступу до документа – <http://unian.net>.

6. Report on the likely Significant Adverse Transboundary Impact of the Danube – Black Sea Navigation Route at the Border of the Romania and the Ukraine, July 2006 [електронний ресурс] / ESPOO Inquiry Commission // режим доступу до документа – <http://www.unepce.org>.

7. М.Махінчук, С.Прокопчук "Суднохід "Дунай – Гирло Бистре – Чорне море": безальтернативний варіант". – Урядовий кур'єр, № 173, – 18 вересня 2008 року.

8. R.Petre "Dunarea – victima colateral? in disputa Romania – Ucraina – UE" [електронний ресурс] / Dezvaluiri // режим доступу до документа – <http://www.dezvaluiri.ro>.

9. Т.Силіна "Україна – Румунія: підводне каміння в дунайських хвилях". – Дзеркало тижня, № 36 (764) 26.09–02.10, 2009 р.

10. Lege № 363/2006 din 21 septembrie 2006 "Privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului national - Sectiunea I – Retele de transport" [електронний ресурс] / "ADR-Vest" Agentia pentru Dezvoltare Regionala // режим доступу до документа – <http://www.adrvest.ro>.

11. F.Gavrilă "Master Planul Deltei: esec total" [електронний ресурс] / Jurnalul National // режим доступу до документа – <http://www.jurnalul.ro>.

12. Report of the Implementation Committee on its eighteenth Session, Geneva, 23-25 February 2010 [електронний ресурс] / Economic Commission for Europe. The UN Economic and Social Council // режим доступу до документа – <http://www.unepce.org>.

13. В.Кравченко "У чужому каналі порошинку видно?" – Дзеркало тижня, № 50 (778) 19–25.12, 2009 р.

14. Тарифи і лоцманський збір ДП "Дельта-Лоцман" [електронний ресурс] / Госу-дарственное предприятие "Дельта-Лоцман" // режим доступу до документа – <http://www.delta-pilot.ua>.

У безвізовому режимі

**Олександра АРОНІН,
комерційний аташе
Посольства Держави
Ізраїль в Україні**

В останні роки взаємна ділова зацікавленість між Україною та Ізраїлем суттєво збільшилася. Активізувалася діяльність багатьох двосторонніх державних органів і бізнесових кіл. Нині вже діє більше тридцяти двосторонніх угод та домовленостей, які охоплюють найважливіші сфери співпраці обох країн. Значним досягненням у двосторонніх відносинах стало підписання 21 липня 2010 року двосторонньої угоди про скасування візового режиму для громадян двох країн, що, безперечно, стане активним поштовхом до інтенсифікації економічних та міжнародних відносин.

На сьогодні структура та динаміка двосторонніх економічних відносин виглядає наступним чином. Основу ізраїльських закупівель в грошовому вираженні становлять зернові. Закупівля металопродукції з початком кризи 2008 року знизилася у кілька разів.

Ізраїль експортує до України продукцію сільськогосподарського господарства, лікарські засоби, медичне устаткування, сільськогосподарські технології, системи безпеки, продукцію хімічної промисловості. Малими партіями завозяться дезінфікуючі та мийні засоби, косметичні вироби, побутові кондиціонери, системи повітря- і водоочищення тощо.

На сьогодні обсяг товарообігу між нашими країнами містить досить великий нереалізований потенціал, у ньому значно преважує частка українського експорту. Так, за даними Міністерства промисловості торгівлі та праці Ізраїлю, у 2009 році (порівняно з 2008 роком) загальний обсяг ізраїльського імпорту з України зріс на 36,27%, у той час, коли обсяг експорту знизився на 54,34%. У зв'язку з цим, слід розглянути значний потенціал провідних галузей ізраїльської економіки, що, безперечно, знайде в

майбутньому широке втілення в Україні.

Однією з ключових ланок економіки Ізраїлю є **агротехнічна промисловість**. Основа агропромисловості Ізраїлю – це інтенсивні дослідження та розвиток інновацій, які викликані необхідністю подолання нестачі води й землі. Спільні зусилля та тісна співпраця між дослідниками, інтеграторами, фермерами та представниками орієнтованих на сільське господарство галузей, призвели до значного зростання промисловості. Це, в свою чергу, сприяло посиленню експорту агротехнологічних рішень по всьому світі. Результатом є сучасна високотехнологічна галузь сільського господарства в країні, де більше половини земель – пустеля.

Ізраїль є одним зі світових лідерів у сфері **іригаційних технологій**, половина сільськогосподарських земель країни штучно зрошуються. Високорозвинені іригаційні техноло-

гії Ізраїлю стали всесвітньо відомими, більш ніж 80 відсотків продукції цього сектора експортується. В Ізраїлі вперше були розроблені інноваційні технології зрошення, такі, як крапельне зрошення, автоматичні клапани та контролери, розпилювачі з низьким рівнем використання води, автоматичні фільтри, мінірозбризкувачі та багато іншого.

Необхідність подолання природних обмежень, пов'язаних з якістю ґрунту, нестачею води та суворим кліматом, призвела до розробки складних **тепличних технологій**, які особливо корисні для отримання якісного врожаю.

Молочна промисловість Ізраїлю розробила і використовує передові технології, які докорінно змінили індустрію. Структура експорту включає заморожену насінну рідину, ембріонів для трансплантації, телиць, передові комп'ютеризовані технології доїння та системи годування, консалтингові послуги та спільні міжнародні проекти розвитку.

Міністри закордонних справ Ізраїлю та України підписали 21 липня 2010 р. угоду про взаємне скасування віз. Новий порядок перетину кордону має набути чинності впродовж 90 днів після завершення процедур внутрішньої ратифікації документа

Ізраїльське **насіння та саджанці** широко представлені на світовому ринку. Ізраїльські вчені науково-дослідних установ і приватних компаній постійно працюють над вдосконаленням стійких до хвороб сортів насіння, які підходять для різних кліматичних умовах.

Околиці Мертвого моря та інші частини півдня Ізраїлю багаті калієм, фосфором і магнієм – мінералами, важливими у сільському господарстві. Деякі з цих ресурсів експортуються безпосередньо як сировина, водночас як інші піддаються обробці та створюються нові поєднання з покращеними якостями (**у вигляді добрив**), які повністю відповідають міжнародним екологічним стандартам безпеки. Ізраїльські компанії виробляють та експортують пестициди та гербіциди для контролю кількості комах, грибків і бур'янів. У зв'язку зі зростанням екологічної свідомості в усьому світі для лікування захворювань у рослин були розроблені біологічні матеріали, які є не патогенними як для рослини, так і для людини.

Дедалі частіше ізраїльські агротехнологічні компанії об'єднують зусилля

для постачання **послуг та технологій «під ключ»**. Вони забезпечують надання комплексних рішень, які охоплюють ґрунт, воду, добрива, рослини та худобу, обладнання і конструкції. Результат – це підвищення врожайності та продуктивності, що є вигідним для всіх учасників ринку у світі, де ресурси скорочуються.

Також, в усьому світі широко використовуються досвід та технології Ізраїлю в галузі **захисту навколишнього природного середовища, економії енергоресурсів, пошуку нових джерел енергії**. Майже будь-яке джерело підходить для того, щоб видобувати з нього енергію – це і сонце, і вода, і вітер, і навіть сміття.

В Ізраїлі розробкою **неконвенційних джерел енергії** займалися вчені як приватного, так і державного секторів. Енергія сонця – це найперше, до чого звернулися дослідники, причиною цього є, звісно ж, сонячний клімат Ізраїлю. Сонячні системи видобування енергії та водонагрівання нині більш ніж популярні в країні.

Також були розроблені системи, які використовув-

ють для виробництва електрики – газ, **дизельні турбіни та енергію сонця** у комплексі для того, щоб забезпечити безперервне постачання. Деяка робота була також проведена у плані розробки технологій, які підходять для використання у віддалених регіонах, саме там, де інфраструктура постачання електроенергії є економічно неефективною.

Об'єднання геномних досліджень, молекулярної біології та класичних методик схрещування дозволяє вдосконалювати масове вирощування зернових, які служать матеріалом для виробництва **біопалива**. Дослідники продовжу-

ють пошук культур, які скоріше зростали б, давали б насіння з більшим вмістом олії та іншими характеристиками, що зробило б процес виробництва біодизеля більш економічним. Кілька ізраїльських компаній активно розвивають унікальні технології виробництва біодизеля та біоетанола з морської водорості, яка може використовуватись як для виробництва біопалива, так і в індустрії харчових добавок.

Інший напрям цієї сфери розглядає **утилізацію твердих відходів** як спосіб отримання електроенергії. В останні десятиріччя цей напрямок отримав у Ізраїлі дуже серйозний розвиток. Однієї лише переробки пляшок та паперу вже недостатньо. Нові технології відокремлення матеріалів із загального потоку сміття та зменшення потрапляння комунально-побутових відходів до землі вже зараз реалізуються в Ізраїлі. Дослідники розглядають всі «за» і «проти» спалювання сміття, спресовування та інших альтернатив для того, щоб зменшити використання способу засипання сміття землею. В Ізраїлі

кілька науково-виробничих центрів перетворили збирання і переробку сміття у справу, нешкідливу для екології та вигідну матеріально.

Дуже багато чого Ізраїль може продемонструвати й у сфері **водних технологій**. Це різноманітні методи очищення води, її виробництва та раціонального використання. Головна причина високого рівня розвитку водних технологій в країні – обмеженість водних ресурсів. Сьогодні Ізраїль виробляє 25% води, яка споживається в країні, а впродовж 5 років цю цифру планується довести до позначки в 40%. На даний момент Ізраїль використовує заново 75% зіпсованої води і прагне до ще більшої ефективності в цьому напрямі.

Широкого розвитку та застосування в Ізраїлі набула сфера **HLS (Home-land Security)**. Існування Ізраїлю, як невеликої країни, повністю залежить від забезпечення власної безпеки. Захист транспорту, інфраструктури і стратегічних активів став пріоритетним завданням. Ізраїльські технології є одними з кращих у світі.

Ізраїльська **медична індустрія** вважається однією з найбільш розвинених сфер економіки країни та має чудовий міжнародний імідж. Досягнення в галузі електроніки, засобів зв'язку, комп'ютерних наук та електрооптики дозволили вченим та інженерам Ізраїлю поєднувати свої зусилля з метою створення медичного обладнання нового рівня та реалізації новітніх розробок світового класу у сфері формування зображення, медичних лазерів, електронних медичних приладів, телемедици-

ни, хірургічного обладнання, пристроїв для діагностики та реабілітації.

Країна внесла свій вагомий вклад у розвиток передових технологій від лазерів до хірургічного обладнання. До ізраїльських досягнень у цій сфері можна віднести: технології та обладнання для неінвазивної хірургії, технології сфокусованого ультразвуку, імплантовуваний мініатюрний телескоп, нові лапароскопічні інструменти; електронні рішення, що забезпечують доступ до лікарів у режимі реального часу, програмні рішення для керованої медичної допомоги; автоматизація лікарні реанімаційного відділення та операційні зали.

Більш ніж 120 ізраїльських компаній розробляють діагностичні прилади для виявлення захворювань, вроджених дефектів, мікроорганізмів, речовин в організмі. Ізраїльські вчені і компанії беруть активну участь у розробці сучасних діагностичних приладів та тестів для раннього виявлення та моніторингу злоякісних пухлин, виявлення гастроентерологічних розладів та розладів печінки за аналізом дихання, виявлення гінекологічних захворювань на ранніх стадіях усього за кілька хвилин та інше.

Створенню потужної **ІТ-індустрії** Ізраїлю в першу чергу сприяв найширший «асортимент» висококваліфікованих фахівців за

кількістю вчених та інженерів. З початку 1970-х в країні почали відкриватися перші науково-дослідні центри Motorola, IBM, Intel, Microsoft, Cisco, Texas Instruments. На сьогодні таких, що належать провідним ІТ-компаніям, центрів наукових розробок понад 60, а їх розробки відомі у всьому світі. Окрім того, створення успішних start-up компаній з наступним їх перепродажем стало в останні роки чи не національним спортом молодих ізраїльських профі, які реалізують себе на глобальному ІТ-ринку. Причому, держава сприяє авторам перспективних ідей, які не мають коштів для їх втілення.

З кожним роком зростає і **туристична привабливість Ізраїлю**. Тільки у 2009 році Ізраїль відвідали 2,7 млн. туристів. У першому півріччі 2010 року український туристичний потік становив 40894 осіб, що на 41% більше, ніж за аналогічний період минулого року.

За прогнозами Міністерства туризму Ізраїлю потік українських туристів після скасування візового режиму має значно зрости. Вже цього року ми можемо спостерігати позитивну динаміку зростання турпотoku.

Підбиваючи підсумки огляду перспектив співпраці України та Ізраїлю слід підкреслити важливість участі ізраїльських структур у модернізації сільського господарства, сучасних підприємствах щодо зберігання та переробки продуктів харчування, у туризмі, кооперації наукових і навчальних закладів, розробці програмних продуктів і телекомунікації, зв'язку, співробітництві лікувальних установ, реабілітаційних і діагностичних центрів, співробітництві зі створення в Україні сучасної системи страхової медицини, формуванні сучасних логістичних мереж. Також значну фінансову та інтелектуальну віддачу може принести співробітництво у сфері промисловості та високих технологій (приладобудування, авіація і космічні програми, суднобудування, геологорозвідка, іригація та меліорація, опріснення, енергозбереження, матеріали з новими властивостями, біотехнології ін.), текстильна промисловість, інші види кооперації в галузі індустріальних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

Явища толерантності та мігрантофобії в умовах сучасної трудової міграції

Дмитро АКИМОВ,
доктор філософії,
кандидат соціологічних
наук, голова Генеральної
дирекції Міжнародної
академії рейтингових
технологій і соціології
«Золота Фортуна»

Складні проблеми трудової міграції, які мають через низку обставин особливе значення для України, її населення, значна частина якого працює як в країнах Західної та Східної Європи, так і в Росії, пов'язані з легалізацією становища мігрантів, пошуком роботи, системами її оплати, нарешті, з низкою серйозних гуманітарних питань (зокрема, мовних), ускладнюються ще одним комплексом проблем, пов'язаних зі стосунками між трудовими мігрантами і населенням країн, де вони працевлаштовуються та працюють.

Йдеться про напруженість, що нерідко має тут місце (яка, безумовно, різко зростає в період еконо-

мічної кризи), час від часу – про конфлікти і, в цілому, про систему тих стосунків, котрі складаються між мігрантами та населенням «приймаючої сторони», які можуть бути названі стосунками толерантності та мігрантофобії.

Думається, що насамперед при аналізі цієї проблеми слід визначитися у вихідних посиленнях, тобто уточнити: чи природною є соціальна напруженість, яка нерідко виникає між мігрантами та «місцевим» населенням? Яких рис вона може набувати? Чи можливо її уникнути і, якщо так, то яким чином? Відповіді на ці запитання далеко не прості. Тут слід враховувати безліч чинників. Передусім, – тип трудової міграції. Так, відомо, що явище мігрантофобії найчастіше виникає, коли йдеться про «східний» напрямок трудової міграції, тобто до Росії. Хоча і в країнах Західної Європи воно нерідко має місце, особливо щодо етнічних мігрантів.

Огляд і аналіз даної проблеми потрібно, ймо-

вірно, розпочати з передумов виникнення напруження (соціальної, расової, економічної тощо) між трудовими мігрантами і стороною, що приймає їх. Подібних передумов кілька:

- по-перше, це наявність в тій чи іншій країні, в тому чи іншому суспільстві стійкого та великого попиту на іноземну робочу силу, особливо в ситуаціях, коли в «приймаючій» країні вельми значний рівень, так би мовити, «власного» безробіття. І тут немає жодного протиріччя, оскільки останнім часом і в європейських країнах, і у великих містах, наприклад Росії (Москві, Санкт-Петербурзі тощо), у так званий, «нижчий ніші» ринку праці існує і значне безробіття, оскільки корінні мешканці багатих країн і міст не квапляться їх займати;

- по-друге, займання трудовими мігрантами місць на ринках праці, як це багато разів доведено (проводилися і спеціальні дослідження), справді призводить до зниження ціни робочої сили на них. Явище це стало досить пошире-

ним. При цьому, зрозуміло, що підприємці, які «привозять» чи «оформлюють» іноземну робочу силу, нерідко – нелегально, мають від цього значний зиск. Дійшло до того, що підприємці (передовсім – російські) вмело створюють штучний віртуальний дефіцит кадрів, встановлюючи занижені ставки оплати праці;

- по-третє, найважливішою передумовою виникнення напруженості є порушення міжетнічного балансу на ринку праці. Наявність значної кількості трудових мігрантів спричиняє виникнення в місцевого населення настроїв, пов'язаних із загрозою (реальною чи віртуальною) його життєвим інтересам. Особливо це притаманно низці країн (зокрема, Росії), де є так звані, анклавні ринки праці, під якими розуміють ринки, що формуються в імміграційних анклавах, на інших територіях, де розташовані торговельні та сервісні підприємства, власниками або орендарями яких є іммігранти, які у свою чергу

наймають іноземних робітників, як правило, з числа співвітчизників.

Наприклад, для Росії – це такі міграційні потоки як Азійсько-Тихоокеанський (китайці, корейці, в'єтнамці); Центральньо-Азійський (узбеки, таджики та ін.); Кавказький (азербайджанці, дагестанці та ін.). Слід сказати, що хоча Україна нині частіше є експортером, а не імпортером робочої сили, проблеми анклавних ринків праці відчуються і в ній.

Окрім згаданих, є й деякі інші причини виникнення напруженості у відносинах між трудовими мігрантами і «країнами, які їх запрошують». Вони, зокрема, пов'язані з проблемами несумісності культур (особливо гостро відчувається це в Європі, де значну частину трудових мігрантів становлять африканці і араби); мов; міжнаціональних шлюбів і деякими іншими.

Чи завжди наявна (і згадана вище) напруженість переходить в серйозні конфлікти? Тут слід, ймовірно, говорити про низку аспектів цієї проблеми. Перший – це проблема соціалізації, входження трудових мігрантів, які приїхали в країну, в «місцеве» співтовариство. І йдеться не лише про оформлення прав на легальну роботу чи громадянство. Адже взаємодія між «двома сторонами» відбувається в цілій низці аспектів: соціальному, економічному, правовому, політичному, культурному, навіть демографічному, оскільки деякі категорії мігрантів схильні до розширеного відтворення і поступового «захоплення» не лише робочих місць «аборигенів», а й їхнього життєвого простору в цілому.

Загалом можна виокремити кілька типів подібної соціалізації трудових мігрантів залежно від «рівня» їхньої адаптації до місцевих громад і ринків праці. Перший – це фактична «асиміляція», тобто майже цілковите «занурення» у місцеве співтовариство, яке супроводжується укладанням шлюбів, перевезенням в країну працевлаштування сімей, зрештою, отриманням повноцінного громадянства. Саме такий тип соціалізації дедалі частіше (на превеликий жаль, для людей, що залишаються в Україні) присутній серед українців, котрі працюють в Іспанії, Португалії, Польщі та, особливо, в Італії.

Другий тип соціалізації називають «зустрічною соціалізацією». Це явище, яке виникає на територіях, де присутня значна кількість мігрантів, наприклад, українців у Москві (найкраще це простежується, на думку російських фахівців, у процесі транскордонної взаємодії населення Хабаровська з прикордонним Китаєм і Санкт-Петербургом – з Фінляндією). Подібна зустрічна соціалізація характеризується створенням унікальних соціокультурних просторів (порівняно «нейтральних»), де формуються деякі спільні взаємоприйнятні норми поведінки, спільні цінності, що негласно визнаються. У даному разі, значною мірою вдається подолати «образ ворога», знижуються ризики від зіткнення мігрантів з невідомими, небезпечними для них чинниками, створюються можливості для продуктивного діалогу культур в економічній площині.

Третій тип соціалізації трудових мігрантів у краї-

У боротьбі за працевлаштування своїх громадян у Росії створюються закони, за якими вигідніше стати росіянином

нах, куди вони прямують на роботу, на жаль, вельми поширений і має місце найчастіше серед етнічних мігрантів. Сюди можна віднести вже згадане вище потрапляння людей, які приїжджають працювати, в анклавні ринки праці. Мають місце і ситуації, коли великі групи таких працівників «зливаються» з існуючими в різних країнах діаспорами. Це, з одного боку, допомагає їм краще адаптуватися з точки зору отримання роботи. З іншого – нерідко стримує реальну соціалізацію, оскільки не вимагає активного вивчення мови, залучення до культури сторони, що приймає, і тому подібне.

Зокрема, стосовно українських діаспор, за оцінкою російського соціолога С.Рязанцева, найбільша з трудових діаспор за межами СНД – українська. Як вже неодноразово зазначалося в науковій та публіцистичній літературі, оцінки її розмірів коливаються від 2 до 7 мільйонів чоловік (йдеться про трудових мігрантів, які зливаються з вже існуючими в різних країнах українськими діаспорами). При цьому в низці країн українська діаспора – найбільша з усіх іноземних, наприклад, в Чехії, Польщі, Італії (ми маємо на увазі діаспори з колишніх країн Союзу). Природно, зовсім інші масштаби та специфіку мають діас-

В Італії діє «Пакет безпеки» – низка законів, спрямованих на жорсткий контроль над переселенцями

пори з арабських і африканських країн у Західній Європі (ця проблема – за межами нашого аналізу).

Проте, повернемося до заявленої вище проблеми конфліктів між трудовими мігрантами і країнами, що їх приймають, до явищ толерантності та мігрантофобії. Подібні ж конфлікти, звісно, мають гостріший характер, коли йдеться про українську трудову міграцію на її «східному» напрямку. Назвемо три найбільш розповсюджені різновиди подібних конфліктів:

- конфлікти на анклавних ринках праці;
- конфлікти між трудовими мігрантами і підприємцями;
- конфлікти між трудовими мігрантами і населенням регіонів.

Перший різновид конфліктів досить простий: як правило, на анклавних ринках праці, пов'язаних,

передусім, з торгівлею, ресторанним сервісом і тому подібним, йде достатньо швидко накопичення капіталу. Водночас, на них працюють представники різних етнічних груп. Нерідко в даному разі ситуація криміналізується, оскільки виникають проблеми стосунків таких «анклавних еліт» з представниками найманих працівників інших національностей, конфлікти за перерозподіл сфер впливу тощо. Звідси – нерідко виникають вельми серйозні «розбірки» між мігрантами, що працюють на подібних ринках, за участі кримінальних елементів.

Другий тип конфліктів – між трудовими мігрантами і підприємцями, в яких вони працюють, значно складніший. Тут, з одного боку, є зацікавленість підприємців у такій робочій силі, оскільки, як вже наголошувалося, її використання дає як безпосередній економічний ефект, збагачуючи підприємців, так і ефект опосередкований – використання трудових мігрантів дозволяє здешевити вартість робочої сили на відповідних ринках праці.

Усі ці процеси відбуваються найчастіше на ринках, де праця іммігрантів

використовується нелегально чи напівлегально. І все було б добре (у сенсі – для підприємців), якби не така обставина: поки праця мігрантів використовується епізодично чи в незначних масштабах – усе відбувається ніби благополучно. Проте, за умови масового використання такої праці, відбувається поворот до організованої протидії великих груп працівників-мігрантів щодо роботодавців, відбувається зовнішній тиск на підприємців із їхнього боку. Звісно, про профспілкові страйки не йдеться, зважаючи на специфіку становища робітників-мігрантів. Проте форми протидії дуже серйозній експлуатації різні, аж до протидії представникам органів внутрішніх справ і навіть відкритого саботажу, підпалів, псування устаткування і т.п.

Нарешті, третій тип конфліктів, мабуть, найважливіший і найсуттєвіший. Саме під час реалізації таких конфліктів (в т.ч., підготовки до них) і виникають проблеми толерантності та мігрантофобії. Звісно, що йдеться про конфлікти (соціальні, етнічні, суто трудові й т.п.) між трудовими мігрантами і «місцевим населенням».

Про цю проблему вже чимало йшлося. Тому детально розкривати всі її аспекти тут не будемо. Зазначимо лише, що гострота таких конфліктів є серйозною, з одного боку, на східному напрямі трудової міграції українців; з іншого – у період економічних криз, коли виникають реальні проблеми з працевлаштуванням місцевих працівників. Нагадаємо, що в звичайний час в багатьох країнах і містах такі проблеми нерідко мають віртуальний характер, оскільки мешканці подібних країн і міст не квапляться займати робочі місця в «найнижчій ніші» ринку праці.

Саме за таких ситуацій найяскравіше і чітко виявляються проблеми толерантності та мігрантофобії. Перш ніж перейти до їхнього аналізу, нагадаємо, що розглядаємо їх тут як загалом, так і стосовно до проблем трудової міграції зокрема. Якщо казати про толерантність як соціальне явище, то під нею розуміють, передовсім, певну соціальну цінність, пов'язану з необхідністю визнання природної різноманітності людей, культур і народів як особливої самоцінності. Під толерантністю таким чином розуміємо норму цивілізованого компромісу між конкуруючими культурами, готовність до прийняття інших поглядів. Що, до речі, є умовою збереження різноманітності, своєрідного історичного права різних народів і культур на окремішність, несхожість.

Зрозуміло, що явище толерантності, його необхідність виникає та існує не лише в умовах серйозної трудової міграції, а й загалом, скрізь і завжди в ситуаціях спільного існування

різних народів і культур на єдиній території, в одній країні. Порушення цього принципу спричиняє нерідко ксенофобію, націоналізм і т.п. У багатьох багатонаціональних країнах упродовж їхнього історичного розвитку формувалася культура толерантності, поступово «налагоджувалися» не завжди прості стосунки між людьми, які населяють ці країни.

Цілком нового аспекту цим стосункам надає явище масової трудової міграції за сучасних умов. Найбільше нерідко стверджують, що сама собою дійсність в низці країн (передусім таких, як Росія) генерує своєрідне нетолерантне повсякдення. Причин цьому є безліч. Насамперед – відсутність у низці держав спільної соціально-політичної позиції стосовно специфіки та масштабів дозволеної трудової міграції.

Досвід низки західних країн (Франції, Нідерландів та ін.), де фактично неконтрольована трудова міграція спричинила серйозні зміни навіть етносоціальної структури суспільства, змушує «дмухати на воду» інші країни.

Так, навіть у відносно ліберальній у цьому сенсі Швейцарії вже в 2009 році було проведено референдум щодо доцільності допуску на швейцарський ринок праці трудових мігрантів навіть із країн – нових членів Євросоюзу, таких як Болгарія і Румунія (населення Швейцарії висловилося позитивно).

Що ж до таких країн, як Росія, то тут в політичному й навіть науковому співтоваристві не вироблено якихось чітких позицій стосовно того, наскільки значними є можливі мас-

штаби трудової міграції. Наприклад, Є.Гайдар вважає, що за масштабами приймання мігрантів Росія в ХХІ ст. може відіграти ту саму роль, яку відіграла Америка в ХІХ і ХХ ст. Водночас, деякі інші вчені та політики виступають за мінімізацію трудової міграції.

Подібна нечіткість навіть на офіційному рівні стосовно трудової міграції (і йдеться не лише про Росію, де працює найбільша кількість українців) плюс доволі своєрідна позиція російських підприємців, які вважають за потрібне легально (а частіше нелегально) використовувати трудових мігрантів для збільшення прибутку і «тиску» на ціну робочої сили, спричиняє доволі специфічне явище – мігрантофобію серед населення. Тут варто зазначити, що подібне явище, щоправда, в більш полегшеній формі, притаманне не лише Росії. Так було в період, коли розпочалася масова трудова міграція поляків до країн Західної Європи, коли мільйони турків почали «заселяти» Німеччину тощо.

Просто на прикладі сучасної Росії, де активна трудова міграція розгортається саме нині, це явище виявляється найчіткіше і може бути зафіксованим і дослідженим. Які ж причини генерованої трудовою міграцією мігрантофобії, тобто негативного ставлення (що інколи сягає ненависті, конфліктів і тому подібного) місцевого населення до трудових мігрантів? Явище це непросте, так би мовити, багатоаспектне, яке має низку причин, пов'язаних як із самими мігрантами, так і безпосередньо з місцевим населенням.

В Італії українська діаспора є п'ятою за чисельністю національною громадою країни. За дослідженням Італійського національного інституту статистики, сьогодні офіційно в Італії перебуває майже 170 тисяч українців, проте за даними вивчення сучасної трудової міграції, проведеного фондом Карітас України та Інститутом народознавства НАНУ за 2009 рік, тут мешкає понад 600 тисяч українців. На фото: українці відзначають Свято матері у 2010 р. у Римі

Якщо говорити про самих трудових мігрантів, то тут виникають ситуації, коли вони самі нерідко є винуватцями дезорганізації, погіршення ситуації в регіонах. Це пов'язано, з одного боку, зі зміцненням етнічних зв'язків, об'єднанням різних етнічних угруповань трудових мігрантів, з іншого – нерідко з кримінальною та рекетирською діяльністю в середовищі мігрантів. Подібне явище фіксується, на жаль, в європейських країнах, зокрема, в Чехії, Словаччині, Польщі. При цьому, за даними українського соціолога М. Шульги, наприклад, в суспільній свідомості чехів і поляків нашим співгромадянам віддають найнижчий рейтинг серед етнічних груп. У цих країнах за рейтингом українці випереджають лише румун і циган.

Проте, без сумніву, найбільш серйозне коріння мігрантофобії має в середовищі, яке приймає трудових мігрантів. Тут, поперше, виникає цілий спектр етнічних проблем, пов'язаних з формуванням великих і досить «захищених» від місцевого населення діаспор і анклавних ринків праці (стали вже звичними сюжети, пов'язані із засиллям серйозних китайських діаспор в Росії чи арабських – в країнах

Західної Європи). По-друге, ставлення місцевого населення до трудових мігрантів (нерідко – негативне), формується через те, що ці мігранти «створюють» чорні ринки робочої сили. А та обставина, що подібні ситуації підтримуються місцевими підприємцями, які мають із цього неабиякий зиск, зокрема, як вже наголошувалося, і завдяки зниженню ціни на робочу силу, спричиняє значний негатив з боку місцевого населення.

По-третє, масова трудова міграція в результаті (це вже більше стосується країн Заходу) може спричинити і нерідко спричиняє серйозні соціально-політичні наслідки. Зокрема, через розвиток, з одного боку, расизму, з іншого – сепаратизму і фундаменталізму. У результаті, як засвідчує досвід багатьох країн, сьогодні вже створено ґрунт для розвитку антиімміграційних рухів, в першу чергу, націоналістичного чи расистського забарвлення.

Ця обставина, на наш погляд, має формувати як в середовищі самих українських трудових мігрантів, так і в органах державного управління, які за змогою регулюють відповідні процеси, особливу увагу до них. Тут, звісно, слід враховувати й ту об-

ставину, що у зв'язку зі зростанням трудової міграції і низкою інших згаданих вище обставин, конфліктогенність відповідних процесів зростатиме. Відповідно необхідне максимальне посилення регулюючої ролі держав, які стоять по обидва боки цих процесів. У першу чергу йдеться про вдосконалення міграційної політики, створення нормативно-правової бази, що регулює процеси трудової міграції як з боку країн, які «постачають» робочу силу (звісно, тут йдеться і про Україну), так і країн, що її приймають. Лише так можна уникнути дії багатьох деструктивних чинників на процеси трудової міграції та спрямувати їх на формування інтеграційних процесів на позитивних цінностях.

Справи посольські

Олександр СЛІПЧЕНКО,
Надзвичайний
і Повноважний посол
України

«Відоме всім слово «ambassador» походить від латинського ambactus – помічник, прибічник, поплічник, підручний. Тобто слово це прийшло до нас із часів Давнього Рима. Російське «посол» ще молодше. Проте саме це поняття вживається з незапам'ятних часів.

Щойно стали утворюватися людські співтовариства, відразу знадобилися люди, здатні забезпечити контакти між ними. Хоча б і, як це було на початку, примітивні та спорадичні. Суспільні структури ускладнювалися, ускладнювалися і форми, й зміст контактів. Змінювалися і люди, яких саме суспільство чи правитель від його імені наділяли високою довірою представляти їхні інтереси. Наскільки важливими були ці функції, свідчить хоча б те, що слово «ангелос», яким давні греки називали своїх посланців, перейшло в біблійні тексти, позначаючи носіїв якихось вищих, невідомих простим

Надзвичайний і Повноважний посол України у відставці Олександр Сліпченко є автором двох відомих книжок, присвячених улюбленій професії – дипломатії. Нині він завершує третю книжку, де змальовує постать посла, причому в не зовсім звичному ракурсі. Відомо, що дипломатія – це своєрідне мистецтво. Може, тому в історії посольські особистості нерідко у той чи інший спосіб пов'язані з лі-

тературою, музикою чи живописом. Як автори, а ще частіше – як персонажі мистецьких творів. Дослідженню саме цієї теми й присвячено нову книжку О.Сліпченка «Посольское дело». Подаємо кілька уривків з цього твору, які мають відношення до історії нашої країни і, відповідно, її дипломатичної служби, перекладені українською редакцією «З.С.».

смертним повноважень.

Та не залітатимемо вже надто високо. Замість нудного теоретизування мені хочеться просто навести кілька різних історій – реальних, вигаданих або тих, які набули за давністю років деяких міфічних рис...

ПІДСТУПНА ОЛЬГА

За часів княгині Ольги ніяких ЗМІ, крім билин і літописів, не було. От із них нам і стало відомо про витончену (багато в чому, чисто жіночу) помсту, задуману й послідовно здійснену нею для покарання племені древлян за вбивство її чоловіка Ігоря.

Певне, втративши відчуття реальності чи відповідно до якихось своїх звичаїв, вони не придумали нічого кращого, ніж посвататися до вдови. Як свідчать літописи, вона тут показала себе не тільки хитрою та жорстокою. Вся «процедура» помсти була розіграна, як театральна постановка, яка повторює всі етапи княжого похоронного обряду.

Коли древлянські послы прибули до Києва зі

шлюбною пропозицією, Ольга її не відкинула. Для початку їм було сказано залишатися в човні, там і переночувати, а вранці, мовляв, вдячні за честь кияни на руках внесуть їх у місто. Так і було зроблено, але на князівському подвір'ї за ніч було викопано величезну яму, в яку й кинули судно з послами. Вони були закопані заживо, попри їхні скарги та стогони.

Тим часом, поки звістка про цю розправу не дійшла до древлян, гонець від Ольги передав їм її побажання: треба було для такого випадку надіслати послів вище рангом і багатших, щоб вони могли бути княгині гідним почтом при її від'їзді в Іскоростень. Наївний князь Мал, як кажуть, зрозумів натяк і відправив із посольською місією кращих представників свого бояр-

ства. Прибувши до Києва, вони як належне прийняли пропозицію перед банкетом попаритися в лазні. Там їх і спалили – теж цілком за звичаєм. Живцем, правда, але це вже деталі.

Ну, а потім була заключена частина обряду – похоронна тризна. П'ять тисяч запрошених древлян випили й закусили від усієї їхньої довірливої душі, що й дозволило дружині Ольги повністю їх вирізати. Але наступна облога їхньої столиці все-таки затяглася. Ось тоді Ольга за прикладом, описаним в одній зі скандинавських саг, спалила місто за допомогою отриманої від самих же древлян «малої данини» – голубів і горобців, які хотіли полетіти назад до своїх гнізд. Їм в оперення «вмонтували» шматочки сірки, що горить.

У літописі є окрема ілюстрація лише до другої частини цієї «постановки» – епізоду у лазні, який, певне, здався хроністу найдраматичнішим. Чи найбільш волаючим із погляду грубого порушення посольського статусу. Проте Ользі ця

дика розправа зовсім не завадила самій виступити в посольській іпостасі, продовжуючи справу Олега та Ігоря стосовно Візантії.

Може, й вона хотіла б піддати її тому ж «мечу і пожежам», як це намагалися зробити її попередники. Але супротивник був явно не по зубах. Довелося звернутися до серйозної дипломатії. І тут вона обрала найпряміший шлях до серця базилевса Костянтина Багрянородного: релігію. Усвідомлюючи, що ідеологічним стрижнем візантійської зовнішньої політики була християнізація навколишнього світу, Ольга, певне, і вирішила цим ключем відкрити шлях до перегляду договору, укладеного послами її покійного чоловіка після його невдалого походу на Царьгород.

Договір не в усьому був вигідний Києву, а іноді припускав нерівноправність сторін. Так, Русь у ньому бере на себе набагато більше зобов'язань. Наприклад, в односторонньому порядку надавати Візантії військову підмогу. Та й кара за їх порушення, як і договору в цілому, загрожують, насамперед, їй.

Тому Ольга постаралася надати своєму візиту в Константинополь у 957 р. особливого представницького характеру. Її «делегация», яка налічувала 106 чоловік (не рахуючи слуг і охорони), більш ніж удвічі перевищувала кількісний склад посольства Ігоря, яке доти вважалося найпишнішим. Крім племінника і знатних наближених правительки Русі в неї входили 22 апокрисіарія (особи, уповноважені представляти інтереси княгині та великих вельмож. — **О.С.**), 44 купці, 2 перекла-

дачі та жінки його почту. Імператор приймав Ольгу двічі у своєму палаці при імператриці та дружинах усіх вищих сановників держави. На відміну від звичайної практики, переговори з Костянтином Ольга провела, сидячи поруч із його тронном. Узагалі весь церемоніал спілкування з правителькою Русі настільки виходив за рамки встановленого протоколу, що Костянтин спеціально описав його у своєму творі «Про церемонії».

Що конкретно Ользі вдалося домогтися, повністтю не відомо. Але прийняли її воістину по-царськи. Певне, у цьому й було «надзавдання» візиту. Після хрещення в головному імперському соборі Святої Софії — хрестив її сам імператор у супроводі патріарха — її нарекли ім'ям Єлени на честь святої рівноапостольної матері Костянтина Великого. (Сама Ольга удостоїлася рівноапостольного сану лише через 600 років). Вона одержала також багаті дарунки і дуже почесний титул імператорської «дочки».

Повернувшись до Києва, Ольга правила ще кілька років, поки Святослав остаточно не ввійшов у силу. А після смерті вона з пошаною ввійшла в ареопаг шести найзнаменітіших і шанованих жінок-християнок — разом із Марією Магдалиною, побитої каменями при імператорі Нероні мученицею Аппією, відданою приблизно в цей самий час на розтерзання звірам святомученицею Феклею, візантійською царицею Єленою і просвітителькою Грузії Ніною.

Тепер пам'ятник їй на Михайлівській площі в Києві втілює образ першої та поки що (!) єдиної в іс-

торії України жінки-глави держави. Ну, а те що за її спиною тепер знаходиться Дипломатична академія — це переконливий символ її заслуг і на цьому поприщі. Хоча доля древлянських послів і наводить на певні думки...

ПОСОЛ ВАСИЛИСА

Не залишаючи території України, звернемося до великого билинного циклу, пов'язаного з князюванням у Києві Володимира І Святого. Червоного Сонечка, як його там прозвали. Було за що — він зумів зібрати навколо себе, подібно настільки ж легендарному королю Артуру з його лицарями Круглого столу, цілу дружину богатирів. Норовливих і розумних — як і сам князь. І серед них на почесному місці «лицаря №2» Добриня Микитич — співак, гусяр, боєць і незамінний дипломат, який кожного разу приходив на виручку князю в складних і делікатних ситуаціях.

От його місія до татар, другим номером при послові Василеві Казимировичі. Вони їдуть домовлятися про виплату данини, але Добриня перемагає в усіх змаганнях — від шашок до боротьби, і в результаті примушує самого хана платити данину Києву. В іншій билині він силою домагається від Змія укладення мирного договору на своїх умовах. У третій — визволяє з полону співвітчизників. Ще в одній висватує царівну Апраксу в литовського короля. Знову-таки «із застосуванням сили».

За всієї билинності його звершень Добриня — цілком реальна історична особа, рідний дядько князя Володимира, брат його ма-

тері Малуші. Настільки ж реальна, як ще один легендарний посол, який нещодавно пішов із життя, це 90-річний Анатолій Добринін, з ім'ям якого безпосередньо пов'язана чверть століття «поєдинку» з Тугарином Змієвичем радянського політичного епосу — Сполученими Штатами Америки.

Та повернемося від історичних паралелей до билинних часів. Думаю, буде цілком доречно привести тут билину про Ставра Годиновича, яка відноситься до того самого київського циклу, але стоїть дещо відокремлено. Тим паче, що на відміну від інших, де про дипломатичні справи йдеться мимохідь або натяком, ця цілком присвячена, як сказали б сьогодні, практичній роботі посла. Вірніше, опису деяких характерних прийомів цієї роботи. Вона стає ще більш цікавою від того, що її головним героєм і носієм «посольських премудростей» виступає жінка.

Саме через неї й виникла вся ця билинна історія. На княжому банкеті багатий польський гість (купець) Ставр Годинович настільки вихвалявся гідностями своєї молоді дружини Василиси, що Володимир вирішив піддати його суворому випробуванню. Ставра кинули в темницю: якщо його дружина й справді настільки розумна, то нехай його вона звідти й визволить.

Зрозумівши, що ні грошима, ні силою чоловіка не звільнити, Василиса вирішила застосувати хитрість — виступити в ролі... посла, який вирішив посвататися до дочки князя.

Князь змушує посла пройти через багато випробувань, звідки той нез-

мінно виходить переможцем, виявляючи і силу, і спритність, і кмітливість. Зрештою, попри протести дочки, яка відразу розпізнала в послові жінку, Володимир змушений прийняти шлюбну пропозицію. Але під час невеселого банкету посол пропонує князю, щоб їх розважив Ставр, який славиться своїм мистецтвом гусяря та який сидить у темниці. Князь, оскільки «не сміє посла прогнати», змушений погодитися.

Вибравши момент, Василиса відкривається чоловіку і вже в жіночій сукні разом із ним повертається на банкет. Князь осоромлений – Василиса й справді виявилася розумнішою та хитрішою за нього.

Дуже цікаво, що сюжетним стрижнем билини є принцип, що затвердився ще в глибокій давнині – «а не сміє посла він розгнівати». Тобто всі хитрощі князя Володимира і, зрештою, його загальний програш у поєдинку з послом викликані тим, що він не може застосувати до посла ніякого насильства і змушений діяти тільки хитрістю.

Від незапам'ятних часів склалася традиція доручати виконання посольських функцій музикантам і співакам. Ще «барди» Гомер і Вергілій вважалися володарями особливого дарунка – спроможності своїм словом зачарувати слухача. Не випадково й те, що давньоірландське слово *filí* означає не тільки «поет», «музикант», а й «ясновидець», «маг», «віщун». Пісні скандинавських співаків – скальдів теж мали магічний смисл. Вважалося, що їхні поетичні пророцтва могли впливати як на психологічний стан адресата, так і на його фізичні здіб-

ності. Подібним чином ставилися до своїх «піснопісників» й інші народи, наприклад, степовики-половці.

Природно, що людей, які мали здатність такого впливу на співрозмовника, даром його переконання, «зачарування», високо цінували й часто використовували для передачі важливих звісток і послань. Середньовічне право забезпечувало їм недоторканність.

У середньовічний Німеччині це були придворні «шпільмани», у Франції – «жонглери» (від латинського *jocularis*, тобто потішник, гравець) – музиканти і виконавці народних пісень і сказань чи авторських пісень трубадурів. У їхній творчості вже, як правило, був відсутнім магічний смисл, але, беручи участь у боях, вони надихали воїнів, а також за нагоди виконували ролі розвідників чи навіть послів.

Є такі персонажі й у давньослов'янському фольклорі. Віщий Боян, який придумував свої пророчі пісні, гусяря Садко, котрий укладає договір із морським царем. Чи вже згаданий нами могутній Добриня Микитич...

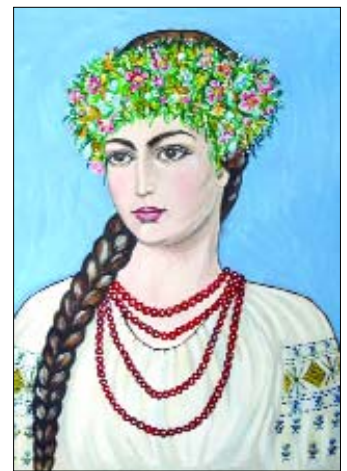
МАРУСЯ ЧУРАЙ

Відлуння цього «музичного» струменя у посольській справі можна зустріти й в українському фольклорі. Хто не знає напівлегендарний образ чорнобривої Марусі, чиї пісні й сьогодні співають усюди, і не тільки в Україні? Щоправда, посол у цій трагічній історії виступає лише десь на її периферії, але зате й сама його особистість, і його роль у марусиній долі гідні всілякої поваги і

доброї пам'яті.

Нагадаю коротенько сюжетну лінію цього історико-побутового епізоду, який став легендою. Дочка заслуженого козацького сотника Гордія Чурая, який героїчно загинув у боротьбі з поляками, вона прославилася в рідний Полтаві не тільки красою і вірністю своєму обранцю Грицю. А й створенням прекрасних пісень, перейнятих тонким ліризмом і любов'ю до рідної землі. Проте Гриць віддав перевагу багатій Галі, і Маруся, тяжко переживаючи зраду, намагалася покінчити із собою, а потім – у повному розпачі – убиває колишнього нареченого, подавши йому на останньому побаченні чашу з отрутою. Їй загрожує страта, і тут вступає в дію посол – друга особа в полтавській полковій ієрархії – Іван Іскра. Він давно – таємно і безнадійно – любить Марусю, і його відчайдушна спроба врятувати їй життя сповнена лицарської шляхетності.

Ким же він був у реальному житті? Своє головне посольське доручення він виконав саме незадовго до суду над Марусею – у березні 1652 року. Після відмови польського сейму ратифікувати Білоцерківський договір, який закріплював результати трирічних «визвольних змагань» Богдана Хмельницького, стало очевидно, що продовження війни неминуче. У січні і лютому 1652 року в Чигирині та Суботові гетьман і його генеральний писар Виговський таємно обговорювали умови надання можливої допомоги з боку Московії. Нарешті, пішло офіційне звернення до царя. Ось його й повів до Москви Іван Іскра, син

знаменитого запорізького гетьмана Якова Остряниці (одного з керівників антипольського повстання 1637–1638 рр., у ході якого загинув Гордій Чурай). Молодий Іскра і до цього виконував різноманітні дипломатичні завдання Хмельницького, тому саме йому була довірена життєво важлива місія в Москві. Там він провів досить складні переговори в Посольському наказі, стислий звіт про які знаходимо в російського історика С.Соловйова.

Переконавшись, що Хмельницький не збирається шукати протекції кримського хана, дяки Волошенінов і Немиров від імені царя в загальній формі висловили згоду прийняти «Запорізьке військо» під його високу руку, при цьому не втягуючись у війну з поляками. Московські переговори на той момент нічим не закінчилися – прийнятний для України результат вимагатиме ще півтора року і значних військових і дипломатичних зусиль із боку Хмельницького.

А Іскра повернувся до Полтави, і саме його обрав полковник Пушкар у ролі гінця до гетьмана зі звісткою про виступ Полтавського полку на з'єднання

з загальними силами. Полковник теж був непростий – знаючи про любов Івана до Марусі та симпатії до нього гетьмана, він розраховував, що Іскрі вдасться врятувати дівчину від страти. І розрахунок його виявився вірним.

Хоча виступ Іскри не скасував суворого вироку, але дав час, щоб відтермінувати його виконання і звернутися за підтримкою до самого гетьмана. У Полтаві вже зібрався народ, щоб бути присутнім при страті отруйниці. Вона сама закликає смерть, не в силах перенести тяжкість убивства свого коханого. Але відданий Іван встиг в останню хвилину: універсалом гетьмана Маруса була помилувана. Але прожилла вона недовго: чи то від горя, чи то від хвороби згасла у віці 28 років. А незабаром загинув і гетьманський посол Іван Іскра, який врятував її, у битві під Лохвицею, у якій він боровся на боці свого полковника Пушкаря, який виступив проти нового гетьмана Виговського. Від нього залишилися архівні документи про проведені переговори, а від неї – чудові пісні.

ЗАХОВАНА КОЛИСКА

У самому серці Кримських гір піднімається гора Басман, овіяна давніми легендами. Одна з них, мабуть, найбільш відома, теж якоюсь мірою пов'язана з дипломатичною діяльністю. Яка, щоправда, не принесла жодній зі сторін, які брали участь у переговорах, бажаного результату. Що ж, таке теж нерідко трапляється. І стара легенда знову учить нас, що успіх посольських зусиль залежить, насамперед, від

реалістичності висунутих вимог і умов можливого договору. Втім, не виключаю і якогось іншого висновку. Судіть самі.

«Колись у Криму існували дві сильних держави. Одна з них іменувалася генуезькою і розташована була на узбережжі, інша знаходилася в горах і тому називалася горянською.

Держави ці вели між собою безперервну війну. Генуезці викрадали стада горян і розоряли селища. Горяни у відповідь нападали на генуезькі фортеці. Такий стан речей не міг тривати нескінченно, треба було вирішити суперечку. Та як? Питання це ворогуючі князі поставили своїм радникам.

Через деякий час генуезький посол з'явився з почтом до горянського князя і запропонував вічну дружбу. І якщо горяни справді щиро бажають дружби, то нехай видадуть генуезцям золоту коліску – священну реліквію горянського народу, яка зображена на його прапорі.

– Ми вимагаємо цього тільки тому, – сказав генуезець, – що знаємо, як високо цінуєте ви коліску. Передайте її нам – ми переконаємося, що ви цінуєте мир найбільше на світі.

Почувши цю вимогу горянський князь оголив шаблю і відповів:

– Твої слова настільки образливі, що я готовий тебе вбити. Невже ти не знаєш, що з цієї коліски виготовані всі ми й що біля неї клялися вірності своєму народу наші предки?

Посол генуезців наполягав на своєму й додав:

– Ми хочемо злагоди з вами і готові теж дати вам у заставу найдорожче, що маємо.

Вождь горянського на-

роду негайно зібрав своїх радників, розповів про пропозицію генуезців. Довго думали горянські радники. Вони нізащо не хотіли розставатися зі святинєю свого народу, тому що це означало, що вони добровільно згодні позбавити себе свого імені, свободи та незалежності.

– Треба попросити в генуезців той папір, за яким вони володіють землею в Криму, – вирішила рада горян. – Нічого думати, що вони на це погодяться. А тоді розпочнемо переговори про мир на інших умовах.

– Генуезькому послу передали відповідь горянського князя. Посол мовчки повернувся і зі своїм почтом відправився на узбережжя. Минув ще тиждень, і від генуезького князя з'явився новий гонець.

– Візьміть у нас усе, що завгодно, – сказав він, – але тільки не цей папір.

– А що ж дорожче є у вас? Адже насмілилися ж ви говорити з нами про нашу святиню!

– Ми – це інша річ, – сказав посол. Але ви відомі, як народ гордий, сміливий, і вас можна змусити помиритися з нами, тільки віднявши вашу святиню.

– Спасибі за добре слово! – посміхнувся горянський князь. – Але чому ви тримаєтеся за клаптик паперу? Що він вам дає?

– А які ж права на землю залишаться в нас, якщо ми позбавимося цього паперу?

– Не домовимося ми, напевно, – сказав князь.

– Дивися, не зли нас. Ми силою заберемо вашу святиню, якщо ви самі не хочете віддати її нам.

– Ти загрожуєш, – відповів горець, – але легше говорити, ніж зробити. Народ наш не боїться нікого і,

швидше, весь до останнього ляже в битві. Ніж продасть свою честь!

– Іншої відповіді я не дочекаюся?

– Ні!

Розгорілася нова війна між генуезцями та горянами. Зменшувалися ряди славнозвісних захисників прапору з зображенням золоті коліски. Князівству загрожувала загибель. Генуезці вимагали золоту коліску, обіцяючи припинити війну. Тоді горянський князь зібрав народ і запитав, чи не краще погодитися з такими умовами.

– Ми не хочемо цього! – закричали воїни. – Не допустимо ганьби, поки живий хоч один із нас!

– Друзі мої! – сказав князь... – Допоки ціла наша святиня, народ живе, хоча б залишилася від нього тільки жменька людей. Тому я сховаю святиню так, щоб її не знайшов ніхто з ворогів. І накладу на неї закляття, щоб далася вона в руки тільки тим, хто наблизиться до неї з чистими помислами...

Сказавши це, князь із невеличкою групою близьких людей попрямував до печери на горі Басман...»

Там коліску вони й лишили під охороною гірських духів. А самі повернулися до битви. Одна з легенд каже про те, що золоту коліску добув народ Криму, у серці якого назавжди оселилася любов до кримської землі. А от на сайті Бахчисарайського гірського клубу (rescuer.crimeastar.net) легенда ще триває – адже золота коліска донині зберігається в глибині печер. З моєї точки зору, реалістичніше виглядає варіант бахчисарайців – усе-таки вони ближче й краще знають місцеву ситуацію».

Розбудова дипломатичної служби добі Директорії

**Ірина МАТЯШ,
доктор історичних наук,
професор,
заслужений діяч науки
і техніки України,
перший заступник голови
Державного комітету
архівів України**

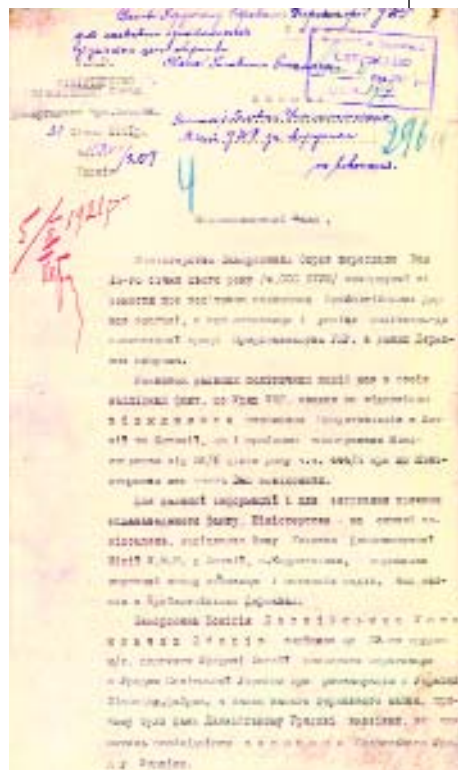
Нова геополітична ситуація, що склалася в Європі після завершення Першої світової війни, ставила на порядок денний перед урядом незалежної України вирішення питання щодо пошуків підтримки у країн Антанти чи радянської Росії. Проголошений у програмній декларації Директорії 14 грудня 1918 р. принцип нейтралітету не сприяв формуванню міжнародного авторитету УНР. Попри те, що «Директорія прийшла до влади, не маючи чіткої зовнішньополітичної концепції»¹, впродовж першого місяця її діяльності було визначено мету – здобути міжнародно-правове визнання та заручитися підтримкою в боротьбі проти більшовиків, вступити до новоствореної міжнародної структури безпеки та співробітництва – Ліги

Націй, легалізувати оновлену лінію державних кордонів, налагодити взаємовигідну співпрацю з сусідніми і географічно близькими державами, сформувати регіональний військово-політичний та економічний блок.

Завдання щодо здійснення «всіх політичних зносин уряду УНР з іноземними урядами та інституціями міжнародного характеру» покладалися на Міністерство закордонних справ. До його функцій належали охорона інтересів УНР з кордоном, захист законних прав іноземців в Україні, регулювання контактів між Патріархами та Українською православною церквою². Організаційна структура МЗС на першому етапі доби Директорії УНР помітних змін не зазнала. Вона включала керівництво (міністр, два заступники, 4 радники, урядовці для особливих доручень), Раду міністерства (заступники міністра, керівники підрозділів, 5 призначених міністром членів), Історичний комітет, канцелярію міністра, загальний департамент (відділи: особового складу та загальних справ, бухгалтерсько-господарський, юридичний, архівний), департамент чужоземних справ (відділи: дипломатичний, консульський). На новостворений Історичний комітет, керівник якого входив до Ради міністерства, покладалися завдання дослідження іс-

торії дипломатії та зовнішньої політики, розроблення питань історико-політичного характеру. Впродовж усього терміну існування відомства до актуальних проблем, як і раніше, належала проблема кадрів. До того ж, керівництво міністерством постійно змінювалося.

Першим головою Ради міністрів і одночасно Міністром закордонних справ доби Директорії став В.М.Чехівський (26 грудня 1918 р. – 10 лютого 1919 р.). Його змінив на посаді Міністра закордонних справ К.Мацієвич (13 лютого – 9 квітня 1919 р.), який уже в квітні передав керівну естафету В.Темницькому, у серпні 1919 р. – травні 1920 р. міністерством керував А.М.Лівицький, від 26 травня 1920 року закордонне відомство очолив А.Ніковський. Останній залишався на посаді в екзильному уряді за особистим проханням С.В.Петлюри, деякий час обіймаючи й посаду заступника голови РНМ, аж до 1922 р.³ Надалі кожному з них доля визначила нелегкий шлях: репресії, еміграція та смерть на чужині, злидні та забуття... Соловецькі табори довелося пройти Володимирі Чеховському та Андрію Ніковському: першого органи ДПУ стратили як «небезпечний контрреволюцій-

Обіжник Міністерства закордонних справ УНР, 31 січня 1921 р.

ний елемент» у 1937-му, другий загинув у блокадному Ленінграді в 1941-му. Емігрантське життя судилося Костю Мацієвичу⁴ та Андрієві Левицькому, а хворому Володимирі Темницькому, який у скруті доживав у Галичині, його колишній радник Андрій Жук збирав серед друзів і знайомих за кордоном хоч якісь кошти на життя. Документальні свідчення цієї «неофіційної» історії української дипломатії в особах збереглися в українських та зарубіжних архівах і залишаються переважно малодослідженими.

У січні 1919 р., після Акту Злуки ЗУНР та УНР,

заступником Міністра закордонних справ УНР став керівник зовнішнього відомства ЗУНР, Державний секретар закордонних справ – Лонгин Цегельський. Саме йому випало прочитати на Софійській площі заяву Президії Украни і Державного Секретаріату про рішення ЗУНР об'єднатися з УНР. Призначення цього діяча товаришем Міністра закордонних справ УНР мало символізувати єдність обох частин України в зовнішній політиці. Нарада керівництва УНР та ЗО УНР ухвалила рішення про

об'єднання закордонних дипломатичних установ обох держав окрім тих, що утворилися в країнах Австро-Угорської імперії. Дипломатичні місії в цих країнах мали працювати в «тіснім контакті»⁵. Однак на практиці домовленості не завжди виконувалися.

Уже в січні 1919 р. розпочалося оформлення нових дипломатичних місій УНР поспіль із дипломатичними представництвами, створеними за доби Гетьманату. При цьому «гетьманські послы» в Австро-Угорщині, Німеччині, Туреччині, Румунії, Скандинавських країнах, на Дону були замінені. Нові голови дипломатичних представництв призначалися головою Директорії за поданням Ради народних міністрів і мали права директорів департаментів МЗС⁶.

Згідно з пропозиціями МЗС, планувалося створити такі типи дипломатичних представництв: а) посольства I розряду на чолі з Послом або Посланником і Уповноваженим Міністром у складі двох радників, двох старших секретарів, молодшого секретаря, військового аташе, двох перекладачів, 7 канцелярських співробітників; б) посольства II розряду з Міністром-Резидентом на чолі, у складі двох радників, двох старших секретарів, молодшого секретаря, військового та торгового аташе, двох пе-

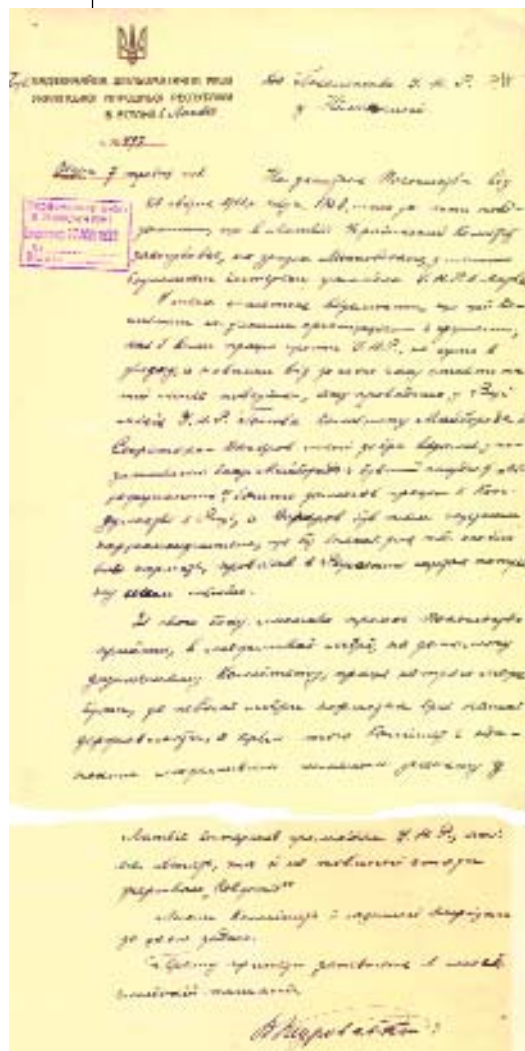
рекладачів, 5 канцелярських працівників; в) посольства III розряду на чолі з Повіреном у справах, у складі радника, секретаря, перекладача⁷. В усіх дипломатичних представництвах запроваджувалася посада військового аташе, безпосередньо підпорядкованих закордонному відділу Розвідувальної управи Генерального штабу УНР, у своїй діяльності вони керувалися «Інструкцією для військових агентів і для осіб, котрі їх заступають». На практиці найпоширенішою формою дипломатичних установ доби Директорії УНР стали Надзвичайні дипломатичні місії, постанову про штати яких Директорія ухвалила 9 січня 1919 р. Відтак штатні розклади таких дипломатичних представництв включали 7 позицій: посади голови, радника, секретаря, 2 аташе, 2 урядовці для доручень. У прискореному темпі Директорія створила 5 посольств (в Німеччині, Австрії, Болгарії, Туреччині, Фінляндії), 17 Надзвичайних дипломатичних місій (Великобританія, США, Бельгія, Ватикан, Греція, Данія, Естонія, Італія, Кавказ, Латвія, Польща, Румунія, Угорщина, Франція, Чехо-Словаччина, Швеція та Швейцарія), 6 консульських установ (Берлінське почесне генеральне консульство, Консульство в Мюнхені, Гданську, Ризі, Віце-консульства в Батумі й Баку)⁸. До керівництва дипломатичними установами залучалися фахівці з певним досвідом державної та дипломатичної роботи: М.Ткаченко, А.Яковлів, М.Тишкевич, Ф.Мату-

Андрій Ніковський (1885-1942), Міністр закордонних справ УНР (травень 1920 – січень 1922 рр.)

шевський, І.Красковський, Д.Левицький, Д.Антонович, О.Карпинський, В.Прокопович, Ю.Гасенко, О.Лотоцький, М.Славинський, К.Лоський, М.Галаган та ін. Для організації допомоги військовополоненим та їх репатріації при представництвах у Берліні, Відні та Римі запроваджувалися військово-санітарні місії у складі 5–6 співробітників (офіцери, лікарі, економічні радники). Місії мали подвійне підпорядкування: МЗС та військово-санітарному міністерству. Військово-санітарні місії опікувалися організації організації медичної допомоги військовополоненим українцям, вели культурно-просвітницьку діяльність. Крім того, до іноземних держав відряджались військово-дипломатичні місії та делегації на переговори до міжнародних форумів і організацій.

Ключові функції покликана була виконувати Надзвичайна дипломатична місія УНР на Паризьку мирну конференцію, скликану в січні 1919 року для

Лист голови Надзвичайної дипломатичної місії в Латвії та Естонії В.Кедровського до Посольства УНР у Німеччині, 7 травня 1921 р.

Максим Славинський (1868-1945), голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Чехословаччині

закріплення результатів Першої світової війни та вирішення питання повного устрою Європи. Офіційно на конференцію делегація УНР не була запрошена. Однак українці покладали великі сподівання на Паризьку конференцію. З огляду на важливість поставлених перед місією завдань на цьому важливому міжнародному

форумі, які полягали в домаганні визнання незалежності УНР державами-учасниками конференції, виводу з української території іноземних військ, отримання допомоги в боротьбі з більшовиками, уряд затвердив значно збільшений порівняно з іншими її штатний розпис. До складу місії входили голова, генеральний секретар, 5 дипломатів, 14 радників, 20 співробітників інформаційного бюро, 34 працівники канцелярії, спостерігачі від УСДРП, УПСР, УПСФ, УПСС, єврейської соціал-демократії.

Дипломатичну установу очолив колишній Міністр пошт і телеграфів УНР в уряді В.Голубовича Григорій Сидоренко. Його роль у переговорному процесі в історіографії переважно не має позитивних оцінок передусім із огляду на особистісні якості та поведін-

ку. Г.Сидоренко дістався Парижа 20 січня 1919 р., уже після офіційного відкриття конференції. До прибуття членів делегації йому не вдалося встановити контактів з керівництвом конференції й доводилося обмежувати свою діяльність поданням нот протесту з територіальних питань і проти порушення прав людини на окупованих територіях Західної України. Незабаром у звіті уряду він писав: «Жодна з великих держав, що диктували свою волю конференції, не підтримувала незалежність України і не збиралася їй допомагати»⁹. Як відомо, члени місії (Г.Сидоренко, В.Дідушок, Д.Ісаєвич, А.Марголін, Б.Матюшенко, А.Галіп, М.Кушнір, С.Томашевський, М.Туган-Барановський, С.Шелухін, В.Панейко, О.Шульгин, М.Лозинський, Д.Вітовський та ін.), долаючи різні перепони, прибували до Парижа аж до кінця березня 1919 р. У складеній для делегації інструкції зазначалося, що «українська дипломатична місія є спільною для обох частин України і називається «Делегація об'єднаної УНР на мирову конференцію в Парижі»»¹⁰. Та серед членів місії точилися постійні непорозуміння, а сепаратистські заяви представників ЗО УНР підірвали авторитет держави. Французький публіцист Шарль Дюбрей зазначав, що «місія складена невдало, у склад її входить багато членів некомпетентних, що не знають французької мови, а також дипломатичних звичаїв, без певних і означених завдань,... панує повна незгода між членами...»¹¹. Лише одного разу – 21 травня – українці взяли участь у засіданні, де розглядалося

Сергій Шелухін (1864-1938), голова делегації УНР на мировій конференції в Ризі

питання про польсько-українську війну¹². У серпні 1919 р. уряд відкликав Г.Сидоренка з посади голови місії, призначивши замість нього посла УНР у Ватикані графа М.Тишкевича. Новий керівник провів структурну реорганізацію місії, перевівши усіх членів делегації до розряду співробітників. Однак, за спогадами І.Борщака, напруження не було нейтралізовано, «до принципових розходжень приєдналися особисті непорозуміння»¹³. В грудні 1919 р. представники Галичини вийшли зі складу місії, а в лютому 1920 р. делегацію було розформовано.

У жовтні 1919 р. для переговорів про мир із Польщею та вироблення положень міждержавної угоди відбула до Варшави дипломатична місія на чолі з міністром закордонних справ А.Левицьким. Спершу її штати склалися з 38 одиниць, а наприкінці квітня 1920 р. згідно з постановою Ради Міністрів «Про тимчасові штати Української Дипломатичної Місії в Польщі», вони значно збільшилися¹⁴.

Збільшення штату польської місії відбувалося на тлі загального скорочення штатів інших дипломатичних представництв. На початку листопада 1919 р.

1 Павлюк О. В. Дипломатія незалежних українських урядів... – С. 341.

2 Декретом Директорії від 1 січня 1919 р. Українська Православна Церква отримала автокефалію.

3 Див.: Табачник Д.В. Історія української дипломатії в особах. – К.: Либідь, 2004. – С. 290-294.

4 У чеському містечку Подебради збереглася могила Костя Мацієвича, фото надробку якої зберігається у фондах Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного.

5 Див.: Веденєєв Д. В. Дипломатична служба Української Держави 1917-1923 роки... – С. 124.

6 Матвієнко В. М. Дипломатія УНР доби Директорії// Українська дипломатична енциклопедія... Т. 1. – С. 390.

7 ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 32, арк.. 67-68.

8 ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 167, арк. 15 зв.

9 Див. Нариси з історії української дипломатії... – С. 370.

10 Стахів М. Україна в добу Директорії УНР. – Торонто, 1962-1965. – Т. 4. – С. 251.

11 Див. Табачник Д. В. Історія української дипломатії в особах... – С. 246.

12 Див.: Нариси з історії дипломатії України/ За ред. В. А. Смоля. – К.: Вид. дім «Альтернативи», 2001. – С. 370.

13 Див. Борщак І. Як була zorganizована Мирова Конференція 1919 р. – С. 111.

14 ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 21, арк.. 196.

15 ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 14, арк.. 145.

16 ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 1, спр. 6, арк.. 38.

МЗС виробило пропозиції щодо удосконалення мережі дипломатичних представництв і подало їх на розгляд уряду. До представництв І розряду було віднесено дипломатичні представництва УНР в Англії, Німеччині, США, Франції, Швейцарії, їм встановлювалося обмеження штату 9 одиниць; до представництв ІІ розряду зі штатом 7 осіб – місії в Австрії, Бельгії, Ватикані, Італії, Польщі, Румунії, Туреччині, Чехословаччині, Швеції, Югославії, Японії; до представництв ІІІ розряду (штат 4 особи) – місії в Болгарії, Греції, Грузії, Данії, Угорщині, Фінляндії, Аргентині, Китаї, Персії, Португалії¹⁵. На підставі подання уряд ухвалив рішення і 15 листопада 1919 р. обіжником запропонував керівникам дип-

ломатичних установ скоротити штати до 7 одиниць у представництвах І розряду, 5 одиниць – у представництвах ІІ розряду, 3 – у представництвах ІІІ розряду. Фінансування діяльності керівників місій при цьому скорочувалося на 50%, а співробітників на 15–35%¹⁶.

Восени 1920 року Директорія та уряд УНР ухвалили рішення про формування делегації УНР до Ліги Націй. Попри зазначене в проекті положення про керівництво делегацією на рівні міністра закордонних справ, її очолив досвідчений дипломат О.Шульгин, а до складу увійшли секретар О. Коваленко та політичний радник М.Ге. Зважаючи на те, що УНР не була членом Ліги Націй делегація мала виконувати функцію спостерігача й

Члени Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Швеції та Норвегії

пропагувати потребу міжнародного визнання УНР. Порушене українською делегацією питанням про прийняття в члени Ліги Націй не знайшло підтримки в Женеві через нестабільність політичної ситуації в країні. За тими самими мотивами було відмовлено й іншим країнам, що утворилися після роз-

паду Російської імперії. Натомість представникам УНР вдавалося створити Українське товариство приятелів Ліги Націй, пропагувати з високої трибуни ідею державного відродження України, висувати протести проти політики радянської влади в Україні.

(далі буде)

Документи, які публікуються нижче, містять відомості про штати та засади створення та фінансування дипломатичних установ УНР різного рівня, ілюструють діяльність зовнішньопо-

літичного відомства, висвітлюють його організаційно-кадрові проблеми. Цінність опублікованих актів полягає передусім у тому, що вони становлять собою взірці організаційних документів закор-

донного відомства і відображають суспільний рейтинг посади дипломата як державного службовця. Документи публікуються зі збереженням орфографії, стилістики та пунктуації оригіналу.

1919

№ 200 Наказ Директорії УНР від 3 січня 1919 р. про призначення В. Темницького товаришем міністра закордонних справ

[Київ, 3 січня 1919 р.]

Призначається Володимир Миколайович ТЕМНИЦЬКИЙ – Товаришом Міністра Закордонних Справ з 25-го грудня 1918 року.

ГОЛОВА ДИРЕКТОРІЇ В. ВИННИЧЕНКО
ЧЛЕН-СЕКРЕТАРЬ Ф. ШВЕЦЬ
МІНІСТР ЗАКОРДОННИХ СПРАВ В. ЧЕХОВСЬКИЙ
Т[овариш]В[иконуючого]Об[ов'язки] ДЕРЖАВНОГО
СЕКРЕТАРЯ СНІЖКО

З первотвором згідно:
Начальник ІІ-го Відділу Департаменту
Загальних Справ Державної Канцелярії
За Старшого Діловода
З копією згідно: За Діловода

[Підпис]

[Підпис]

[Підпис]

ЦДАВО України, ф.3696, оп.1, спр.1, арк.9. Машинопис. Засвідчена копія.

№ 201 Постанова Директорії УНР затверджена Радою Народних Міністрів УНР про надання допомоги українським громадянам, що перебувають на території Росії, та асигнування на цю потребу 200000 карбованців

Київ, 4 січня 1919 р.

1. Асигнувати в розпорядження Міністра Закордонних Справ з коштів Державної Скарбниці двісті тисяч (200.000) карбованців для видачі їх Київській Місії Датського Червоного Хреста на витрати Московської Місії того самого Червоного Хреста, по Вкраїнському її віділі, по справах допомоги українським громадянам, що перебувають в межах Великої Росії.

2. Доручити Міністерству Датського Червоного Хреста відпустити Київській Місії Червоного Хреста для зазначеної в § 1-ому цієї постанови мети харчові продукти, а саме: а) ріжного борошна 1000 пудів; б) цукру 300 пудів; в) ріжних круп 500 пудів; і г) сала 50 пудів, при чому витрати по цій операції однести на кошти Державної Скарбниці.

3. Усі справи по допомозі біженцям, українським громадянам і українцям-військовополоненим відіхати з меж Великої Росії на Вкраїну централізувати в Міністер-

стві Закордонних Справ, яке, за згодою з Київською Місією Датського Червоного Хреста повинно керувати справою циркуляції санітарних потягів між Україною та Великоросією.

Голова Ради Народніх Міністрів і Міністр Закордонних Справ В. Чеховський в[ласною] р[укою] (Р[ік] 1919, В[існик] Д[ержавних] З[аконів], II-й вип[уск], 21 січня 1919 року.)

Опубл.: Храпко І. Збірник законів і постанов Українського Правительства відносно закордонних інструкцій. - Ч. 1. - Відень, 1919. - С.50-51.

№ 202 Постанова Директорії УНР ухвалена Радою Народних Міністрів УНР про штати надзвичайних дипломатичних місій УНР

Київ, 9 січня 1919 р.

1. Прикладені до цього штати Надзвичайних Дипломатичних Місій ухвалити.

2. Згідно з цими штатами утворювати Надзвичайні Дипломатичні Місії для зносин з різними Європейськими державами.

Голова Ради Народніх Міністрів,
Міністр Закордонних Справ В. Чеховський

Штати Надзвичайних Дипломатичних Місій

Посада	Число посад	Місячне утримання в карбованцях		Класа посади
		Одному	Всім	
Голова Місії	1	2.000	2.000	IV
Радник	1	1.500	1.500	V
Секретар	1	1.000	1.000	VI
Аташе	2	800	1.600	VII
Урядовець	2	750	1.500	VIII
Разом	7	-	7.600	-
На представництво	-	-	7.000	-
На канц[елярські] видатки	-	-	2.000	-
На найом помешкання Послу	-	-	2.000	-
На найом помешкання Місії	-	-	1.500	-
На роз'їзди Послу	-	-	2.000	-
На роз'їзди Раднику	-	-	500	-
На роз'їзди Секретареві	-	-	500	-
2 Аташе по	-	250	500	-
На найом помешкання раднику, Секретареві, Аташе і урядовцям	-	300	1.800	-
Обзав[едення] і непередбач[ені] расходи	-	-	3.000	-
Разом	-	-	20.800	-
Всього на 1 місяць	-	-	28.400	-
На рік	-	-	340.800	-

Примітка: Під'ємні гроші в розмірі 2-х місячного утримання: 7600x2 15.200 карб[ованців]
На екіпіровку, крім Голови Місії, 6 осіб.[не] місячне утримання 5.600 карб[ованців]
Одноразово 20.800 карб[ованців]
Всього на рік 340.800 карб[ованців]
Одноразово 20.800 карб[ованців]
Разом 361.600 карб[ованців]

Голова Ради Народніх Міністрів,
Міністр Закордонних Справ В. Чеховський

Опубл.: Храпко І. Збірник законів і постанов Українського Правительства відносно закордонних інструкцій. - Ч. 1. - Відень, 1919. - С. 88-91.

№ 203 Закон Директорії УНР ухвалений Радою Народних Міністрів УНР про надіслання Надзвичайної дипломатичної місії УНР до Франції, штати місії та асигнування коштів на її утримання

Київ, 10 січня 1919 р.

1. Вислати до Франції (Парижу) Надзвичайну Дипломатичну Місію.

2. В зміну існуючих законів про штати надзвичайних місій і доповнення до тих штатів ухвалити для цієї штати, які до цього прикладаються.

3. Асигнувати в розпорядження Міністра Закордонних Справ з коштів Державної Скарбниці три мільйони двісті двадцять вісім тисяч триста сорок (3,228.340) карбованців на вислання до Франції й утримання на протязі трьох місяців Надзвичайної Дипломатичної Місії.

Голова ради Народніх Міністрів,
Міністр Закордонних Справ Володимир Чеховський

Штати Надзвичайної Дипломатичної Місії до Франції

Голова Місії одержує на 1 місяць	5.000 фр[анків]	3 м[ісяці]	5.000 фр[анків]
Товариш Голови одержує на 1 місяць	5.000 "	3 "	15.000 "
Секретарь Місії одержує на 1 місяць	5.000 "	3 "	15.000 "
5 дипломатів по 5000 фр[анків] на 1 місяць	25.000 "	3 "	75.000 "
6 політичних діячів по 5000 фр[анків], на 1 місяць	30.000 "	3 "	90.000 "
14 радників фаховців по 5000 фр[анків], на 1 місяць	70.000 "	3 "	210.000 "
6 журналістів по 4000 фр[анків], на 1 місяць	24.000 "	3 "	72.000 "
Разом на 1 місяць	164.000 фр[анків]	3 м[ісяці]	492.000 фр[анків]

На представництво в розпорядження Голови Місії на 1 місяць 100.000 фр[анків], на 3 місяці 300.000 франків.

На переїзд всієї місії туди і назад 120.000 фр[анків].

На пресу в розпорядження Голови місії на 1 місяць 150.000 фр[анків], на 3 місяць 450.000 фр[анків].

На інформаційне бюро на 1 місяць 150.000 фр[анків], на 3 місяці 450.000 фр[анків].

Під'ємні членам дипломат, секції радників, секції журналістів, секретареві місії, директорів канцелярії, завідувачому інформаційним бюро – по 2000 фр[анків] на особу, на 34 особи 68.000 фр[анків].

Під'ємні урядовцям по 1500 фр[анків] для 26 осіб 39.000 фр[анків].

На всю місію разом 2,082.800 фр[анків].

В перекладі на нашу валюту, рахуючи франк по 1 р[убль] 55 коп[ійок] разом 3,228.340.

Голова ради Народніх Міністрів,
Міністр Закордонних Справ В. Чеховський
(В[існик] Д[ержавних] З[аконів], 26 вип[уск], 25 липня 1919 року)

Опубл.: Храпко І. Збірник законів і постанов Українського Правительства відносно закордонних інструкцій. - Ч. 1. - Відень, 1919. - С. 75-79.

Олександр Шульгин: Інгульська сторінка

Сергій ШЕВЧЕНКО,
кандидат історичних наук,
доцент Кіровоградського
державного педагогічного
університету
імені В.Винниченка

До маловідомих біографічних періодів члена Центральної Ради, першого Міністра закордонних справ УНР (фактично, фундато-

ра національної дипломатії), керівника українського зовнішньополітичного відомства та Голови уряду УНР в екзилі Олександра Шульгина відносяться п'ять років його проживання в Єлисаветграді (згодом – Зінов'євськ, Кірово, Кіровоград) наприкінці XIX ст. Значення дитячих років у місті на Інгулі для формування людини та громадянина, одного з лідерів національного політизму XX ст. засвідчують його спогади, написані через понад півстоліття в далекій еміграції. Використовуючи їх (“Уривки із спогадів Олександра Яковича Шульгина // Збірник на пошану Олександра Шульгина (1889–1960): Перші історико-філософські секції / Записки НТШ.

Т. CLXXXVI. – Париж – Мюнхен: Б/в, 1969.), а також інші джерела у нашій розвідці, ми робимо спробу простежити єлисаветградські адреси родини Шульгиних, коло їх спілкування, до якого входили відомі постаті вітчизняної та регіональної історії.

Н а р о д и в с я Олександр 30 липня 1899 р. на родинному хуторі по маминій лінії Сохвиному Хорольського повіту на Полтавщині. Хлопець пізнавав змалку сільське та міське

життя, адже сім'я на зиму перебиралася до Києва в невеликий будинок на Кузнечній вулиці (згодом – Горького, Антоновича). Глава родини Яків Шульгин (онук українського поета Є. Рудиківського, син чиновника з особливих доручень при Київському військовому, Подільському та Волинському генерал-губернаторі) випускник університету св. Володимира, історик, автор “Київської Старовини”, член Старої Громади, після повернення із сибірського заслання (за українофільську діяльність) тривалий час не міг влаштуватися за фахом педагога до навчальних закладів, як політично “неблагонадійний”, заробляючи в Києві приватними уроками. Тож мусив працювати контролером (друга посадова особа) нового Єлисаветградського відділення Держбанку Росії. Призначення відбулося 1 грудня 1893 р., а повідомлення про це з Петербурга до Сохвиного відправили 20 грудня. На цей час у сім'ї, крім сина, була старша донька Надія, у майбутньому – автор першого українського підручника з математики в добу національно-визвольних змагань (у травні 1918 р. єлисаветградська преса писатиме про вихід у Києві “Задачника до систематичного курсу “Арихметики. Ч. I.” М. Шульгиної-Іщук).

У Єлисаветграді сім'я спочатку мешкала дещо віддалено від місця роботи батька на Михайлівській вулиці. Сашко з нетерпін-

ням чекав виходу з мамою “до міста”, щоб біля скверу (очевидно, Міського бульвару) посмакувати газованою зельтерською водою з червоним, зеленим або жовтим солодким сиропом. Він звертав увагу на забрудненість вулиць особливо, навесні, коли сходив сніг, а кригу щоб швидше

О. Шульгин у зрілому віці

танула, під наглядом поліції розбивали арештанти. Шульгин ніде не бачив, щоб їх так часто використовували на роботах, як у Єлисаветграді. Сашко ріс, за його власними спогадами, “кволю на вигляд дитиною, хлоп'ячих забав біжок уникав і не любив. Волів більше бути в товаристві сестри Надії та її приятельок”. Діти рано почали вважати себе “великими”, і соромилися гратися (хоч і хотілося), адже в 1894 – 1896 рр. в сім'ї народилися ще Володя й Микола. Для них сестра і брат вигадували різні розваги. Старший брат зводив їм із стільців та ковдр “будинки” чи “залізницю”. У другій пол. 1890-х рр. сім'я мешкала на Палацовій вулиці неподалік бульвару з

З цього залізничного вокзалу розпочалося знайомство 5-річного Сашка Шульгина з Єлисаветградом. Звідси він вирушав щоліта на рідну Полтавщину

Напевне, на Міському бульварі (праворуч, навпроти міської управи) смакував прохолодною водою Сашко Шульгин

Палацова вулиця, до середини якої Олександр проводив батька на роботу

Приміщення Єлисаветградського відділення Держбанку, до комісії з будівництва якого входив Я.Шульгин

Павільйон на початку Палацового бульвару, яким прогулювалися Шульгини наприкінці XIX ст.

військовим плацом. Для Олександра, який любив коней і часів рідної Полтавщини, великою розвагою було спостерігати за вправами вершників єдиного на українських землях кавалерійського юнкерського училища. Тут навчалися в період проживання у місті Шульгиних майбутні учасники національно-визвольних змагань К. Середін, Ю. Глібовський, Є. Білецький, М. Ярошевський.

Не віддавши до зросійщених єлисаветградських навчальних закладів дітей,

їх вихованням займалася мама Любов із козацько-старшинського роду Устимовичів (спорідненого чи посвояченого за попередніх поколінь із Апостолами, Безбородьками, Бутовичами, Галаганями, Гамаліями, Жученками, Кочубеями, Леонтовичами, Лизогубами, Остроградськими, Полуботками, Самойловичами). “Росіянки казали: “Дивна дама, ходить у малоросійському костюмі, веде дітей за руку і говорить з ними малоросійською! Навіть Карпенко-Карий був приємно здивований постійним спілкуванням цієї родини українською мовою”, — згадував О. Шульгин. “Повертаючись до нашої науки дома, думаю, що, принаймні з національного погляду, ця мамина система мала великі позитивні наслідки; вона закріпила наше українське ество, і пізніше чи то гімназія, чи університет, чи пізніше захоплення великими революційними чи й соціалістичними ідеями не могли знищити у всіх нас природної майже національної свідомості та відданості Україні”.

Грамотою Олександр оволодів десь на межі сохвинсько-єлисаветградського періоду. “Потім привчився читати казки й писати “диктовки”. Але це було зимою, в Єлисаветі, а в Сохвиному майже шість місяців на рік нам давали спокій з наукою. Хіба що мама сама нам щось читала... Грамоти я не забував, але дещо таки вилітало з голови, і одного разу — мені було 7 чи 8 років — восе-

ни, коли ми приїхали до Єлисавету, мама посадила мене за стіл і почала диктувати. Як завжди, я дуже охоче взявся до праці. Але коли мама продиктувала слово “заєць”, я соромливо зупинився. Мені було ніяково, але я запитав: “Мамо, я забув, куди те “з” повертається”. Я не сподівався, що це питання викличе гомеричний сміх мами, а потім батька”. Зауважимо, що хлопець не виявляв інтересу до математики. На Полтавщину мама з дітьми виїздила теплої пори року. Лише одного разу батьки найняли на літо житло під Єлисаветградом у поміщиків Мар’яновичів, після цього заприятелювавши з ними. Познаючись з цією родиною Яків Миколайович міг в товаристві поширення грамотності та ремесел, серед членів якого були, зокрема, Я. Шульгин, В. та І. Мар’яновичі, П. Михалевич, О. Тарковський (дід майбутнього всесвітньовідомого кінорежисера), М. Левитський (фундатор артільної справи), С. Шимановський (батько майбутнього відомого польського композитора), Є. Тамм (батько майбутнього Нобелівського лауреата), Олеші (родина майбутнього письменника, автора казки “Три товстуні”).

Попри те, що головні виховні обов’язки виконувала мама, вплив на дітей мали і “... приклад, деякі слова та вчинки” батька. Проводжаючи його на роботу Палацовою вулицею (на ній він міг випадково зустрітись з майбутнім першим керівником українського уряду В. Винниченком, який у 1890-х навчався в гімназії на сусідній паралельній Петрівській вулиці, де у вересні 2010 р.

йому відкрито пам’ятник) Олександр ставив різні запитання. Найчастіше ці ранкові розмови стосувалися Запоріжжя, козаків, гетьманів, про яких Яків Миколайович охоче розповідав. І коли син із півдороги повертався додому, перед ним в уяві мчало козацьке військо, до складу якого входив і він з батьком. “Я мріяв, як військо запорозьке йтиме цією вулицею, я майже бачив його, і мені хотілося танцювати з радощів, танцювати перед тим військом, як колись Семен Палій...”. І щоб більше довідатися про рідну національну минувшину, одного разу восьмилітній єлисаветградець пророче заявив, що буде істориком, як батько. Ту мрію не відтіснили пізніші бажання стати сільським господарем (під впливом бабусиноного прикладу) чи моряком.

Картини історії поставали перед хлопцем і з художньої літератури. Мама читала дітям Шевченка, деякі вірші якого Сашко вивчив напам’ять. Особливо любив він “Гамалію”, “Івана Підкову” і “Катерину”, зворушувався “Наймичкою” та “Невільником”. Велике враження на хлопця справив “Тарас Бульба” Гоголя, чий “Вечори на хуторі біля Диканьки” йому найбільше імпонували уже в дорослому віці. О. Шульгин вважав, що цей письменник краще за істориків, геніально втілює дух української минувшини. “Коли б росіяни, які так твердо вважають його своїм письменником, зрозуміли, яку величезну роль відіграв Гоголь в розвитку українського руху, вони б певно його прокляли. Скільки найвидатніших наших діячів говори-

ли мені, що до української свідомості вони прийшли завдяки “Тарасові Бульбі”. Гоголь “зрадив”, не вірив у майбутнє України, але любив її так, як може тільки любити геніальна натура... Був одним із творців українського відродження... Все українське, стародавнє – все у нього прекрасне... Все, що московське, все, що помосковлене (як “Ревізор” у Миргороді), – йому видавалося просто смішним...”. Читала мама дітям також уривки з Біблії, “Іліаду” та “Одісею” в російському перекладі.

У місті на Інгулі Олександр долучився до українського театру корифеїв (знаходився на Палацовій, неподалік квартири Шульгиних), котрий, “коли все національне життя було заборонене, не давав українцям забути про своє минуле, підносив їх дух і віру в майбутнє”. Піти для хлопця на виставу було найвищою насолодою. Набожний хлопчик пожалів батюшок, коли почув, що їм заборонено ходити до театру, вирішивши ніколи не бути священиком. Йому імпонував увесь репертуар українського театру: веселі комедії і драми Карпенка-Карого і, особливо, історичні п’єси “Сава Чалий”, “Богдан Хмельницький”, де запам’ятався Богун – Саксаганський. Вразив Садовський у “Невільнику” (“Сліпий”) із піснею “У неділю вранці рано синє море грало...” та в німій сцені “Гетьмана Дорошенка”, коли майже весь театр плакав. До геніальних акторів Шульгин відносить двох: Заньковецьку, яка “вміла одним рухом, однією модуляцією в голосі передати всі нюанси жіночої душі”, і Саксаганського, котрий “мав у собі може

щось більше. Трагічні ролі, нейтральні – він чудесно грав і завжди ... був інший ... На сцені та в житті (зустрічав я його не тільки в дитинстві) мав він у собі не тільки глибокий комізм, природний гумор”. Великими акторами Олександр Якович називає Кропивницького (“надзвичайний у своїх ролях”), Карпенка-Карого (“мудрий гарний артист”) і Садовського. “Були й видатні артистки: лірична Ліницька та комічна, надзвичайно талановита Затиркевич”.

У пам’яті малого Сашка відклалися часті відвідини їх помешкання Карпенком-Карим із дружиною-акторкою Софією, які “були у великій приязні з батьками. Пригадую собі, як ми з мамою зустрічали на вулиці Карпенка-Карого та довго гуляли разом, бо він оповідав мамі проекти своїх нових творів. Мама незвичайно уважно слухала, і не раз вставляла зауваження, чи висловлювала своє захоплення. Раз у нас було читання нової п’єси Карпенка-Карого – “Сава Чалий”. Всі українці були в зборі... Якось були у нас Карпенко і Саксаганський. Останнього попросили заспівати; він згодився, але сказав, що співатиме потиху, бо “не в голосі”. Під акомпанемент тітки заспівав він “Ой, що ж бо то й за ворон”, і співав так, що голос його заповнив всю кімнату. Співав він знаменито”, – згадував у еміграції О. Шульгин. Одного разу до Якова Миколайовича завітали Микола Садовський із Євгеном Чикаленком. Заходили практично всі українські діячі, приїжджаючи до міста, в т. ч. поет Микола Вороний, який саме перекладав рідною мовою працю

господаря про Коліївщину. Бували тут і місцеві “свідомі українці; їх було небагато... Пригадую старого Лашенка, незалежного урядовця (можливо, інспектора-освітителя, батька майбутніх викладачів-емігрантів у Чехії Ростислава та В’ячеслава. – С.Ш.), та ще котрогось, здається, Кулаковського...”, – згадував Олександр Якович. Часто приймали велику родину лікаря, українофіла, колишнього політзасланця П. Михалевича. Глави сімей були знайомими ще по Києву, де Пана Іванович також близько спілкувався з громадівцями В. Антоновичем, О. Русовим, Ф. Вовком, М. Драгомановим. Михалевич лікував Шульгиних, любив жартувати, весело сміявся. Діти його дуже любили.

1899 р. родина переїхала до Києва. Але Олександр доведеться ще раз відвідати місто, де минули п’ять років його дитинства. Професор Петербурзького університету Ф. Вовк залучав до досліджень українського населення студентів О. Шульгина та Л. Чикаленка (сина випускника Єлисаветградського реального училища, українського громадського діяча і мецената). Влітку 1910 р. юнаки здійснили антропологічну та етнографічну експедицію Херсонською губернією. “Я об’їхав кінцями цю прекрасну країну, пізнав її, а за тими степами сумую на чужині так само, як і за зеленою Полтавищиною”, – згадував Олександр. Тоді

Юнкери кавалерійського училища, за кінними вправами яких, можливо, спостерігав Сашко Шульгин на плацу, за бульваром, початок якого видно ліворуч

Через дорогу від кавалерійського училища (ліворуч) знаходився бульвар (фрагмент праворуч), де гуляли Шульгини. Під час їх проживання в Єлисаветграді введено в експлуатацію один із перших в імперії електротрамваїв

вони заїхали й до Єлисаветграда, відвідавши Михалевичів, які привітно зустріли гостей.

Через сім років події українських національно-визвольних змагань висунуть О. Шульгина до складу ЦР та першого уряду УНР. Згодом його шляхи проляжуть в еміграцію. Але пам’ять його, інколи до найменших деталей, ностальгічно зафіксує далекий вже на тоді географічно і хронологічно єлисаветградський період, з домашнім батьківським теплом, щирістю спілкування з сестрою й братиками, аурою зв’язків з українськими громадськими діячами, зустріччю із творчістю корифеїв національного театру. На жаль, у Кіровограді поки що жодним чином не увічнено його пам’ять.

Ярмаркова благодійність прижилася на берегах Дніпра

Традиційно вже з перших кроків існування Міжнародного жіночого клубу Києва (МЖКК) – International Women's Club of Kyiv (IWCK), який виступив ініціатором проведення цього річного 18-го Різдвяного благодійного ярмарку, українську ярмаркову сторінку гідно представляє Генеральна дирекція Київміськради з обслуговування іноземних представництв. Цього року в співпраці з провідними українськими підприємствами, такими, як ЗАТ „Оболонь”, АТЗТ „Харківська бісквітна фабрика”, Київський хлібокомбінат №11, її працівники підго-

тували гостинний стенд і запропонували відвідувачам чимало сюрпризів. Особливою популярністю користувалися різдвяні пряники „Миколай” stolичних пекарів. Як справжній дбайливий господар, зустрічає біля стенду ГДП гостей, що завітали побазарувати, Генеральний директор Павло КРИВОНОС.

– Крім можливості придбати національні сувеніри, покуштувати кулінарні вироби на всі смаки, віддати належне продукції наших знаменитих пивоварів, представлених на ярмарку, – розповідає Павло Олександрович, – це передріздвяне свято – чудова можливість для нас репрезентувати унікальну поліграфічну продукцію, яку виготовляє ГДП. Наші видання розповідають про Україну, її досягнення, ознайомлюють з унікальними працями вітчизняних дипломатів. Ці книжки заслужено користуються попитом як серед співвітчизників, так й іноземних

гостей. І ми продовжуватимемо опікуватися цією нішею для пропаганди українського слова, української філософської, дипломатичної думки. Ми дуже пишаємося тим, що кошти від проданих нами товарів йдуть у спільну скарбничку, організовану Міжнародним жіночим клубом

ночного клубу Києва на прес-конференції, організованій з нагоди ярмарку. Зокрема, вони звернули увагу на те, що людей, які приходять до клубу, об'єднує активна соціальна позиція. І саме у благодійній діяльності вона має реальний вихід і ефективність. Скажімо, минулого року

Києва. Його активісти роблять чудову справу, направляючи зібрані гроші на допомогу тим, хто найбільше потребує цього – дітям, жінкам, інвалідам. Підтримуючи цю благородну мету, ГДПом у рамках ярмарку здійснено санацію, тобто, фінансове надходження. Таким чином, ми матеріально підтримуємо такі напрями роботи Міжнародного жіночого клубу, як доставка їжі додому тим, хто потребує допомоги, реалізація спеціальних ініціатив і надання грантів для неприбуткових громадських організацій.

Те, про що сказав Павло Кривонос, конкретизували члени Міжнародного жі-

на подібному новорічному базарі усім, хто в ньому брав участь, вдалося разом вторгувати один мільйон 200 тисяч гривень. Це зробили той самий ГДП, кілька десятків посольств, які працюють в Україні, сам МЖКК. Як було сказано на прес-конференції, „усе до копійки” пішло на адресу 19 українських громадських організацій та фондів, які звернулися по допомогу. Варто додати, що тоді загалом розглядалося 42 запити на гранти. Тож, важлива умова їх отримання: перед тим, як надати фінансову допомогу, діяльність кожного з претендентів прискількиво вивчається. Нині на шестинах ярмаркових стендах

МЖКК можна було знайти чимало цікавого. Наприклад, один із них назвали: „Зайняті бджілки”, які пропонували власноруч виготовлене рукоділля, солодоші, тістечка. На іншому стенді – благодійний комітет представив підсумки своєї роботи та роботи тих, кому була надана допомога.

До речі, склад благодійного комітету нині налічує 20 жінок, які приїхали до Києва з усього світу. Одна з них – дружина Надзвичайного і Повноважного Посла Фінляндської Республіки в Україні пані Ебба Міккелссон, яка є членом благодійної ради клубу, висловила на прес-конференції дуже важливу думку: „Для мене як посольського працівника дуже важливо було відчувати, що українці також допомагають нам у здійсненні нашої спільної мети». Тобто, благодійність знаходить відгук серед місце-

вого населення, бажання взяти участь у цій благодійній справі, бути корисними. Звичайно, доброти забагато не буває, тож, пані Ебба Міккелссон закликала всіх приєднуватися до того, що роблять члени клубу та добровільні волонтери. До речі, одразу після ярмарку – 5 грудня Фінляндська Республіка відзначає День незалежності своєї країни. Тож, для працівників посольства ярмарок набув подвійної урочистості. І на їхньому стенді можна було спробувати національні різдвяні пригощання. А сам пан Посол Крістер Міккелссон чаклував над фірмовим напоєм.

– Ми звичайно привітали наших фінських друзів з їхнім державним святом, – сказав Павло Кривонос. – А щодо діяльності

МЖКК – це дуже добре, що до них приєднується чимало волонтерів. Вважайте, й наш ГДП – серед них. І той факт, що серед членів Міжнародного жіночого клубу Києва – є дружини послів та інших співробітників іноземних

представництв, – дуже важливий для нас. Ми чудово знаємо один одного і залюбки підтримуємо їх у починаннях. З нашого боку, є теж чимало цікавих ідей, які втілюються в життя. Так, впродовж року дружини послів відвіду-

ють дитячі медичні заклади, привозять подарунки маленьким пацієнтам, спілкуються з їхніми матерями та самими малюками, підтримують їх. Така увага – дорогого варта. А ще якось навесні ми висадили цілу зелену алею, яка сьогодні прикрашає один із київських парків. Упродовж року дипломати та члени їхніх родин мають можливість бути у найбільш мальовничих куточках України, ознайомлюватися з її історичними та архітектурними пам'ятками. Я веду це до того, що ми не випадково щороку беремо участь у цьому різдвяному ярмарку. Адже робимо спільну й дуже потрібну справу.

Цього року на ярмарку була можливість ознайомитися з сувенірами, промисловими товарами та виробами декоративно-прикладного мистецтва, поласувати національними стравами на стендах 35 посольств і представництв різних країн, які працюють в Україні. Чимало приємних сюрпризів тим, хто завітав на свято, подарувала участь у великій та малій лотереях. Організатори та учасники щиро подякува-

ли численним спонсорам, які надали велику допомогу в організації заходу. Докладніше про те, що відбувалося на 18-му Різдвяному благодійному ярмарку, ви зможете прочитати і подивитися у наступному – новорічному номері журналу.

**Володимир
СЕМЕНОВ**

«Салам!» – іранські раритети в Україні

Ісламська Республіка Іран для багатьох українців поки що залишається «terra incognita». Та все-таки відчуття дух стародавньої іранської культури, його історію, звичаї та традиції кияни та гості столиці змогли на початку листопада. Тоді в Українському домі пройшли Дні культури та мистецтв Ісламської Республіки Іран. Упродовж тижня відвідувачі мали можливість не тільки ознайомитися з кращими зразками іранської культури та мистецтва, а й поспілкуватися з видатними майстрами цієї країни.

Свою культуру та мистецтво іранці презентували з розмахом і властивою їм природною гостинністю. Увазі відвідувачів представили відразу кілька експозицій. Зокрема, фотовиставку видатних місць і пам'яток Ірану; виставку живопису, деко-

Самобутня культура Сходу завжди викликала неабиякий інтерес у європейців. Однією з найдавніших світових цивілізацій володіє Ісламська Республіка Іран. Країна є одним з основних туристичних центрів світу. З 12 пам'яток спадщини світової цивілізації, визначених ЮНЕСКО, три знаходяться в Ірані. Його сміливо можна назвати країною культури і духовності. Тут поєднується часом хаотична суміш давніх релігій і культур з розвиненою структурою мегаполісу. Приворожує своєю античністю столиця літератури, «місто по-ем» Шираз і загадковий Персеполю. Але наймагічнішим містом Ірану вважається Йезд. Тут посеред пустелі

ративно-прикладного мистецтва, виробів із золота, срібла та коштовного каміння. Тут демонстрували й народні музичні інструменти. Особливий інтерес у публіки викликала колекція національних костюмів народностей Ірану та виставка

«Видатні жінки Ірану – діячі науки, культури та мистецтва».

І традиційно вже не обійшлося без виставки знаменитих перських килимів, які вражали своєю різноманітністю та розмірами. Іранці охоче розповідали всім бажаючим про регіональні відмінності у методах роботи та матеріалах для килимів. Відомо, що кожний із цих шедеврів створюється

знаходиться центр світового зороастризму – головний храм вогнепоклонників, де вже сім століть не згасає священний вогонь. Слави найкolorитнішого куточку країни та улюбленого місця туристів зажив Ісфахан. Саме тут розташована одна з найбільших площ світу – площа Імама Хомейні з безліччю мечетей, палаців і ринків. Кажуть, тут можна купити всі товари, які побажаєш. Недарма Ісфахан означає – «половина світу». Столиця країни, Тегеран, нічим особливо не відрізняється від інших мегаполісів. Це – одне з найбільших та густонаселених міст світу, де зосереджене політичне, економічне, торговельно-фінансове та культурне життя країни.

лим таким чином доводять до кондиції і він зовсім не втрачає свого вигляду та якості.

Гостинне національне «Салам!» («Вітаю!») цими днями лунало особливо приємно. Іранці радо зустрічали бажаючих долучитися до мистецтва своєї країни власноруч.

вручну. На виготовлення одного килима витрачається близько року, а вартість таких виробів вимірюється у десятках тисяч доларів. Найбільший килим, за словами люб'язного гіда, знаходиться у резиденції короля Оману. Над ним працювало 400 майстрів, а його загальна площа становить 6000 квадратних метрів.

Кажуть, що справді хороший килим господар просто викидає на вулицю для того, щоб по ньому проїхалися автомобілі. Ки-

Скажімо, кожен відвідувач зміг особисто взяти участь у майстер-класах. Іранські художники ділилися досвідом виготовлення мініатюр у рамках, різьблення по дереву – «моаррал», аплікації по дереву – «монабаткарі». Місцева майстриня пояснювала, як працювати зі шкірою та демонструвала сумочки та прикраси з неї. Поруч доводилося дивуватися мистецтву каліграфії різних видів: «насталік», «моалла», «наккаши». За технологією тут пишуть спочатку

